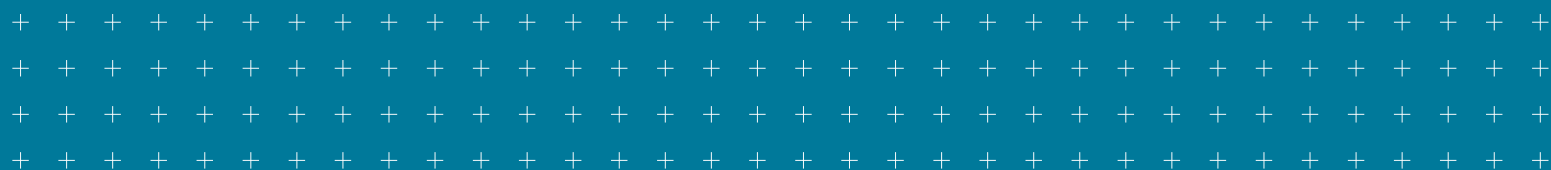

Slutrapport

Regionala serviceprogram 2009–2013

Rapport 0164

Slutrapport

Regionala serviceprogram 2009–2013

Rapport 0164

Tillväxtverkets publikationer

finns att beställa eller ladda ner som
pdf på tillvaxtverket.se/publikationer.
Där finns även material som gavs ut av Nutek

© **Tillväxtverket**

Stockholm, mars 2014
Produktion: Ordförandet AB
Rapport 0164

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Camilla Jägerhem
Telefon, växel 08-681 91 00
camilla.jagerhem@tillvaxtverket.se

Förord

Tillväxtverket har i uppdrag att stödja länens arbete med framtagande och genomförande av regionala serviceprogram. De regionala serviceprogrammen ska bidra till en bra tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för såväl medborgare som företag och därigenom bidra till goda levnads- och tillväxtförutsättningar i gles- och landsbygder. Detta är en breddad ansats sedan de tidigare lokala utvecklingsprogrammen för kommersiell service 2002–2007 där medborgarens/ konsumentens tillgänglighet till service var det centrala perspektivet.

I riktlinjer för de regionala serviceprogrammen beskrivs att utgångspunkten för programmen är den kommersiella servicen i serviceglesa områden. Men för att dess servicegivare ska få bättre förutsättningar att driva och utvecklas krävs att de får utökade möjligheter att bredda sin verksamhet med annan kommersiell service men även med viss offentlig service. Samverkanslösningar mellan kommersiell och offentlig service och den ideella sektorn är ett område som bör uppmärksammas och uppmuntras. I riktlinjerna betonas vikten av att uppmärksamma tillgängligheten till drivmedel och dagligvaror samt insatser för att öka tillgängligheten till service för personer med funktionsnedsättning.

Denna redovisning är den femte i ordningen och den slutliga för programperioden 2009–2013. Av den anledningen är rapporten inte enbart en beskrivning av hur uppdraget bedrivits sedan föregående rapportering utan är en sammanfattning av de regionala serviceprogrammets genomförande 2009–2013. Centralt i årets uppföljning har varit genomförandet av programmet som helhet. Ambitionen har varit att skapa en helhetsbild av programarbetet med de erfarenheter som har gjorts och de lärdomar som dras av detta samt att försöka urskilja tendenser och trender, identifiera framgångsfaktorer så väl som hinder på vägen och möjliga utvecklingsområden. Detta för att rapporten ska kunna utgöra underlag för det fortsatta arbetet med regionala serviceprogram 2014–2018.

Gunilla Nordlöf
Generaldirektör

Sammanfattning

Programperioden för de regionala serviceprogrammen 2009–2013 är nu slut. Ett omfattande arbete har bedrivits för att skapa god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för såväl medborgare som företag samt för att öka tillgängligheten till service för personer med funktionsnedsättning.

Med utgångspunkt i de av Konsumentverket framtagna riktlinjerna utformades 21 regionala serviceprogram under 2009 och 2010. Tillväxtverket tog över ansvaret 1 april 2009 och bistod då utformningsprocessen bland annat genom att ta fram ett metodstöd för utformning och uppföljning. Löpande under perioden har Tillväxtverket haft en koordinerande roll som inneburit bland annat att arrangera mötesplatser för erfarenhetsutbyte och lärande, samt att årligen följa upp och rapportera länens genomförda insatser till Näringsdepartementet. Denna rapport är den femte och slutliga för perioden.

De regionala serviceprogrammen 2009–2013 har varit uppskattade som ramverk för arbetet med servicefrågorna på länsnivå. De regionala serviceprogrammen har fungerat som stöd i genomförandet av enskilda insatser samt bidragit till att behålla helhetsperspektivet på länets arbete med servicefrågorna. Programmen har fungerat som kommunikationsverktyg och strategiskt viktiga dokument gentemot beslutsfattare samt i kommunikation med samverkande parter. Programmens omfattning och innehåll har varierat, men gemensamt är att alla har innehållit insatser för att säkerställa tillgången till dagligvaror och näst intill alla har innehållit insatser för att säkerställa tillgången till drivmedel. De flesta län har också arbetat med insatser för att främja samordning av kommersiell och offentlig service. Majoriteten av länen har haft insatser för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning och lokal upphandling i sina program. Nya tekniska lösningar, betaltjänster och bredband fick i många län ett större utrymme i programmen än vad som var planerat för, medan insatser för samordnad transport och logistik genomfördes i mindre omfattning.

Programarbetet har dock haft sina begränsningar och då främst med tanke på att det är svårt att formulera innehåll och mål i program som ska gälla i fyra år. Förändringar i omvärlden har lett till att förutsättningarna har förändras. Trots ett stort behov har det avsatts begränsade resurser för processledarskap. Att hitta finansieringslösningar för

genomförande av planerade insatser och projekt har generellt upplevts vara en utmaning.

Vad som till viss del var känt redan vid programperiodens början, men som under genomförandets gång blivit allt tydligare, har varit; betydelsen av ett aktivt partnerskap och processledning för att nå framgång i genomförandet av programmen; att kommunernas medverkan och den ideella sektorns engagemang är avgörande för att initiera och skapa långsiktigt hållbara servicelösningar; att tillgång till bredband och finansiering är allt viktigare för att skapa nya innovativa lösningar i utsatta områden samt att en fungerande kommunikation och dialog är avgörande för allt samarbete på lokal och regional nivå.

Under programperioden har antalet dagligvarubutiker minskat i många län. Det rapporteras om att flera orter har mist sin ”sista butik” och att det nu finns fler ”en-butiks orter” än vid programmets början. I några enstaka län rapporteras om ett oförändrat läge eller till och med en svag ökning i tillgången till dagligvaror. Tillgången till drivmedel har däremot utvecklats i motsatt riktning. Den tidigare nedläggningstrenden avstannade och istället rapporteras om att lokala krafter övertagit eller öppnat nya drivmedelsstationer. Flertalet län rapporterar om ett oförändrat läge eller att tillgängligheten till drivmedel till och med har ökat. Efterfrågan på stöd till kommersiell service har varierat under perioden, de flesta län redovisar att ingen särskild trend går att utläsa, men många län hade en minskad efterfrågan under 2011 och 2012. Länen ser en tendens till ökning under 2013 som förutspås fortsätta.

Programperioden är slut, men arbetet har på intet sett avstannat. Alla delmål i de regionala serviceprogrammen har ännu inte kunnat uppnås, men trots det har programgenomförandet kommit en god bit på väg mot det övergripande målet. Rapporten visar på att programgenomförandet har lett till ett ökat samarbete, en bättre kommunikation och en ökad medvetenhet om servicens betydelse. Från många län rapporteras om hur processen nu kommer att gå in i en ny fas, där samarbete och samverkan på flera nivåer kommer att stå i fokus.

Innehåll

1 Inledning	11
1.1 Bakgrund Regionala serviceprogram	11
1.2 Uppdrag och disposition	12
1.3 Tillväxtverkets tidigare redovisningar	13
1.4 Nationellt metodstöd	16
2 Regionala serviceprogram – erfarenheter 2009–2013	19
2.1 Sammanfattning	19
2.2 Genomförandeprocessen	20
2.3 Partnerskap och kommunernas medverkan	20
2.4 Samverkan och finansiering	22
2.5 Uppföljningsarbetet	23
3 Regionala serviceprogram – programinnehåll och utfall 2009–2013	24
3.1 Sammanfattning	24
3.2 Genomförda insatser i serviceprogrammen 2009-2013	25
4 Tillgång till kommersiell och offentlig service 2013	31
4.1 Sammanfattning	31
4.2 Stödet till kommersiell service	31
4.3 Tillgängligheten till dagligvaror	32
4.4 Tillgängligheten till drivmedel	33
5 Avslutande resonemang	34
5.1 Lärdomar och utvecklingsområden	34
Bilagor	40
1 Länens prioriterade insatsområden och genomförda insatser i de Regionala serviceprogrammen 2009–2013	40
2 Projekt och insatser som länen vill lyfta som särskilt framgångsrika eller särskilt intressanta ur ett lärandeperspektiv	92
3 Redovisningsmall	97

1 Inledning

1.1 Bakgrund Regionala serviceprogram

Regeringen gav i december 2008 Konsumentverket i uppdrag att i samråd med Glesbygdsverket utarbeta förslag till riktlinjer för framtagande av regionala serviceprogram. Varje län fick därefter i uppdrag att utarbeta regionala serviceprogram under 2009. Programmen skulle genomföras under perioden 2009–2013.

Konsumentverket fick i uppdrag att stödja länsstyrelser eller i förekommande fall, regionala självstyrelseorgan respektive samverkansorgan, i framtagande av programmen.¹ 1 april 2009 fördes ansvaret över till Tillväxtverket.

De regionala serviceprogrammen är en fortsättning och vidareutveckling av de lokala utvecklingsprogram för kommersiell service som genomfördes 2002–2007. Regeringen ansåg att programformen skapat förutsättningar för ökat samarbete mellan olika aktörer och insatser, vilket inneburit effektivare insatser i strategiskt viktiga serviceorter. Eftersom utvecklingen visade på en fortsatt utglesning av servicen hade behovet av samordning ökat ytterligare. Därför skulle det strategiska servicearbetet i länen fortsätta inom ramen för de regionala serviceprogrammen.

I riktlinjer för de regionala serviceprogrammen beskrivs att utgångspunkten för programmen är den kommersiella servicen i serviceglesa områden. Men för att dess servicegivare ska få bättre förutsättningar och utvecklas krävs att de får utökade möjligheter att bredda sin verksamhet med annan kommersiell service men även med viss offentlig service. Samverkanslösningar mellan kommersiell och offentlig service och den ideella sektorn är ett område som bör uppmärksammas och uppmuntras. I riktlinjerna betonas vikten av att uppmärksamma tillgängligheten till drivmedel och dagligvaror samt insatser för att öka tillgängligheten till service för personer med funktionsnedsättning.

De regionala serviceprogrammen ska bidra till en bra tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för såväl medborgare som företag och därigenom bidra till goda levnads- och tillväxtförutsättningar i gles- och landsbygder. Detta är en breddad ansats sedan de tidigare

¹ Regeringsbeslut N2008/6731/RT – Uppdrag att stödja framtagande och genomförande av regionala serviceprogram

lokala utvecklingsprogrammen för kommersiell service 2002–2007 där medborgarens/ konsumentens tillgänglighet till service var det centrala perspektivet.

Enligt riktlinjerna för serviceprogrammen ska innehållet förankras i breda partnerskap där företrädare för kommuner, lokalt näringsliv, servicegivare samt lokala utvecklingsgrupper ska ingå. Länen ska som utgångspunkt för sina serviceprogram även genomföra en analys av respektive läns problem och möjligheter gällande olika huvudfrågor och serviceslag.

En god tillgång till service är en viktig tillväxtförutsättning, därför bör serviceprogrammet samordnas med regionala utvecklingsprogram och tillväxtprogram. Insatser bör även samordnas med landsbygdsprogrammet och Leader.

1.2 Uppdrag och disposition

Tillväxtverket har i uppdrag att stödja länens arbete med framtagande och genomförande av de regionala serviceprogrammen. I Tillväxtverkets uppdrag ingår också att lämna delredovisningar till Näringsdepartementet enligt:

1. 26 februari 2010 (anstånd till 12 mars)
2. 25 februari 2011 (anstånd till 11 mars)
3. 24 februari 2012 (anstånd till 9 mars)
4. 22 februari 2013 (anstånd till 8 mars)
5. *Slutredovisning senast 28 februari 2014 (anstånd till 14 mars)*

Denna redovisning som är den femte i ordningen är också den slutliga för programperioden 2009–2013. Av den anledningen är rapporten inte enbart en beskrivning av hur uppdraget bedrivits sedan föregående rapportering utan är en sammanfattning av de regionala serviceprogrammets genomförande 2009–2013. För att få en likartad uppföljning har länen uppmanats att beskriva delar av genomförandet genom att besvara några kompletterande frågor i den årliga uppföljningsmallen, se bilaga 3.

Centralt i årets uppföljning har varit genomförandet av programmet som helhet. Ambitionen har varit att skapa en helhetsbild av programarbetet med de erarenheter som har gjorts och de lärdomar som dras av detta samt att försöka urskilja tendenser och trender, identifiera framgångsfaktorer så väl som hinder på vägen och möjliga utvecklingsområden. Detta för att rapporten ska kunna utgöra underlag för det fortsatta arbetet med regionala serviceprogram 2014–2018.

I bilaga 1 beskrivs för respektive län vad som genomförts inom de länspecifika insatsområden som prioriterats i respektive regionalt serviceprogram. Redovisningen baseras på det skriftliga innehållet i redovisningar från samtliga län.

1.3 Tillväxtverkets tidigare redovisningar

Som framgår av tidigare avsnitt har det ingått i Tillväxtverkets uppdrag att årligen följa upp länens arbete och rapportera till Näringsdepartementet. Nedan följer en kort sammanfattning av tidigare rapporters innehåll för respektive år.

2010

Den första rapporten var en sammanfattning av innehållet i de regionala serviceprogram som vid tidpunkten lämnats in till Tillväxtverket. Vid tidpunkten för den första redovisningen hade tolv län lämnat in slutliga programdokument till Tillväxtverket. Fem län hade lämnat in utkast till program och fyra län beräknades vara färdiga under våren eller sommaren 2010.

Tillväxtverket konstaterade efter en genomgång av då befintliga programskrivningar att det hade skett en hel del beträffande hur länen kompletterat konsumentperspektivet med tillväxtperspektivet. Tillväxtverket konstaterade i rapporten att det vid tidpunkten inte gick att få en tillräckligt bra bild över hur partnerskapen för programmen var sammansatta samt vilken roll partnerskapen hade haft i framtagandet och skulle komma att få i genomförandet av programmen. I programmens analysavsnitt fanns ett flertal ämnesområden med koppling till kommersiell och offentlig service, det fanns skillnader i analysernas omfattning både gällande beskrivande text samt bakomliggande analysarbete. Rapporten visade att en koppling till andra program för regional tillväxt fanns i flertalet av serviceprogrammen. Utöver detta beskrevs sambandet mellan serviceplanering och kommunala översiktsplaner i sju serviceprogram. Med avseende på de prioriterade insatsområden och aktiviteter kunde Tillväxtverket konstatera att samtliga serviceprogram innehöll insatser för tillgängligheten till dagligvaror och drivmedel. Merparten av länen hade fastställda mål för prioriterade insatsområden i programmen. En majoritet av länen hade definierat konkreta insatsområden med tillhörande målformulering som i de flesta fall var fokuserade på resultat och/eller effekter.

2011

Den andra delredovisningen beskrev hur uppdraget bedrivits sedan föregående rapportering, vilka län som då hade färdiga serviceprogram i februari 2011 samt vilka aktiviteter som dittills påbörjats inom ramen för programmen. I februari 2011 hade 20 län regionala serviceprogram.

I redovisningen lades särskilt fokus på att beskriva insatser för de i riktlinjerna uppmärksammade områdena:

- Samordning av kommersiell och offentlig service
- Tillgänglighet till drivmedel och dagligvaror
- Ideella sektorns medverkan inom serviceområdet
- Ökad tillgänglighet till service för personer med funktionsnedsättning
- Partnerskapsarbetet

Tillväxtverkets metodstödjande roll i framtagandet av programmen hade under 2010 övergått till en mer kunskapsförmedlande roll, vilket innefattade spridning av goda exempel, metoder och arbetsätt mellan olika delar av landet. I det metodstödjande arbetet märktes tydliga synergieffekter med Tillväxtverkets program *Lokala servicelösningar* då ett flertal län hänvisade till projekt som då finansierades av programmet.

Rapporten beskriver att det under 2010 genomfördes flera insatser för att utveckla servicepunkter med dagligvarubutiken som bas. Kommuner i flera län hade arbetat aktivt med att samordna service i befintliga butiker. Merparten av länen bedömde att läget upplevdes relativt stabilt avseende utvecklingen av tillgänglighet till butiker. Men det var flera som påpekade att det var tack vare ökningen av stödet till kommersiell service som flera butiker inte lagts ner det senaste året. De flesta länen uppgav att tillgängligheten till drivmedel var relativt god. Flera län uppfattade att nedläggningstrenden bland drivmedelstationer till viss del hade avstannat och detta som ett resultat av det utökade stödet till kommersiell service som regeringen avsatte för 2009–2010.

Partnerskapens roll framhölls inför genomförandet av serviceprogrammen och en av slutsatserna i rapporten 2011 var att de län som hade det mest aktiva arbetet kring servicefrågorna, var också de län som hade ett separat partnerskap för serviceprogrammet.

2012

Den tredje delredovisningen beskrev hur uppdraget bedrivits sedan föregående rapportering och avsåg insatser gjorda under 2011. Sedan slutet av 2011 hade samtliga län och regioner ett regionalt serviceprogram.

Frågor om tillgänglighet för funktionshindrade var högt prioriterade i de flesta läns servicearbete och fanns med i programmen såväl i eget insatsområden som i mer generella åtgärder. Drygt hälften av alla län hade arbetat aktivt med tillgänglighetsfrågor under 2011. Områden som ansågs hänga samman med insatser för ökad tillgänglighet var betaltjänster och hemsändning av varor. För båda dessa områden fanns således insatser som ytterligare kunde förbättra tillgängligheten för funktionshindrade. Sammantaget bedömde många län att tillgängligheten var tillfredsställande.

Denna tredje redovisning hade särskilt fokus på att beskriva insatser för områdena:

- Livsmedel och drivmedel
- Ideell sektor
- Mötesplatser och samverkan
- Service och näringsliv
- Horisontella mål

Majoriteten av länen bedömde serviceläget som relativt stabilt, både avseende livsmedel så väl som drivmedel. Inga större förändringar i tillgänglighet hade skett under 2011, vilket konkret innebar att den tidigare nedläggningstrenden hade avtagit. Det fanns ett viktigt undantag från denna trend. I län med större andel glesbygd var läget betydligt mer problematiskt. Flera län redovisade hot om framtida nedläggningar av service, vilket tolkades som en indikation på att strukturomvandlingen ännu inte hade slagit igenom fullt ut på dessa platser. En slutsats i rapporten var att den ideella sektorns medverkan tenderar att öka i samma omfattning som serviceproblemen accelererar samt att ideellt engagemang kan förnya och förstärka såväl kommersiell som offentlig service. Rapporten betonade dock att ideella organisationer samtidigt är sårbara på många sätt och att det därför kan vara svårt att långsiktigt upprätthålla nödvändig kompetens och finansiella förutsättningar. I rapporten konstaterades att det fanns fog för frågan om grundläggande service i lands- och glesbygder verkligen ska vara så starkt beroende av ett ideellt stöd för att kunna existera. Under 2011 skapades exempel på delvis nya former av samverkan utifrån lokala förutsättningar och med delvis nya inslag. Bland annat att kommunal service i olika former länkas till en kommersiell anläggning, i många fall en livsmedelsbutik. 2012 års uppföljning av de regionala serviceprogrammen visade på en tydlig trend i riktning mot breddad service och kombinationer av olika funktioner som samlas i en gemensam punkt. Tidigare spridda ombudsfunktioner som apotek, systembolag, Svenska spel och ATG osv, men även kaféer och restauranger, fritidsgårdar, turistinformation och möteslokaler. Flera län påtalade svårigheter i att åstadkomma strukturerade satsningar på att förstärka sambandet mellan service och näringslivsutveckling. Sammanfattningsvis handlade recepten främst om satsningar på bredband, kontanthantering, företagsutveckling för livsmedelshandlare och strategisk samverkan mellan besöksnäringen och serviceområdet. Upphandlingsfrågan hade stort fokus i vissa län, bland annat för att kunna skapa bättre förutsättningar för det lokala näringslivet att delta i offentliga upphandlingar.

Länen hade kommit olika långt avseende frågan om horisontella mål och dess koppling till enskilda verksamhetsområden, som i detta fall servicefrågorna. Värmlands län hade tidigt antagit ett intressant mångfaldsperspektiv på servicefrågorna, med fokus på nyanlända flyktingar och deras tillgång till relevant service.

2013

Ett centralt ord i den fjärde uppföljningen 2013 var dialog. Samverkan och dialog är viktiga mål för arbetet med servicefrågor på regional nivå. Regionala dialoger kring servicens betydelse på landsbygden har skett i varierande omfattning med kommuner, företag, lokala utvecklingsgrupper och medborgare. Det har blivit alltmer uppenbart att alla parter måste samverka och göra gemensam sak för att servicefrågorna ska tryggas.

Länen rapporterade ett relativt oförändrat serviceläge för programmens verksamhetsår 2012. Trots detta hade tillgängligheten till livsmedel minskat under året. Enligt lärens bedömningar hade ett 20-tal livsmedelsbutiker upphört och inga nya hade tillkommit. Många län uttryckte dessutom en stark oro inför framtiden. I de allra flesta län varnades för ytterligare nedläggningar under de kommande åren. Många mindre landsbygdsbutiker hade stora lönsamhetsproblem och befann sig på gränsen för överlevnad.

Av rapporten framgår det däremot att antalet drivmedelsstationer hade ökat något under 2012 och att situationen såg bättre ut än förväntat. Dock angav vissa län att tillgången till alternativa bränslen var ett fortsatt problem på landsbygden.

Alla län som prioriterat samordning av kommersiell och offentlig service i sina program hade under 2012 gjort någon form av insatser för att stärka samarbetet. Ett breddat serviceutbud kunde identifieras som en tydlig framgångsfaktor.

Satsningen på samordning av bibliotek, livsmedelsbutik, turistinformation och kafé i Lidhult i Kronobergs län lyftes fram som ett paradexempel som slagit mycket väl ut.

Rapporten innehöll en beskrivning av serviceläget i skärgårdarna och att det där fanns stora behov av samordnade servicelösningar, särskilt med avseende på kontanthantering och betaltjänster. Under perioden hade det därför utvecklats smarta betaltjänster och trådlösa surfzoner i anslutning till butiker på vissa strategiska orter, vilket hade fått stor betydelse för besökare och de fastboendes möjligheter att ta ut kontanter samt att betala räkningar och göra kontoöverföringar.

1.4 Nationellt metodstöd

Tillväxtverkets metodstödande roll har under den gångna perioden främst varit en aktivt koordinerande roll. Tillväxtverket har bland annat aktivt sökt skapa kreativa mötesplatser för erfarenhetsutbyte, kunskapsförmedling, inspiration och motivation till lärens arbete.

Verkets ambition har varit att stödja länen utifrån deras egna förutsättningar och behov. Därför har formen för stödet varierat. Tillväxtverket har även i vissa fall deltagit vid partnerskapsmöten och andra övergripande möten av strategisk karaktär.

Tillväxtverket har under 2013 arrangerat två seminarier för regionala kontaktpersoner på serviceområdet. Den 14 mars 2013 samlades ca 50 deltagare till Servicekonferens i Stockholm. Konferensen utgjorde dag två i en två-dagarskonferens tillsammans med PTS/Länsstyrelsen Dalarna. Dag 1 handlade om betaltjänster och dag två om regionala serviceprogram och det utvecklingsarbete som län/regioner genomfört inom hela serviceområdet sedan 2010. Två representanter från Posten deltog även vid mötet och de berättade om de utmaningar som finns inom området post och paket. Det andra seminariet hölls i

slutet av oktober på Ekerö och var delvis ett samarrangemang med Tillväxtanalys. Programmet utgjordes till stor del av diskussioner i grupp inför uppdraget att utforma nya regionala serviceprogram för åren 2014–2018. Även slutredovisning av pågående program var föremål för diskussion. Näringsdepartementet var representerat och gav en inledande presentation om betydelsen av service för ett attraktivt Sverige. Totalt under programperioden har Tillväxtverket arrangerat åtta seminarier med varierande teman, nedan följer en lista över datum samt aktuellt tema för seminariet.

1. *September 2009 i Orsa*: Presentation av de nya myndigheterna inom serviceområdet, kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring regionala serviceprogram
2. *Februari 2010 i Östersund*: Regionala serviceprogram, inför översyn av förordning för stödet till kommersiell service
3. *September 2010 i Stockholm*: Gemensam träff för RKG² och CSF³ och länens servicehandläggare. Diskutera om hur bättre förutsättningar för hållbar tillväxt kan skapas, genom att främja tillgången till kommersiell och offentlig service
4. *Juni 2011 i Sigtuna*: Information och inspiration för service i gles- och landsbygder
5. *Februari 2012 i Söråker*: Information och inspiration för service i gles- och landsbygder
6. *Oktober 2012 i Floda*: Lärandekonferens för erfarenhetsutbyte om lokal utveckling och servicefrågor
7. *Mars 2013 i Stockholm*: Samverkanskonferens – Grundläggande betaltjänster och Regionala serviceprogram
8. *Oktober 2013 i Stockholm*: Genomgång av riktlinjer för RSP 2014–2018. Inför slutrapportering av RSP 2010–2013

För att systematiskt sprida information mellan de möten som arrangeras har Tillväxtverket skickat ut nyhetsbrev med e-post innehållande aktuella frågor om service. Nyhetsbrev har skickats ut ca fyra gånger per år och kompletterat den dialog som skett kontinuerligt per e-post och telefon med enskilda kontaktpersoner. Nyhetsbrevet sänds för övrigt också till deltagare inom Centralt samordningsforum, projektledare inom programmet Lokala servicelösningar⁴ och Pilotkommuner⁵ för serviceutveckling. På så vis uppdateras de olika målgrupperna också om det som händer inom respektive grupp.

Under programperioden har Tillväxtverket ansvarat för två nationella program i syfte att stimulera nya former av servicelösningar på lokal

2 RKG, Regionala kontaktpersongruppen som består av kontaktpersoner från de regionalt tillväxtansvariga organisationerna, kommunala samverkansorgan och Landsting. RKG är ett forum för diskussioner, information, erfarenhetsutbyte och lärande om det regionala tillväxtarbetet.

3 CSF, Centralt samordningsforum är ett forum för informations- och erfarenhetsutbyte på nationell nivå. Här ingår ett 20-tal organisationer som är viktiga för utvecklingen av service i gles- och landsbygder.

4 Regeringsbeslut N2009/465/RT Uppdrag att stimulera framtagandet av lokala lösningar och initiativ på serviceområdet.

5 Regeringsbeslut (N2011/6952/RT), Uppdrag att stärka utveckling av lokal service.

nivå. Programmen har även haft till syfte att pröva samt att skapa kunskap om olika servicelösningar.

Inom programmet Lokala servicelösningar har 45 projekt fått finansiering för att utveckla och testa servicelösningar anpassade efter lokala behov och förutsättningar. Programmet har gett Tillväxtverket ett tydligt mandat att ta initiativ till och föra dialog om nya lösningar som skulle kunna utveckla serviceområdet.

Sedan 2012 ingår 15 kommuner i Tillväxtverkets satsning på Pilotkommuner för serviceutveckling. Det programmet har bidragit till att öka medvetenheten om kommunernas roll för förutsättningen att skapa hållbara servicelösningar lokalt. Inför urvalet genomförde Tillväxtverket samråd med alla berörda län.

Under perioden har Tillväxtverket även fördelat 80 miljoner kronor till länen i extramedel⁶ till kommersiell service. Stora delar av dessa medel är beslutade och utbetalda till långsiktiga investeringar och projekt som ingår i länens RSP.

Vissa län fokuserar sitt arbete nästan uteslutande på stöd till kommersiell service. I dessa fall är Tillväxtverkets roll som ”bollplank” kring förordningen den vanligaste formen av stöd. Konkreta frågor kring stöden kan dock ofta även leda till bredare diskussioner kring olika insatser.

En viktig roll för Tillväxtverket har varit att stödja samverkan mellan aktörer, både inom och mellan län. Detta med hjälp av ovanstående nationella program. Tillväxtverket har i flera fall agerat ”dörröppnare” eller ”brobyggare” när olika aktörer inom ett län behöver samarbeta. Verket har löpande arbetat med att sammanföra län eller projekt som kan ha nytta av varandras kunskap. Detta arbete har gett resultat, då vi ser att olika län har mer och mer egen kontakt, gör studiebesök hos varandra etc. Dock kan konstateras att vissa län ofta står utanför dessa gemensamma aktiviteter.

Efter fem år som ansvarig myndighet för servicefrågorna kan Tillväxtverket konstatera att det är stor skillnad i hur länen prioriterar att arbeta med frågor om kommersiell och offentlig service, vilket tydligt påverkar hur stor efterfrågan är avseende Tillväxtverkets kunskap och stöd. Tillväxtverket för en löpande dialog med samtliga län, dock i varierande grad och med olika fokus.

⁶ Regeringsbeslut (N2010/7211/RT), Regeringen avsatte 80 miljoner kronor under perioden 2011–2014 för att stärka butiker och drivmedelsanläggningar med strategisk betydelse i gles- och landsbygder samt att utveckla innovativa servicelösningar i dessa områden

2 Regionala serviceprogram – erfarenheter 2009–2013

I samband med den uppföljningsmall som skickades ut till länen inför slutredovisning av regionala serviceprogram 2009–2013, ombads länen att beskriva sina erfarenheter från genomförandet av regionala serviceprogram med avseende på bland annat genomförandeprocessen, partnerskap och samverkan med andra program. Länens svar sammanfattas nedan.

2.1 Sammanfattning

I alla län har de regionala serviceprogrammen uppskattats som en sammanhållande ram för arbetet med servicefrågorna. Programmen har gett en helhetsbild av serviceläget och beskrivit de behov och utvecklingsmöjligheter som funnits i länet. Programmen har fungerat som verktyg för kommunikation och som strategiskt viktiga dokument gentemot beslutsfattare samt i dialog med samverkande parter. Många län betonar vikten av att aktivt arbeta med servicefrågorna för att skapa en levande process i genomförandet av programmen. Ett aktivt och processinriktat arbetssätt upplevs av flera län som minst lika viktigt som innehållet i de konkreta insatserna. Det krävs enligt länen att det avsätts resurser för att arbeta utåtriktat och leda den processen. De regionala serviceprogrammen har varierat mellan att vara s.k. smala program, som enbart hanterat insatser med stöd till dagligvaror och drivmedel, och s.k. breda program, som tolkat servicebegreppet vidare och inkluderat samverkan med offentlig service och annan form av kommersiell service, tillsammans med andra servicefrågor. De regionala partnerskapens engagemang och kommunernas deltagande i processen har visat sig avgörande för programmets genomförande och insatsernas långsiktiga resultat. Insatserna i programmen har främst finansierats av stödet till kommersiell service och i flertalet län har landsbygdsprogrammet varit den självklara och även den största finansören av insatser. Flera län betonar att serviceprogrammen tydligare bör kopplas till möjligheter att regionalt kunna finansiera nya och samordnade servicelösningar. Flera län, redovisar att de extramedel till kommersiell service, som tilldelats länen under perioden, på ett framgångsrikt sätt har kunnat användas som incitament för lokala utvecklingsprojekt med fokus på servicefrågor. Några län framhåller att stödet till kommersiell service upplevs snävt i förhållande till de mångfacetterade utmaningar som länen står inför. Det nuvarande stödet anses vara mer anpassat till rena butiksstöd, än till serviceutveckling i vidare mening.

2.2 Genomförandeprocessen

De flesta länen redovisar att genomförandet av de regionala serviceprogrammen 2009–2013 inte har präglats av en medveten process, utan att insatserna istället i stor utsträckning varit behovsstyrda. De län som i genomförandet av de regionala serviceprogrammen kopplat ett projekt, helt eller delvis till medfinansiering till landsbygdsprogrammet, har i högre omfattning upplevt att det funnits en medveten och tydlig process i genomförandet. Av de svar som inkommit går det dock att utläsa att betydelsen av en tydlig process varierar, vilket gör att vissa län som inte anser att det funnits en tydlig process ändå kanske har en bättre fungerande process än ett annat län som har redovisat att processen har varit tydlig. Utifrån redovisningarna från länen görs dock bedömningen att någon form av process i genomförandet har förekommit i flertalet län om än tydligare i vissa län än i andra.

Samtliga län uppger att processledarrollen är viktig eller näst intill avgörande för genomförandet av programmet både avseende kvantitet och kvalitet. Flertalet län anger avsaknaden av en processledare som främsta orsak till att det inte funnit en tydlig process. Processledarskapet har sett lite olika ut mellan länen och även här kan utläsas att länen tolkar in olika betydelse i begreppet processledare.

Några län redovisar att landsbygdsmentorerna⁷ fungerat som processledare, andra att länsstyrelsen som organisation haft rollen som processledare medan det i vissa län är tjänstemannen som handlägger ärenden som är processledaren. De län som haft större projekt inom landsbygdsprogrammet kopplat till genomförandet har i och med det haft en tydlig processledning för programmet. De allra flesta lyfter dock fram att resurserna har varit undermåliga och att det inte avsatts tillräckliga resurser för processledarrollen i den omfattning som hade varit önskvärd.

I de län där ansvaret för genomförande av det regionala serviceprogrammet innehas av regionförbund eller landsting och där landsbygdsprogrammet hanteras av länsstyrelsen har det ställts stora krav på samverkan mellan organisationerna för att i genomförandet skapa mötesplatser och forum för dialog kring insatser och samverkansformer. Några av länen uppger att samarbetet fungerat bra under programperioden mycket tack vare en god kommunikation. I andra län har hanteringen varit en utmaning.

2.3 Partnerskap och kommunernas medverkan

Partnerskapets sammansättning och roll i genomförandet har varierat mellan länen. I de allra flesta fall har partnerskapet bestått av kommunrepresentanter, representanter från andra program hos berörda myndigheter, serviceaktörer, ideella föreningar, intresseförening, privata näringslivet och företagarföreningar. I många län

⁷ Landsbygdsmentorerna är en ekonomisk förening som erbjuder kostnadsfri mentorshjälp för butikerna. Landsbygdsmentorerna samarbetar med Länsstyrelser, regionförbund och kommuner för att hjälpa och utveckla landsortsbutikerna, och för att bevara servicen på landsbygden.

har partnerskapet för landsbygdsprogrammet även fungerat som partnerskap för det regionala serviceprogrammet. I flertalet län bildades inledningsvis i programperioden breda partnerskap, som beskrivs ha deltagit aktivt i programskrivningen genom prioritering och synpunkter på innehållet i programmet. På flera håll har mindre arbetsgrupper därefter tagit över rollen som både operativ och strategisk genomförare av programmet. Medan man i vissa län arbetat för att i största möjliga mån sammanföra frågorna i ett gemensamt partnerskap har man på andra håll arbetat med att tydliggöra åtskillnaden i frågorna. Detta är av förklarliga skäl mest förekommande i de län där ansvaret för det regionala serviceprogrammets genomförande och landsbygdsprogrammet ligger på olika organisationer. Några län redovisar att partnerskapet fungerat ännu bättre mot slutet av programperioden och utvecklats från att vara stillsamt observant till aktivt engagerad. I de län där partnerskapen inte fungerat som planerat nämns bristande engagemang som främsta orsak tillsammans med avsaknaden av tillräckliga resurser till samordning av genomförandet hos ansvarig organisation. Partnerskapen uppges ha utgjort en viktig informationskanal som skapat möjlighet till samverkan och kunskapsutbyte. Partnerskapen är viktiga nätverk för fördjupad dialog mellan det offentliga, intresseorganisationer och privata näringslivet.

I samtliga län beskrivs kommunernas medverkan och engagemang som viktigt, till och med avgörande för att programmets insatser ska leda till hållbara servicelösningar över tid. Kommunernas engagemang och kunskap i serviceutvecklingsfrågorna har stor betydelse för hur servicefrågorna hanteras. Mot slutet av programmen har ett ökat intresse från kommunernas sida noterats och en del av det ökade intresset kan nog tillskrivas arbetet i de regionala serviceprogrammen, enligt några av länen. Kommunerna har under programperioden börjat intressera sig mer och mer för offentlig och kommersiell service på landsbygden. I allt högre grad har servicefrågorna lyfts fram genom uppdaterade varuförsörjningsplaner och även i nya översiktsplaner. Några av länen beskriver emellertid att det i vissa fall varit svårt att komma i kontakt med kommunerna och få dem delaktiga i arbetet med den kommersiella servicen och genomförandet av programmet. Detta mycket beroende på att det i många kommuner saknats kontaktpersoner och ansvariga tjänstemän i frågan. Frågorna har dessutom inte samma prioritet i alla kommuner, erfarenheten är att kommunerna arbetar väldigt olika med servicefrågorna. Länsstyrelsen kan dock notera ett påtagligt ökat engagemang bland vissa kommuner under programmets gång, särskilt när det gäller samordning av service. I de län där extramedel avsatts till lokala utvecklingsprojekt, exempelvis i Norrbotten, har engagemanget från kommunerna ökat. Sammanfattningsvis kan konstateras att kommunernas engagemang och delaktighet överlag har varit bra, eller kommit att bli allt bättre under programmets gång. Men intresset från kommunerna har samtidigt varierat. Uppskattningen är att kommuner som har en stor landsbygd, generellt sett visat större deltagande och engagemang.

2.4 Samverkan och finansiering

De regionala serviceprogrammen har i flera län varit centrala strategidokument, som vid sidan av länens regionala utvecklingsstrategier angett inriktning för länens utvecklingsinsatser.

Samverkan har skett med andra program som t.ex. landsbygdsprogrammet och det regionala utvecklingsprogrammet. I de allra flesta län har landsbygdsprogrammet framhållits som det enskilt viktigaste programmet för samverkan i genomförandet. Landsbygdsprogrammet omfattar i stor utsträckning samma geografiska område som det regionala serviceprogrammet, vilket gör att insatserna kan komplettera varandra. Samarbetet med landsbygdsprogrammet har också underlättats av att handläggning av de båda programmen i de flesta fall hanteras inom samma organisation och avdelning på länsstyrelsen. De båda programmen har i flera län haft ett gemensamt partnerskap.

Finansieringen av programmets genomförande har utgjorts av det ordinarie 1:1 anslaget tillsammans med de extramedel till kommersiell service som tilldelats länen under programperioden. Utöver det har de flesta program innehållit insatser och eller projekt som finansierats inom ramen för landsbygdsprogrammet. Under perioden har även ett utökat ansvar för att säkerställa tillgången till grundläggande betaltjänster tilldelats länsstyrelserna, vilket resulterat i en ökad möjlighet att finansiera insatser inom betaltjänster. Det är PTS⁸ som ansvarar för de pengar som tilldelats för att finansiera regionala betaltjänstinsatser. I de program där betaltjänster redan ingått som ett prioriterat insatsområde eller planerad aktivitet, har denna finansiering ingått som en del i genomförandet av programmet.

En av de stora utmaningarna som programgenomförandet har haft att hantera har varit den upplevda bristen på resurser. Resurser i form av finansiering av efterfrågade insatser och projekt, resurser i form av personer engagerade i genomförandet, exempelvis för processledning. Även om programmen är tänkt att samla de regionala resurserna i genomförandet av programmets insatser är de flesta län överens om att kopplingen till annan finansiering inte fungerat i önskvärd utsträckning. Flera län betonar att serviceprogrammen tydligare bör kopplas till möjligheter att regionalt kunna finansiera nya och samordnade servicelösningar. Några län framhåller att stödet till kommersiell service upplevs alltför snävt i förhållande till de mångfacetterade utmaningar som länen står inför. Det nuvarande stödet anses vara mer anpassade till rena butiksstöd, än till serviceutveckling i vidare mening. Flera län redovisar att extramedlen till kommersiell service på ett framgångsrikt sätt kunnat användas som incitament för lokala utvecklingsprojekt med fokus på servicefrågor.

⁸ PTS, Post- och telestyrelsen är den myndighet som bevakar områdena elektronisk kommunikation och post i Sverige.

Tillväxtverkets arbete och stöttning i länens genomförande av RSP har uppskattats och anses av de allra flesta som mycket värdefullt. Nationella projektmedel genom programmet Lokala servicelösningar och Pilotkommuner för serviceutveckling som tillförts genomförandet har bidragit till att många positiva utvecklingsprocesser skapats.

2.5 Uppföljningsarbetet

Målformuleringar och graden av indikatorangivelser varierar stort mellan programmen, men i de allra flesta fall beskriver länen att uppföljning varit svårt. Det är svårt att utforma breda strategiska program så att uppföljning är möjlig. Programmens karaktär försvårar uppföljning då genomförandet och utfallet påverkas av många så väl interna som externa faktorer. Så är mål som ökad attraktivitet, bättre tillgänglighet många gånger högst subjektiva bedömningar vilket kräver en kvalitativ uppföljning, till vilket det många gånger saknas resurser. Utfall och effekter påverkas också stort av andra händelser, exempelvis om en större arbetsgivare beslutar att lägga ner eller flytta sin verksamhet från orten. Det påverkar resultatet negativt även om programmets alla aktivitetsmål är uppnådda.

3 Regionala serviceprogram – programinnehåll och utfall 2009–2013

3.1 Sammanfattning

Under programperioden har 21 st. regionala serviceprogram utförats och genomförts i syfte att främja en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för medborgare och företag i gles- och landsbygdsområden.

Programmets omfattning och innehåll har varierat, men sammanfattningsvis kan konstateras att alla län har verkat för att öka tillgängligheten till dagligvaror och de allra flesta län har verkat för att säkra tillgången till drivmedel. Insatserna har bland annat utgjorts av att butikerna fått hjälp med energikartläggning och energirådgivning, investeringsbidrag till nyinvesteringar i kyl och frysanläggningar, tillgänglighetsinventeringar och till viss del även tillgänglighetsanpassningar av lokaler. I vissa län har landsbygdsmentorernas arbete resulterat i kompetenshöjande insatser för butiksägarna. Exempel på insatser som genomförts för förbättrad drivmedelsförsörjning har varit kartläggning och inventering så väl som informationsinsatser, men främst investeringsbidrag för modernisering av anläggningar och uppstart av nya anläggningar. Insatser för alternativa bränslen har inte genomförts i förväntad omfattning.

Näst intill alla län har arbetat med insatser för att främja samordning av kommersiell och offentlig service. Många län redovisar att arbetet med samordning av service varit framgångsrikt och lett till flertalet positiva effekter, genom ökad kommunikation och ett bättre samarbete lokalt. Majoriteten av länen har också haft insatser för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i sina program. Aktiviteter för ökad upphandling lokalt har genomförts i de flesta län, och medvetenheten om betydelsen för den lokala utvecklingen har ökat, men det uppges att det fortfarande finns mycket att göra inom området. Nya tekniska lösningar, betaltjänster och bredband blev på många håll en större insats i programmen än vad som var planerat för och insatser för samordnad transport och logistik genomfördes i mindre omfattning. Sammantaget har de flesta län genomfört aktiviteter inom de flesta av de insatsområden som prioriterats och exempel från genomförandet framgår nedan.

I arbetet med att följa upp de regionala serviceprogrammen 2009–2013 har lärens prioriterade insatsområden delats in i olika kategorier. Detta för att kunna göra en sammanställning av hur länen prioriterat

sina insatser i förhållande till riktlinjerna och till varandra. I tabellen nedan presenteras en översikt av länens prioriterade insatsområden och genomförda aktiviteter.

Därefter följer en sammanfattande beskrivning av länens genomförda insatser inom några av kategorierna. I bilaga 1 går att läsa mer om vilka insatsområden som prioriterats i vart och ett av länen för perioden 2009–2013.

I bilaga 1 redogörs med länens egna ord vilka insatser som har genomförts under 2012

Tabell 1 Länens prioriterade insatsområden/aktiviteter i serviceprogrammen fördelade på huvudaktiviteter – tom 2013-12-31

Län	Tillgänglighet till dagligvaror	Säkra tillgången till drivmedel	Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning	Upphandling	Samordning av kommersiell och offentlig service	Samordnade transport/logistiklösningar	Kommunala servicestrategier	Tekniska lösningar, betaltjänster, bredband	Partnerskap, regionalt samråd	Service och ungdomar	Jämställdhet och integration	Kompetensutveckl. mentorskop
Blekinge	X	X	X	X	X				X			X
Dalarna	X	X	X	X	X		X	X	X	X		X
Gotland	X	X	X									
Gävleborg	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X
Halland	X	X	X		X							X
Jämtland	X	X	X		X	X		X				
Jönköping	X	X	X		X							X
Kalmar	X	X	X		X		X	X				X
Kronoberg	X	X	X	X	X		X					X
Norrbottnen	X	X	X	X	X	X		X				
Skåne	X	X		X	X	X		X				
Stockholm	X	X			X			X				X
Södermanland	X	X	X				X	X	X			
Uppsala	X	X			X		X					
Värmland	X	X	X		X		X	X	X		X	X
Västerbotten	X	X	X	X	X	X		X				X
Västernorrland	X	X	X	X	X	X		X				X
Västmanland	X	X		X	X							X
Västra Götaland	X	X		X	X	X	X	X	X			X
Örebro	X	X	X	X	X	X		X				X
Östergötland	X	X	X	X	X	X	X	X				X
Antal län, som redovisar genomförd aktivitet	21/21	19/21	13/16	12/12	19/19	6/9	9/9	14/14	6/6	1/1	1/1	13/15

En markering (X) i grå ruta under en huvudaktivitet innebär att länet genomfört aktiviteter inom ramen för detta insatsområde. Markering (X) i vit ruta innebär att länet har prioriterat området men inte genomfört några aktiviteter under perioden 2009–2013. En markering i vit ruta innebär antingen att det aktuella serviceprogrammet innehåller specifika insatsområden med liknande namn eller att det utgörs av en aktivitet inom ett insatsområde med annat namn.

3.2 Genomförda insatser i serviceprogrammen 2009-2013

3.2.1 Tillgänglighet till dagligvaror

Utöver insatser inom stödet till kommersiell service, så som investeringsbidrag och servicebidrag har många län genomfört mentorpro-

gram för dagligvaruhandlare genom Landsbygdsmentorerna. Mentorerna har bland annat haft uppsökande verksamhet med besök i butiker. Mentorerna har utifrån sin egen erfarenhet bidragit med kompetensutvecklande insatser till butiksägarna, lönsamhetskalkyler, utvecklingsarbete, bistått vid övertagande av verksamhet etc. Från några län redovisas att mentorsinsatserna har kommit att bli större och mer omfattande än vad som planerats. Inom ramen för programets insatser har butiksägarna även fått hjälp med energikartläggning och tillgång till energirådgivning, vilket resulterat i flertalet investeringar i exempelvis nya kylar och frysdiskar mm. Det har också genomförts aktiviteter för att främja nya innovativa serviceslag t.ex. handlarbuss, kafé, bageri, varuutkörning mm.

Länen rapporterar att flera kommuner börjat intressera sig för möjligheten att använda butiker till olika serviceslag. På flera orter som saknar lanthandel har också gjorts försök att hitta andra inköpsvägar, bl.a. anropsbaserad busstrafik för de målgrupper som inte kan ta sig till en affär och/eller utkörning av varor. Flera butiker har samverkan med kommunerna kring turistinformation och annan kommunal service. Östergötland har exempelvis gjort en studie över samhälls-ekonomiska effekter när butiker stänger tillsammans med Linköpings universitet och med finansiering från Tillväxverket.

3.2.2 Säkra tillgången till drivmedel

I de flesta län har insatserna inom drivmedel utgjorts av investeringsstöd för bland annat anpassad struktur för drivmedelsstationerna, nya betalpelare etc. I flera län har kartläggning av drivmedelsstationer på landsbygden gjorts med inventering av investeringsbehov. I samband med regeringens utökade stöd till kommersiell service 2009–2010 genomfördes riktade informationsinsatser till drivmedelsanläggningar, vilket lett till att ett betydande antal drivmedelsanläggningar har genomfört investeringar och moderniseringar. Under perioden har både privata företag och föreningar på egna initiativ etablerat drivmedelsstationer. I exempelvis Norrbotten har projektet ”Bymacken” genomförts och ett nätverk bland bymackarna har bildats. I ett fåtal län har det inte funnits något behov av åtgärder eftersom inga drivmedelsstationer har lagts ner.

3.2.3 Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Arbetet med tillgänglighet till dagligvaror för personer med funktionsnedsättning har sett lite olika ut bland länen. På många håll har kartläggningar genomförts av tillgängligheten i landsortsbutiker. I vissa län har Landsbygdsmentorerna gjort inventeringar av tillgängligheten i samband med butiksbesök. Detta främst med uppmärksamhet på eventuella hinder i tillgänglighet för målgruppen äldre och personer med funktionsnedsättning. I exempelvis Södermanland har Länsstyrelsen haft möten och träffar med intresseorganisationer vilket lett till en ökad kunskap och insikt rörande förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning. Länsstyrelsen kommer att inkludera

den nya kunskapen i kommande planering inom bland annat betal-tjänstområdet. På några håll märks en tendens till att planerade investeringar i tillgänglighetsanpassning av butikslokal har ersatts av ett ökat hemsändningsbidrag då investeringskostnaden varit för hög i förhållande till handlarens ekonomi.

3.2.4 Upphandling

Bristande kunskap om offentlig upphandling leder ofta till att mindre företag på landsbygden inte deltar när kommunen ska upphandla varor och tjänster till skola och omsorg.

Under 2011 genomförde Tillväxtverket tillsammans med Västerbotten, Västra Götaland och Skåne regionala seminarier i projektet Lärande om innovativ upphandling. Syftet var dels att stärka kommunerna i arbetet med den offentliga upphandlingen, dels att skapa bättre förutsättningar för att även mindre företag ska kunna konkurrera framgångsrikt i offentliga upphandlingar. Ett viktigt syfte var också att skapa en vidareutvecklad modell som kan spridas i resten av landet. På flera håll i landet har därefter egna fortsatta initiativ tagits. Det har handlat om satsningar på utbildning, kreativa dialoger mellan uppköpare och leverantörer, samordnade transportsystem, samverkan mellan offentlig sektor och kommersiell service.

Från några län redovisas att de insatserna lett till att upphandlingen lokalt har ökat. Exempelvis redovisar Dalarna att ”Upphandlings Dialog Dalarna” kommer att starta i projektform hösten 2014 för att pågå tom 2017. Det kommer att bli ett regionalt kompetenscenter som tar sin utgångspunkt i regionala behov och förutsättningar. Ytterligare något län rapporterar att vissa aktiviteter visserligen är genomförda men att det ännu inte finns något som indikerar på att det gett några resultat. Från exempelvis Kronoberg redovisas att frågan varit uppe i många olika sammanhang, men inte fått något riktigt genombrott. Länsstyrelsens tolkar signalerna som att luften har gått ur frågan för närvarande. Oavsett resultat så har arbetet lett till att öka medvetenheten om kopplingen mellan upphandling och lokal utveckling och tillväxt.

Sammanfattningsvis har det gjorts en hel del insatser för att öka medvetenheten kring frågans betydelse för lokal utveckling. Intresset är stort, men många är överens om att dialogen behöver utvecklas och att det fortfarande finns mycket kvar att göra. Medvetenheten kring hur den offentliga upphandlingsprocessen kan påverka näringslivet positivt behöver öka.

3.2.5 Samordning av kommersiell och offentlig service

Under programperioden har det varit ett stort fokus på nya lösningar för samordning av kommersiell och offentlig service. De flesta län har haft det inskrivet i sina program och även sett behovet komma då serviceaktörer avlägsnat sig från vissa utsatta orter. I flera län har lyckade satsningar genomförts där antalet s.k. serviceställen ökat stort i antal.

Bara inom Tillväxtverkets program för Lokala servicelösningar har flertalet projekt genomförts för att utveckla och testa servicelösningar anpassade efter lokala behov och förutsättningar. Läs mer på Tillväxtverket hemsida och i slutrapport för Lokala servicelösningar. De aktiviteter som genomförts under perioden har framförallt handlat om samordnad service med dagligvarubutiken som bas. Det har främst handlat om kompletterande verksamhet i form av turistinformation, café, tillgång till dator och internet, kombination med annan typ av kommersiell service utifrån det lokala behovet. Samordningens omfattning har varierar från etablerade servicepunkter med privat kommunal och statlig medverkan, till att en butik kompletterat tjänsteutbudet med turistinformation och dator i butik. De faktorer som identifierats av flera län för att lyckas med samordnad service är bland annat; kommersiell närvaro, den nödvändiga ideella sektorn, kommunernas medverkan och tillgång till finansiering.

I några län har insatser genomförts, men inte riktigt nått ända fram till en färdig servicelösning innan programperiodens slut, men med goda utsikter för en lösning under 2014. Medan andra län trots insatser för att skapa servicepunkter för samordning av kommersiell och offentlig service, inte fullt ut lyckats med att skapa en fungerande samordnad servicelösning. Några län beskriver att den ökande takten på centraliseringen av offentlig service i stället har inneburit att allt fler funktioner försvunnit från glesbygden och därmed urholkat möjligheterna till ökad samordning, ”ingen service längre funnits kvar att samordna”. Några län menar att traditionella servicelösningarna har nått vägs ände och att nya lösningar och samarbetskontrakt måste till. Även om många av länen inte kan redovisa färdiga samverkanslösningar i samma utsträckning som de förväntat sig av programarbetet kan dock flertalet län rapportera om många positiva effekter av arbetet med att hitta olika samverkansformer. Sammantaget har medvetenheten om betydelsen av samverkan mellan offentlig och kommersiell service blivit bättre. Främst ser man det ökande intresset hos kommunerna för frågan. Det man redan nu kan se är att de aktuella insatserna har ökat kommunernas insikt om hur viktigt det är att samordna servicen.

3.2.6 Samordning av transport och logistik

Nio län har inkluderat samordnade transport/logistik lösningar i sina serviceprogram, men enligt vad som redovisats har enbart sex län redovisat att aktiviteter genomförts. Några av de aktiviteter som genomförts är bland annat uppförande av pendlarparkeringar, utredningar kring samordnade transporter från grossister samt seminarium om samordnad varudistribution.

Något enstaka län rapporterar om positiva utfall av genomförda insatser. Exempelvis i Skåne har Bjuvs kommun under 2011–2012 arbetat med att visa på möjligheten att ta sig precis dit man vill och när man vill med kollektivtrafik. Bjuvs kommun kan se början på en positiv spiral då fler resande leder till fler linjer och ökad turtäthet. Det redovisas dock från flera län att det är svårt att få det att fungera i prakti-

ken och att insatserna därför inte har lett till ökad samordning av transporter i förväntad omfattning.

3.2.7 Kommunala servicestrategier

Samtliga län som angivit kommunala servicestrategier som insatsområde i sitt arbete med regionala serviceprogrammen har genomfört en eller fler aktiviteter inom området. Några exempel på de insatser som genomförts är bland annat:

- Besök hos kommuner för att informera om vikten av att ha en varuförsörjningsplan
- Aktiviteter för att länets kommuner ska aktualisera och revidera sina varuförsörjningsplaner
- Mailenkät till länets kommuner
- Uppmuntrande insatser och finansiering för kommuner som upprättar landsbygdsstrategier

Länen redovisar ett allmänt ökat engagemang för servicefrågorna bland kommunerna. Flera kommuner har sett över och uppdaterat sina gamla varuförsörjningsplaner och även tagit med dem i arbetet med sina översiktsplaner. Flera kommuner har inlett samverkan kring service i butikerna vilket indikerar att ett mer samlat grepp tas när det gäller service på landsbygden.

Även om arbetet inte nått riktigt ända fram har dock arbetet resulterat i en ökad medvetenhet hos kommunerna och en bättre kommunikation mellan kommuner och mellan aktörer inom länen. Som Dalarna framhåller ett citat i sin redovisning att information och kommunikation kanske inte är inte svaret på alla frågor "men så länge man kan prata med varandra går det mesta att lösa".

3.2.8 Tekniska lösningar, betaltjänster, bredband

Länsstyrelserna ska på uppdrag av regeringen bevaka att tillgången till grundläggande betaltjänster motsvarar samhällets behov. Sedan 2009 har uppdraget gått från att bevaka läget till att mot slutet av perioden utökas till att även innefatta konkreta insatser på platser där behovet av betaltjänster inte tillgodoses. Exempel på insatser som genomförts under perioden är:

- Årliga bevakningsrapporter
- Regionala behovsbedömningar och konsekvensanalyser
- Informations- och utbildningsinsatser i samband med nya betaltjänstombud
- Utredning om situationen för äldre personer och personer med funktionsnedsättning klarar att sköta sina betaltjänster
- Investeringsstöd för att testa nya tekniska lösningar
- Bank i butik-lösningar
- Enkätstudie utifrån företagsperspektivet samt uppdaterat riktlinjer kring stöd för grundläggande betaltjänster

Arbetet samordnas av Länsstyrelsen Dalarna. PTS, Post och telestyrelsen, är den myndighet som ansvarar för de medel som tilldelats för att finansiera regionala betaltjänstinsatser och är den myndighet som har det yttersta ansvaret för vilka betallosningar som får statligt bidrag och som kan genomföras.

Flera län redovisar att de under perioden arbetat med betaltjänster i högre utsträckning än vad som var planerat. De län som har haft betaltjänster i sina program, som ett prioriterat insatsområde eller aktivitet från start, har inte haft några svårigheter att hantera frågan inom programmet. Några län har "tolkat" in frågan i befintligt program eller hanterat frågan vid sidan om. Tillgången till betaltjänstlösningar är inte ett problem i alla län, på många håll finns redan lokala lösningar som täcker behovet. I län med bristande tillgång till bredband och/eller områden som har många företagare med kontanthantering och dagskassor att hantera t.ex. inom besöksnäringen är det dock ett desto större problem. Det gäller även orter med en befolkning som av olika anledningar inte har tillgång till eller kan hantera den nya tekniken.

Flera länsstyrelser rapporterar om en stor efterfrågan på bredbandsstöd inom landsbygdsprogrammet, länen redovisar att de i högre utsträckning än planerat arbetat med bredbandsfrågan dels via landsbygdsprogrammet och dels via egna projekt.

4 Tillgång till kommersiell och offentlig service 2013

4.1 Sammanfattning

Länen lyfter fram att en viss tendens till ökat behov av stöd till kommersiell service kan märkas och förutspås fortsätta. Över perioden har balansen mellan investeringsstöd och servicebidrag ändrats, vilket kan bero på flera olika orsaker. De extra medel i stöd till kommersiell service som tilldelats länen har bidragit till att länen kunnat satsa lite extra. Bland annat har det finansierat särskilda investeringar i energibesparande åtgärder i landsbygdsbutikerna och olika projekt. De flesta länen redovisar att det skett en försämring i tillgången till dagligvaror under programmets gång, generellt sett har det skett en minskning av antalet butiker. Tillgången till drivmedel ser däremot bättre ut, den befärade nedläggningstrenden avstannade och i stället har det skett en stabilisering av antalet drivmedelsstationer.

4.2 Stödet till kommersiell service

Många län redovisar att stödet till kommersiell service har varit avgörande för att kunna finansiera satsningar på att behålla serviceställen. Dagligvarubutiker på landsbygden uppges generellt dras med lönsamhetsproblem till följd av omgivande faktorer och de flesta län uppger att det råder en allt svårare ekonomisk situation för dagligvaruhandeln på landsbygden.

Investeringsbidrag

Flertalet län redovisar att efterfrågan på investeringsstöd var relativt hög under 2010, men att efterfrågan sjönk under 2011 och 2012. Under 2013 skedde en ökning till 2011 års nivåer eller högre. Några län påpekar att det inte är tecken på en utvecklingstrend, utan orsakerna beskrivs ligga i andra faktorer som påverkar. Faktum är dock att utvecklingen ser likadan ut för flera av länen. Bland orsakerna till den ökade efterfrågan på investeringsstöd uppges exempelvis att investeringarna blir dyrare för butikerna och marginalerna blir allt mindre. Butikerna återkommer dessutom allt oftare med nya ansökningar om investeringar för att kunna erbjuda ytterligare tjänster. Vanligt förekommande investeringar under perioden har varit utbyte av gamla frys- och kyldiskar och nya återvinningsmaskiner för pant av burkar och flaskor samt kassaregister. Stöd till drivmedelsstationer har i stor utsträckning utgjorts av investeringar och moderniseringar av anläggningar.

Servicebidrag

Vissa av länen redovisar en ökning av ansökningar om servicebidrag, några län rapporterar även om att en rejäl ökning skett under programperioden. Detta stämmer överens med länens beskrivning om att det blivit tuffare för de minsta butikerna och att marginalerna för dagligvaruhandeln på landsbygden minskar från år till år. Andra län redovisar att servicebidragen har minskat över tid, vilket några län redovisar som ett tecken på en positiv utveckling, men några län menar på att det även kan bero på att färre butiker finns kvar på landsbygden och eller att fler har "nått taket" för att beviljas fortsatt bidrag.

Hemsändningsbidrag

Ingen tydlig trend kan urskiljas i efterfrågan på hemsändningsbidrag, det varierar stort mellan länen och inom länen. Efterfrågan har pendlat i storleksordning under programperioden och eventuella öknings i stödet kan ofta kopplas till att beloppsgränser justerats hos kommunen. Ökningar kan också kopplas till att hemsändning används som alternativ insats för att säkerställa tillgången till dagligvaror istället för att butiken investerar i tillgänglighetsanpassning av butiken.

Investeringslån

Enbart Jämtlands län redovisar att investeringslån har beviljats under perioden. Övriga län redovisar att investeringslån inte tillämpats/erbjudits, eftersom det inte funnit någon efterfrågan eller att administrationen kring lånen bedöms vara för kostsam.

Bedömning av efterfrågan på stöd för de kommande två åren

Efterfrågan på bidrag kommer troligtvis att öka framöver, behovet av fortsatt stöd kommer att vara högt. Länen bedömer inte att det kommer att finnas utrymme för offensiva investeringar. Några län tror att stödnivåerna kommer att ligga kvar på samma nivåer som de senaste åren, vilket i sig betyder fortsatt stor efterfrågan på stöd

4.3 Tillgängligheten till dagligvaror

Butiksnedläggningarna har fortsatt under perioden och i majoriteten av länen har det skett en minskning av antalet dagligvarubutiker. De flesta länen redovisar också att det skett en försämring i tillgången till dagligvaror under programmets gång. Men det finns också län som redovisar ett oförändrat läge eller en svag ökning av antalet dagligvarubutiker.

Några län rapporterar om butiker som stängts men som öppnats på nytt av nya ägare efter att de varit stängda kortare eller längre tid. Utvecklingen har gått mot att det i dag finns fler "enbutikersorter" och på sina håll har mindre orter även förlorat sin sista butik.

Det redovisas från flera län att dagligvarubutiken i allt större omfattning fungerar som en mötesplats där ortsbefolkningen kan träffas. Av

den anledningen har dagligvarubutiken fått en allt större betydelse för orten när annan service på landsbygden har minskat. Framför allt har butikens betydelse som serviceställe ökat för de äldre på landsbygden, medan för den yngre generationen har dess betydelse minskat.

4.4 Tillgängligheten till drivmedel

Flertalet län redovisar att tillgången till drivmedel är god och många redovisar dessutom att tillgången har förbättrats under programperioden. De senaste årens nedläggningstrend avtog något under programperioden och den befarade fortsatta minskningen av stationer/tappställen uteblev. Istället har flera lokala lösningar kommit till stånd och nyetableringar har ägt rum. Det har visserligen skett nedläggningar av gamla drivmedelsanläggningar men på flera platser har nya lösningar etablerats. De flesta av länen rapporterar att tillgången till drivmedel är säkrad, men utvecklingen för att erbjuda alternativa bränslen har avstannat enligt flera län.

5 Avslutande resonemang

Det övergripande målet för de regionala serviceprogrammen 2009–2013 har varit att skapa goda levnadsförhållanden och tillväxtförutsättningar i gles- och landsbygder. Detta genom att främja god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för såväl medborgare som företag samt främja tillgängligheten till service för personer med funktionsnedsättning.

Under programperioden har alla län haft regionala serviceprogram. Alla län har verkat för att öka tillgängligheten till dagligvaror och de allra flesta län har verkat för att säkra tillgången till drivmedel. Flertalet av länen har genomfört insatser för ökad tillgänglighet genom tillgänglighetsanpassningar av butikslokaler. Många län redovisar att arbetet med samordning av service varit framgångsrikt och lett till flertalet positiva effekter, genom ökad kommunikation och ett bättre samarbete lokalt. Arbetet med de regionala serviceprogrammen har uppskattats som ram för arbete med servicefrågorna och som verktyg för dialog och regionalt engagemang. Genomförandet av de regionala serviceprogrammen betraktas överlag som framgångsrikt, men även om programmets insatser och planerade aktiviteter i stort är genomförda har inte alla delmål kunnat uppnås i samtliga program. Enligt länen är en av orsakerna till detta att under programperioden 2009–2013 har det skett både större och mindre förändringar som påverkat inriktningen i programmet och dess möjlighet att nå målet. Ett program som tas fram för att gälla i fyra år blir fort inaktuellt och verkningslöst när det sker förändringar i omvärlden.

Nedan följer ett resonemang kring programmets genomförande och vilka faktorer som kan ha bidragit till framgång och vilka hinder som funnits på vägen. I bilaga 2 finns att läsa några exempel på framgångsrika insatser som länen valt att lyfta fram.

5.1 Lärdomar och utvecklingsområden

Tillväxtverkets metodstödande roll har värdesatts av länen. De seminarier och erfarenhetsträffar som arrangerats har varit uppskattade som kunskapshöjande inslag och bidragit med inspiration så väl som motivation till arbetet. Tillväxtverkets delrapporter till Näringsdepartementet har summerat länens arbete och synliggjort enskilda insatser för kommunikation av serviceprogrammets resultat och spridning. Den nationella medverkan vid regionala träffar och partenskap ger en direkt återkoppling på den egna regionens arbete, vilket varit

uppskattat. Erfarenhet och sakkunskap finns i första hand hos lärens servicehandläggare. Handläggaren i länet är i de allra flesta fall ensam ansvarig för frågorna på länsnivå och saknar ofta möjlighet till stöd i sakfrågor regionalt. Det har därför under perioden identifierats ett behov av en nationell kommunikationslösning för löpande utbyte av erfarenheter i sakfrågor och enskilda ärenden. Länet ser även nyttan i en sådan kommunikationslösning i händelse av samarbetsprojekt över länsgränser, spridning av resultat från exempelvis pilotprojekt för vidare utveckling i fler län och kommuner samt för att få nya idéer och uppslag till kommande utvecklingsinsatser.

Alla län ser positivt på de regionala serviceprogrammen och dess roll som en sammanhållande ram för arbetet med servicefrågorna. Programmen ger en helhetsbild och beskriver de behov och utvecklingsmöjligheter som finns i länet. I många län betonas dock att det finns ett stort behov av att arbeta mer aktivt med servicefrågorna. Det upplevs som avgörande för genomförandeprocessen att det finns en flexibilitet i programmet, d.v.s. en möjlighet att anpassa programmets insatser utifrån de förutsättningar och behov som uppstår under programperioden.

I några län har serviceprogrammet till viss del upplevts ett ”ovanifrån” projekt, vilket förorsakat ett visst missnöje i genomförandet av programmet. Detta trots att det i de flesta län har genomförts breda inledande förankringsprocesser. I vissa län uppges processen i stor utsträckning ha präglats av ett ”ad hoc” förhållningssätt. Där efterfrågan på insatser fått styra programmets inriktning. Det optimala i en genomförandeprocess är dock att ha en ovanifrån styrd, men en underifrån driven process, vilket kräver ett bra samspel mellan nivåer och en god löpande kommunikation.

Med utgångspunkt i lärens redovisningar har försök gjorts att urskilja eventuella samband mellan programmets utformning och dess genomförande. Några tendenser till skillnader och samband kommenteras kort i nästa stycke, men slutsatserna är högst generella.

Beträffande sambanden mellan programmets utformning och dess genomförandeprocess, har noterats att detaljnivån i programmen haft betydelse. Mer detaljerade program har varit till viss del enklare att genomföra då planen varit tydlig och det varit lättare att kommunicera ut programmets innehåll. De detaljerade programmen har också i stor utsträckning haft en tydlig koppling till finansiering, vilket bidragit positivt till förutsättningarna att genomföra planerade aktiviteter och gjort genomförandet mindre osäkert. I vissa avseenden har det också varit svårare, då förändringar i omvärlden påverkat förutsättningarna att genomföra de planerade aktiviteterna. I många fall har aktiviteter då ställts in eftersom att det bedömts vara en resurskrävande process att mitt i genomförandet få till stånd en revidering av programmet. Detta speciellt i de program där processledningen redan varit tungt belastad och där partnerskapet inte varit aktivt i genom-

förändret utan haft en inledande strategisk roll. Det finns dock inget tydligt samband mellan att en viss utformning har lett till ett visst utförande. Det är länets prioriteringar som styr hur processen utvecklats sig. En av slutsatserna i rapporten 2011 var att de län som har det mest aktiva arbetet kring servicefrågorna och som har flest pågående projekt eller insatsområden med operativ verksamhet, är också län med ett separat partnerskap för serviceprogrammet.

De län som haft s.k. ”smala program”, dvs. program som i huvudsak innehållit hanteringen av stödet till kommersiell service erfar i viss utsträckning att programmen varit för snäva. Programmen har inte varit anpassade för att kunna arbeta med att skapa breda servicelösningar. Programmen har i stor utsträckning varit behovsstyrda, d.v.s. att insatser har genomförts utifrån efterfrågan från serviceaktörer. Men de smala programmen har generellt sett varit relativt lätta att kommunicera, genomföra och följa upp. Programmen bedöms därför i högre utsträckning också ha nått sina mål. Generellt sett har de smala programmen varit mindre utsatta för den förändringsfaktor som annars påverkar programmen över en femårs period.

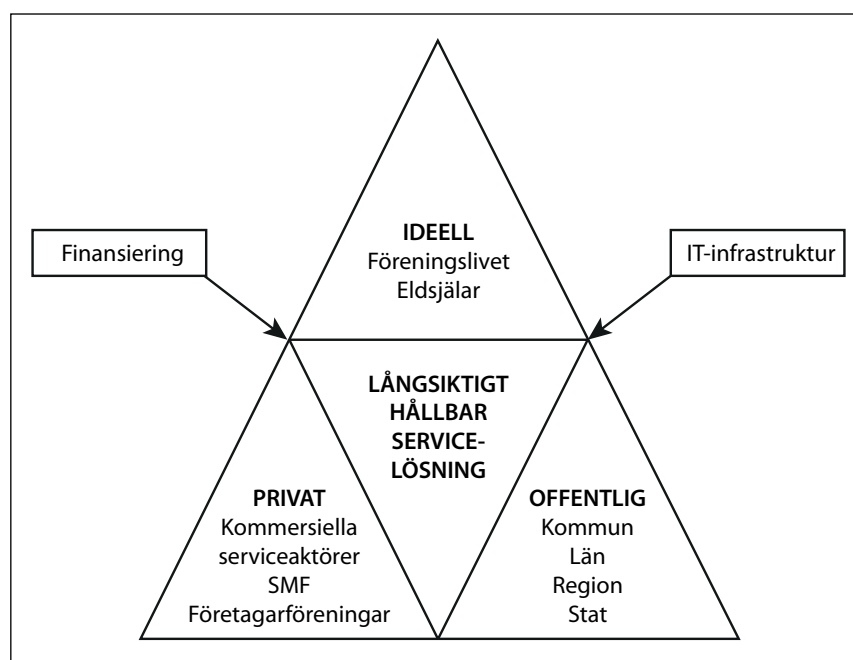
De län som haft s.k. ”breda program”, d.v.s. program som utöver stödet till kommersiell service även omfattat förutsättningskapande insatser så som samverkanslösningar, ny teknik, lokal upphandling och infrastruktur m.m. erfar i högre omfattning att det varit svårt att kommunicera programmets innehåll, och att genomförandeprocessens koordinering och ledning varit resurskrävande. Generellt har uppföljningen försvårats av programmets bredd, då målen ofta varit vida. Av den anledningen har de breda programmen, i mindre utsträckning nått sina övergripande mål, men däremot i hög utsträckning nått aktivitetsmålen. En av fördelarna med breda program har varit möjligheten att skapa breda servicelösningar och samordning med andra program för samverkan och finansieringslösningar.

Överlag kan konstateras att de län som i denna period haft smala program planerar att bredda programmen inför nästkommande period och de län som haft breda program planerar att fokusera programmen i det kommande arbetet.

Även om de regionala serviceprogrammen varit av varierande omfattning och innehåll, och genomförandet har präglats av länets prioriteringar som styr hur processen utvecklats sig, kan konstateras att många erfarenheter och lärdomar varit desamma. Vissa projekt och insatser har varit mer lyckade än andra. Vissa insatser har lett till framgångsrika utvecklingsprojekt och hållbara lösningar, medan andra liknande insatser inte alls nått förväntat resultat. Nedan följer en beskrivning av några framgångsfaktorer och hinder som identifierats, tillsammans med några utvecklingsområden inför det fortsatta arbetet.

Det var känt redan vid programperiodens början att samordning och nytänkande är en nödvändighet för att skapa hållbara servicelös-

ningar. Detsamma gäller kommunernas medverkan som förutsättning för ett långsiktigt resultat samt att den ideella sektorns medverkan och engagemang är en förutsättning för den lokala anpassningen och förankringen, tillika att det krävs finansiering. Men under den gångna programperioden har sambanden mellan dessa faktorer blivit allt tydligare och inom de olika insatser och projekt som genomförts har de allra flesta på ett eller annat sätt och i olika omfattning bekräftat att innovativa hållbara lokala servicelösningar förutsätter: Ett gott samarbete mellan det ideella engagemanget, kommersiella aktörer och offentlig sektor tillsammans med tillgången till långsiktig finansiering och IT- infrastruktur. Sambanden kan beskrivas som i figuren nedan.

På samma sätt som ovan nämnda framgångsfaktorer är avgörande för att nå framgång i arbetet med servicefrågorna i programmen medför avsaknaden av desamma att arbetet försvåras.

Ett av de största hindren för genomförande av regionala serviceprogram uppges vara brist på resurser. Både personella resurser och finansiering till efterfrågade insatser. Handläggare som hanterar servicefrågorna i länen är ofta ensam ansvarig och arbetar i några län dessutom enbart till en del av sin tjänst med uppgiften. Missbedömning om potentiell finansiering samt svårigheten att koordinera finansieringskällor med programmets genomförande har också utgjort hinder. Några län framhåller att stödet till kommersiell service har upplevts snävt i förhållande till de mångfacetterade utmaningar som länen står inför. Verktyg som saknats under perioden uppges i de allra flesta fall ha varit att inom ramen för stödet till kommersiell service ha möjligheten att finansiera mindre satsningar som främjar helhetslösningar.

Centralisering av statlig verksamhet har på vissa håll motverkat arbetet med ett utvecklat samarbete och samordning. Några uppger att ”det inte längre finns någon service kvar att samordna”. Bristande statistik underlag för analys av behov uppges vara ett hinder att kunna arbeta målinriktat med servicefrågan. Andra hinder som påverkat arbetet med koordinering och samverkan negativt har i förekommande fall varit bristande kommunikation, svagt engagemang från politiskt håll och från kommunerna.

Viktiga områden för fortsatt utveckling i det kommande arbetet med regionala serviceprogram:

- Öka förutsättningarna för breda och över tid hållbara lokalt anpassade samverkanslösningar
- Öka förutsättningarna för och tillgången till ny teknik och metoder
- Förbättra samverkan och dialogen på alla nivåer och mellan alla nivåer
- Utveckla genomförandet till en levande process genom ett aktivt partnerskapsarbete
- Utveckla arbetssätt och metoder för att skapa delaktighet och engagemang bland kommunerna i servicefrågan
- Prioritera processledningsfunktionen genom att avsätta resurser för styrning och sammanhållning av genomförandeprocessen
- Förtydliga kopplingen till finansiering av programmets insatser
- Tillämpa projektmedelförordningen i högre grad, där stödet till kommersiell service upplevs otillräckligt
- Utveckla och förbättra tillgången till fakta och statistik för att kunna göra analyser av behov och tillgång till service inom en överskådlig framtid
- Utföra löpande uppföljning och återkoppling till genomförandet
- Tillvarata erfarenheter från tidigare programperiod, egna erfarenheter så väl som erfarenheter och kunskap från andra aktörer och län
- Utveckla verktyg och arbetssätt för spridning av programmets resultat för ett ökat lärande

De regionala serviceprogrammen 2009–2013 har inte enbart resulterat i ett antal genomförda aktiviteter och insatser inom området kommersiell och offentlig service. Så gott som samtliga län uppger att arbetet med servicefrågorna i form av regionala serviceprogram har tillfört ett mervärde till arbetet och har bidragit stort till ökad uppmärksamhet för servicefrågans betydelse i sin helhet. Arbetet inom de regionala serviceprogrammen har lett till bättre samarbete på lokal och regional nivå genom en upprättad kommunikation och förbättrad dialog. Under programperioden har samarbeten och utvecklingsprocesser tagit form.

När allt kommer omkring är det just det sistnämnda som visat sig vara av avgörande betydelse för genomförandet. Dalarna uttryckte det som: *Det har blivit allt tydligare att hur programmet genomförs är av lika stor betydelse som vad programmet rymmer.*

Ur det perspektivet kan påstås att målsättningen med programmen har uppnåtts. Under programperioden har förutsättningarna för att på sikt skapa goda levnads- och tillväxtförutsättningar på landsbygden förbättrats, genom ökad kunskap och medvetenhet samt förbättrad samverkan och kommunikation. Grunden är därmed lagd för ett framgångsrikt programarbete 2014–2018. Nästa steg måste ta sin utgångspunkt i detta och fokusera på att utveckla hållbara lösningar i syfte att stärka förutsättningarna för utveckling och tillväxt i alla delar av landet.

Bilagor

Bilaga 1 Länens prioriterade insatsområden och genomförda insatser i de Regionala serviceprogrammen 2009–2013

Bilaga 2 Länens exempel på framgångsrika insatser ur ett lärandeperspektiv

Bilaga 3 Redovisningsmall

Bilaga 1

Länens prioriterade insatsområden och genomförda insatser i de Regionala serviceprogrammen 2009–2013

Alla län har redovisat sin verksamhet för 2009–2013 utifrån de insatsområden de själva prioriterat i respektive regionalt serviceprogram. Tillväxtverket kan konstatera att graden av aktivitet skiljer sig åt mellan olika län samt vilka resurser som avsätts för frågorna.

Alla län redovisar att de genomfört insatser för att främja tillgången till kommersiell service genom att arbeta med investeringsstöd och/eller servicebidrag till butiker och drivmedelsstationer. Näst intill alla län har arbetat med insatser för att främja samordning av kommersiell och offentlig service. Många län redovisar att arbetet med samordning av service varit framgångsrikt och lett till flertalet positiva effekter, genom ökad kommunikation och ett bättre samarbete lokalt. Majoriteten av länen har också haft insatser för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i sina program. Aktiviteter för ökad upphandling lokalt har genomförts i de flesta län. Medvetenheten om dess betydelse för den lokala utvecklingen har ökat, men det uppges från länen att det fortfarande finns mycket att göra inom det området. Nya tekniska lösningar, betaltjänster och bredband anges ha blivit en större insats i programmen än vad som var planerat för på många håll. Insatser för samordnad transport och logistik genomfördes i mindre omfattning. Sammantaget har de flesta län genomfört aktiviteter inom de flesta av de insatsområden som prioriterats och lärens exempel från genomförandet framgår nedan.

Antalet prioriterade insatsområden har varierat mellan länen. Det län som har haft flest antal insatsområden i sitt program är Kronobergs län med nio insatsområden och minst antal insatsområden har Västerbottens län haft i sitt program med två stycken insatsområden. Medelantalet prioriterade insatsområden har varit fem stycken för programperioden 2009-2013. Inom respektive prioriterat insatsområde har ett mindre eller större antal aktiviteter ingått. Antalet aktiviteter per prioriterat insatsområde har också det varierat. Antalet prioriterade insatsområden och planerade aktiviteter säger dock mindre om programmets omfång och omfattning. Två program med olika antal insatsområden och aktiviteter kan rymma samma former av insatser och nå samma resultat. Omfång och omfattning i programmen kommer främst av valet av prioriterade insatsområden och dess aktiviteter samt av ambitionsnivån i programmets målformuleringar.

Nedan anges vilka insatsområden som prioriterades i respektive län inför genomförandet av de regionala serviceprogrammen 2009–2013. Tabellerna som därefter följer är länens egna beskrivningar av de insatser och aktiviteter som genomförts i respektive läns regionala serviceprogram. Beskrivningarna avser aktiviteter för år 2013 samt innehåll och resultat för hela programperioden 2009–2013.

Blekinge

1. Stöd till kommersiell service
2. Bredda butikernas utbud genom kompletterande service
3. Ökad köptrohet
4. Öka den lokala upphandlingen
5. Regionalt samråd för kommersiell service

Dalarna

1. Aktiva servicestrategier
2. Konsekvensanalyser
3. Offentliga inköp av varor, tjänster och entreprenader
4. Kompetensutveckling och nätverksbyggande för kommersiella aktörer
5. Mötesplats för service i samverkan – offentlig, kommersiell och ideell
6. Ungdomars engagemang i lokal utveckling
7. Tillgänglighet till service för personer med funktionsnedsättning

8. Statliga bolags och myndigheters regelverk

Gotland

1. Insatser för en attraktivare butik
2. Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade
3. Insatser för att öka köptroheten i utsatta butiker
4. Insatser för komplettering av ytterligare serviceslag, inklusive drivmedel

Gävleborg

1. Kompetens och mentorsverksamhet
2. Insatser för att säkra tillgången till drivmedel
3. Ökad samordning av kommersiell, offentlig och ideell verksamhet i strategiskt viktiga orter
4. Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade
5. Regionalt partnerskap
6. Kommunala serviceplaner (varuförsörjningsplaner)

Halland

1. Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service
2. Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade
3. Insatser för att säkra tillgången till drivmedel
4. Komplettering av ytterligare serviceslag till butiker

Jämtland

1. Nya tekniska lösningar
2. Tillgänglighet
3. Samordning för en god service

Jönköping

1. Effektivisera och utveckla butiker
2. Samordna och utvidga service
3. Öka tillgänglighet till butiker
4. Kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte
5. Säkra tillgången till drivmedel

Kalmar

1. Metodutveckling
2. Servicepunkter
3. Dagligvaror
4. Drivmedel

Kronoberg

1. Effektivisera butiker
2. Permanenta mentorsservicen till butikerna
3. Samordna och utvidga service
4. Tillgängliggör butiker
5. Kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte
6. Rädda landsbygdens bensinstationer
7. Information och utbildning till lokala utvecklingsgrupper
8. Sektorsövergripande arbete i kommunerna
9. Kommunerna bidrar ekonomiskt

Norbotten

1. Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service
2. Stödja lokala initiativ
3. Tillgänglighetsanpassning för personer med funktionsnedsättning
4. Säkra tillgången till drivmedel
5. Säkra tillgången till livsmedel
6. Stärka det lokala näringslivet

Skåne

1. Bibehållen tillgång till basal service
2. Innovativ upphandling
3. Grön rehabilitering
4. Förbättrad flexibilitet i leverans och transport
5. Ny kommersiell service och service på nya sätt

Stockholm

1. Tillgänglighet till dagligvaror
2. Tillgänglighet till drivmedel
3. Tillgänglighet till grundläggande betalservice
4. Samordnade lösningar kommersiell och offentlig service

Södermanland

1. Process
2. Stöd till kommersiell service
3. Stöd till bredbandssatsningar
4. Betaltjänster
5. Rapporter

Uppsala

1. Ekonomiskt stöd
2. Insatser för samordning
3. Planeringsinsatser

Värmland

1. Servicepunkter
2. Dagligvaror
3. Drivmedel
4. Metodutveckling

Västerbotten

1. Stöd till kommersiell service
2. Servicelösningar

Västernorrland

1. Tillgänglighet till dagligvaror
2. Tillgänglighet till drivmedel
3. Tillgänglighet genom fungerande kommunikation
4. Tillgänglighet genom samordnad service och finansiering

Västmanland

1. Lokal upphandling
2. Bevakning av bensinstationer i för stöd enligt förordningen om stöd till kommersiell service.
3. Samverkan mellan kommersiell och offentlig service
4. Turistiska satsningar i lanthandlarnas närhet
5. Kompetensförsörjning till lanthandelsbutiker

Västra Götaland

1. Analys och utvärderingsverktyg
2. Lokal offentlig upphandling och lokalt samordnade logistiksystem
3. Samordnade servicelösningar
4. Investerings- och andra stödåtgärder för utveckling av drivmedelsstationer och dagligvarubutiker
5. Kompetensutveckling och mobilisering inom området landsbygdsutveckling
6. Programmets ledning, administration och information

Örebro

1. Lönsam och tillgänglig butik/alternativa lösningar för kommersiell service
2. Motverka utglesning av drivmedelsstationer
3. Servicecentrum/servicekontor och servicepunkter för medborgare och företag
4. Ökad lokal upphandling för att främja lokal produktion av varor och lokala tjänsteföretag
5. Effektiva och samordnade transport- och logistiklösningar som kan främja både kommersiell och offentlig service
6. Grundläggande betaltjänster

Östergötland

1. Kompetensutveckling och upphandling.
2. Ökad köptrohet och lönsamhet
3. Samordning
4. Grundläggande betaltjänster samt elektroniska kommunikationer
5. Tillgänglighetsanpassning för personer med funktionsnedsättning

Län/Region: Blekinge

<i>Prioriterat insatsområde 1: Stöd till kommersiell service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Investeringsstöd för dagligvarubutiker	417 000 kr beviljat till fyra ansökningar. (Dessutom har ett landsbygdslån på 200 000 kr beviljats).	Antal beviljade investeringsstöd till dagligvarubutiker; 22 st Totalt har 3 076 000 kr beviljats i stöd. De butiker som har sökt stöd och som har uppfyllt alla krav, har beviljats stöd.
B. Investeringsstöd för drivmedel	Ett stöd på 116 000 kr har beviljats.	Antal beviljade investeringsstöd till drivmedel; 3 st Totalt har 397 000 kr beviljats i stöd. De drivmedelsstationer som sökt stöd och som uppfyllt alla krav, har beviljats stöd.
C. Investeringsstöd för tillgänglighetsanpassning av dagligvarubutik och drivmedelsstationer	Stöd till tillgänglighetsanpassningar har inte särredovisats utan ingår i punkt A och B	Antal beviljade investeringsstöd för tillgänglighetsanpassning av dagligvarubutik och drivmedelsstation; Samtliga butiker är tillgänglighetsanpassade. (I projektet "Landsbygds-handel service, samverkan och energieffektivisering" har samtliga butiker besökts under 2013 och det har konstaterats att samtliga butiker är tillgänglighetsanpassade).
<i>Prioriterat insatsområde 2: Bredda butikernas utbud genom kompletterande service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Projekt som samordnar kommersiell och annan serviceverksamhet	En kommun har placerat ut dator och turistmaterial i en butik som ligger i ett turisttätt område. Det har varit ett uppskattat initiativ och fungerat bra.	Antal projekt som samordnar kommersiell och annan serviceverksamhet; under perioden har två samordningslösningar kommit till stånd. - dator och turistmaterial i butik - nybyggd butik som delar lokal med butik som säljer båttillbehör samt ett café. Butiken tillhandahåller inte servicen men verksamheterna är samordnade.
<i>Prioriterat insatsområde 3: Ökad köptrohet</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kompetensutvecklingsprojekt för butiker	Samtliga butiker har inom projektet "Landsbygds-handel service, samverkan och energieffektivisering" genomgått utbildningen "Säkerhet i butik".	Antal butiker som deltar i kompetensutvecklingsprojekt; samtliga
B. Mentorstöd till butiker för utformning av attraktivare butik	I projektet "Landsbygds-handel service, samverkan och energieffektivisering" har samtliga butiker besökts och diskussioner har förts om hur butiken kan bli attraktivare.	Antal butiker som får mentorstöd för utformning av attraktivare butik; samtliga
<i>Prioriterat insatsområde 4: Öka den lokala upphandlingen</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Projekt inriktade på lokal upphandling	Inget konkret under 2013	Antal projekt inriktade på lokal upphandling; i början av programperioden genomfördes aktiviteter (konferens, kommunbesök ...) men Länsstyrelsen har inte fått några indikationer på att det gett några resultat.
<i>Prioriterat insatsområde 5: Regionalt samråd för kommersiell service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samrådsgrupp för serviceförslagsfrågor	Två möten har hållits under året.	Antal möten per år; i Regionalt samråd för kommersiell service deltar representanter för samtliga kommuner, Länsbyggeråd, Region Blekinge samt Länsstyrelsen (Regional tillväxt och Landsbygdsprogram). Det har blivit ett väl fungerande nätverk för servicefrågorna och intresset är stort. Uppslutningen till mötena är god. Antal män respektive kvinnor på mötena; kvinnor har varit överrepresenterade på mötena. På senaste mötet deltog sju kvinnor och fyra män.

Prioriterat insatsområde 1: Aktiva servicestrategier		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Införa samordnare i kommunerna och lands- tinget	Ingen specifik aktivitet genomförd se föregående års beskrivning	Stort engagemang för servicefrågorna finns i kommunerna men kom- munernas olikheter gör att samordningsfunktionen varierar. Insatser borde vara mer i form av ett "smörgåsbord". Sammantaget anses konsekvensbeskrivningar, brist på helhetssyn och omvärldsarbete vara viktiga utvecklingsområden för många kommuner. Som en testverk- samhet genomförde Borlänge kommun ett arbete för att hitta ett arbetsätt för samordning som en del i Borlänge kommuns revidering av sin ÖP. Resultat har presenterats och mottagits positivt. Den skall nu bearbetas ytterligare för spridning.
B. Kontinuerligundersök- ning av medborgarnas behov av service	Ingen specifik aktivitet genomförd se föregående års beskrivning	Aktivitet B, C och D. har ett starkt samband. Workshops, seminarier, arbetsgruppsmöten samt undersökningar gjorda av externa (Forsk- ningsråd och enskilda konsulter) Slutsatserna i sammanfattning: Det råder inga tvivel om att det finns en frustration över hur kommunerna på sikt ska klara serviceförsörjningen till de glest befolkade delarna av kommunen. Det handlar krasst om ekonomiska realiteter. Det tycks också vara så att utvecklingsarbeten på området skulle vara i behov av mer nytänkande och öppenhet.
C. Kunskapssmedja – förmedla kunskap och information	Under året har samtliga arbetsgrupp- möten innehållit erfarenhetsutbyten med resp. kommuns verksamheter som utgångspunkt. Det har involverat politiker i kommuner som varit värddar för arbets- gruppsmöten.	Utbudet av service och möjligheterna att tillgodose sina behov har ökat markant, för gruppen medborgare som är IT-användare. Det är en utveckling som under många år påtalats som landsbygdens möjliggörare. Vi blir allt mer benägna att resa till arbetet och kraven på boendemiljö ökar. Det borde alltså vara "Bingo" för landsbygden. Men trots detta minskar befolkningen på landsbygden och frågan är varför? Att ställa obekväma frågor är ett verktyg för förnyelse.
D. Gemensam utbildning om nya servicemodeller för politiker, tjänstemän och lokala aktörer	Under året har samtliga arbetsgrupp- möten innehållit erfarenhetsutbyten med resp. kommuns verksamheter som utgångspunkt. Det har involverat politiker i kommuner som varit värddar för arbets- gruppsmöten.	Utbudet av service och möjligheterna att tillgodose sina behov har ökat markant, för gruppen medborgare som är IT-användare. Det är en utveckling som under många år påtalats som landsbygdens möjliggörare. Vi blir allt mer benägna att resa till arbetet och kraven på boendemiljö ökar. Det borde alltså vara "Bingo" för landsbygden. Men trots detta minskar befolkningen på landsbygden och frågan är varför? Att ställa obekväma frågor är ett verktyg för förnyelse.

		Kan det vara ett skäl till frustration? RSP är ett program som löper över fem år och arbetet med att ta fram programmet inleddes långt innan det startade. Med tanke på rådande utvecklingstakt så är frågan hur detaljerat ett sådant program kan göras utan att bli inaktuellt under den tid som det genomförs. Ett mer processinriktat arbetssätt kan vara en möjlighet att successivt navigera i genomförandet av programmet, så att det anpassas till de behov som uppstår.
--	--	--

Prioriterat insatsområde 2: Konsekvensanalyser

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samla information till en kompetensbank	Ingen specifik aktivitet genomförd se föregående års beskrivning	Ansatsen med att ha ett område för konsekvensanalyser var rätt i tanken. Att göra analyser i generella termer har dock inte varit efterfrågat. Rollfördelningen har heller inte varit tydlig mellan olika intressenter och det har varit oklart vilka resurser som funnits.
B. Stöd för kommuner att göra konsekvensanalyser	I samarbete med Gränskommitténs arbete (Dalarna/Hedmark Norge) att göra demografisk undersökning har underlag för gränskommuner tagits fram, dock utan att vara färdigställda. Analyser av betaltjänster för servicepunkter påbörjades under sista kvartalet av 2013.	Behovet har ändå funnits och angreppssättet under senare delen har blivit att söka områden för gemensamt arbete. Demografiska utmaningar har fått allt tydligare fokus, även ur ett serviceperspektiv. Gemensamt angreppssätt har hittats och därmed har arbetet att analysera och beskriva konsekvenser startats tillsammans med projekt som bedrivs genom Gränskommittén Dalarna Hedmark. Minskad tillgång till kontanthantering och betaltjänster har gjort att konsekvensanalyser startats i slutet av 2013 för att se vilka orter som ska prioriteras för extra insatser.

Prioriterat insatsområde 3: Offentliga inköp av varor, tjänster och entreprenader

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Utbildning i LOU inför offentliga inköp	2013 års dialogseminarier hade temana: Energieffektivisering i samarbete mellan Länsstyrelsens Näringslivsenhet och Miljöenhet, Energimyndigheten och Miljöstyrningsrådet. Elektroniska upphandlingsprocesser i samarbete med SKL, Mora och Borlänge kommuner. Upphandlingsutredningens förslag i samarbete med SKL, Svenskt Näringsliv, SmåKom, Gagnefs kommun och Nämnden för inköpsamverkan för fem av Dalarnas kommuner. Förhandling och leverantörsdialog föredrag av Eva-Lotta Löwstedt Lundell, Sveriges Radios Förvaltning AB	Dialogseminarium som en två-vägs kommunikationsform har varit framgångsrik, för varje seminarium har deltagarantalet ökat. Vi har nått de målgrupper vi önskade, tjänstemän och politiker inom kommuner och landsting, kommunala bolag, organisationer, företag och leverantörer. Även länsstyrelsens egen personal har använt seminarierna som fortbildning inför de egna upphandlingarna. Deltagare år 2011 var 147, 2012 var det 123 och 2013 var det totalt 137 deltagare. Seminariernas tema har valts utifrån ett på olika sätt uttryckt behov hos målgrupperna. Genom samverkan med nationella parter har vi strävat efter att ligga i fas med det som händer i omvärlden.
B. Vägledning om hur offentlig upphandling kan utformas för att göra det enklare för små och medelstora företag att lägga anbud.	Behovet hos målgrupperna av stöd och vägledning har ökat under projektets gång. Vi har under dialogseminarierna och utbildningssatsningarna för leverantörer bistått i olika frågor. Men tidigt förstod arbetsgruppen att det som behövdes var något större och hösten 2013 utformades en skiss till projektplan för en regional kompetensplattform för lärande och kompetens-utveckling i offentliga inköpsprocesser. "Plattformen" som kommer att heta UpphandlingsDialog Dalarna ska samla in goda exempel, förmedla kunskap och erfarenheter, skapa mötesplatser, även digitala och virtuella, för att förmedla kunskap, information och ge stöd, främst till mindre företag men även till upphandlande myndigheter, bransch- och intresseorganisationer och nätverksföretag i samverkan. En informationsturné i kommunerna har inletts för att justera skissen inför skrivning av projektplan	UpphandlingsDialog Dalarna kommer att starta i projektform hösten 2014 för att pågå tom 2017. Det kommer att bli ett regionalt kompetenscenter som tar sin utgångspunkt i regionala behov och förutsättningar. Utifrån att Kammarkollegiets Upphandlingsstöd kommer att ingå i Konkurrensverkets verksamhet från hösten 2014 och Miljöstyrningsrådets framtid fortfarande är ovisst kommer behovet av att få råd och stöd på det regionala planet sannolikt att öka. Projektet UpphandlingsDialog Dalarna kommer att ägas av Länsstyrelsen Dalarna men kommer att byggas på den organisation som finns inom arbetsgruppen för RSP 3, dvs. Coompanion – Företagarna – Landstinget Dalarna – Lantbrukarnas Riksförbund – Länsstyrelsen Dalarna – Region Dalarna – SmåKom – Svenskt Näringsliv och UpphandlingsCenter som är en samverkansorganisation för upphandling inom 5 kommuner. UDD:s organisation kommer utöver arbetsgruppen också att ha ett sekretariat med en projekt/processledare med samordningsfunktion samt en administrativ funktion med inriktning på kommunikation och information samt en sakkunniggrupp och en referensgrupp med politiker och kommun- och landstingstjänstemän.

C. Utbildning i anbudsgivning för små och medelstora företag	Kurs i anbudsgivning för leverantörer. Kursen 2013 bestod av två delar: en halvdags grundläggande utbildning om hela upphandlingsprocessen, inklusive beskrivning av ett nytt portalsystem för E-handel, förlagd i 5 geografiskt fördelade kommuner i länet, därefter en fördjupningsdel med individuellt stöd upp till 6 timmar i en faktisk anbudssituation. Ca 100 företagare deltog i kursen, 28 företag fick individuellt stöd.	Vid fortbildningen för företagare 2012 testade vi två olika koncept, dels att samla mindre företag inom olika branscher för halvdagars grundutbildningar, och dels med fokus på särskilda branscher: livsmedel, bygg och anläggning samt vård och omsorg. Totalt deltog 56 företag i 2012 års fortbildning. Men många frågor återstod ändå efter kursen när man hamnade i en anbudssituation "på riktigt". Därför ändrade vi konceptet i årets kurs och byggde på med individuellt stöd på upp till 6 timmar i en faktisk anbudssituation. Vi fick mycket positiv respons på detta och det var 28 företag som hittade egna anbud och fick möjlighet till stödet. Men i samband med detta blev det tydligt att det inte bara var själva förfrågningsunderlaget man behövde hjälp med utan även med annat som olika mallar, cv:n, polycys, kvalitets-, och miljösystem, traditionell marknadsföring mm. Man behövde också mod för att kontakta offentliga myndigheter och erbjuda sina tjänster. Det blev också väldigt tydligt att det fortfarande finns mycket i övrigt att önska från upphandlande myndigheters sida: Det är för stora upphandlingar, de är inte riktade till de små företagen, förenklingar behövs, det är svårt att hitta upphandlingarna, man vill även få information om direktupphandlingarna, det behövs bättre kunskap hos upphandlarna. Av de företag som svarat på utvärderingsenkäten tyckte 100 % att kursupplägget var bra, 7 % ville ha mer utbildning och rådgivning. Och det som glädde oss mest var att alla företagare som fick rådgivning hade en överraskande positiv inställning till Lagen om Offentlig Upphandling. Den genomgående målsättningen var att man skulle använda sig av lagen, snarare än att försöka hitta vägar att komma runt den, vilket var en mycket positiv effekt av den genomgångna kursen. Något för oss att lyfta i kommande insatser!
D. Utveckling av modeller	Experimentprojekt 2012 i samarbete med Borlänge kommun med syfte att skapa praktiska "verktyg" som underlättar för mindre företag inom områdena: logistik, transporter, e-handel. I projektet ingick bara livsmedelsföretag men verktygen som var resultatet kan användas av de flesta produktgrupper.	Experimentprojektet med sin rapport, kursen i anbudsgivning för leverantörer och andra kontakter med kostchefer, producenter av främst livsmedel och upphandlare pekar på två delar för att få med mindre företag i offentlig upphandling. Det ena är logistik och det andra är administration. En distributionscentral, rationella fraktrutter och e-handel genom enkla portallösningar för de företag som inte har ett eget affärssystem. Därför planeras ett arbete som inleds med dialogseminariet "Samordnad varudistribution och e-handel, en möjlighet för hela Dalarna".
E. Nätverk och erfarenhetsutbyte	Arbetsgruppsmöten: Arbetsgruppen har under 2013 haft 8 arbetsgruppsmöten	Inga aktiviteter riktade direkt på Aktivitet E. Alla aktiviteter som fortbildningar, dialogseminarier och möten av olika slag innebär erfarenhetsutbyte och olika grader av nätverkande.
Sammanfattande slutkommentarer för RSP 3: Det finns en rad viktiga punkter och områden där ett fortsatt utvecklingsarbete behövs i Dalarna. Detta gäller för såväl politiker och beslutsfattare som för upphandlare, företag, bransch- och intresseorganisationer. I genomsnitt drygt en tredjedel av kommunernas skatteintäkter kommer från de små företagen vilket gör dem till en extremt viktig grupp som inte får diskrimineras i offentliga upphandlingar. Det gör att bildandet av UpphandlingsDialog Dalarna blir mycket viktigt; att skapa en mötesplats/träffpunkt för dialog, utbyte och spridning av kunskap, erfarenheter och goda exempel mellan alla aktörer inom offentlig upphandling; politiker, beställare, upphandlare, inköpare och företag.		
Prioriterat insatsområde 4: Kompetensutveckling och nätverksbyggande för kommersiella aktörer		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Skapa nätverk för kunskap och gemensamma lösningar för små entreprenörer inom drivmedel och livsmedelsförsörjning	Kartläggning av dagligvarubutiker på landsbygden i länet är uppdaterad till 51 stycken butiker. Nätverksträffar och informationsutskick är genomförda. Kartläggningen av mackar på landsbygden är påbörjad tillsammans med HSSL.	Syfte med nätverksträff är att hålla dialog om nuläget och vilka samarbeten och utvecklingsinsatser som är aktuella samt identifiera behov av kompetensutveckling för dagligvarubutiker. Vid fråga till handlarna är det stort intresse att delta, men svårigheten har varit att hitta tider som passar. Länet har delats upp i tre områden för att testa om det är en framkomlig väg att genomföra träffar. Även det har varit svårt men genomfört. Verksamheten är ny i denna form och kommer att fortsätta prövas under 2014 för att utvärderas därefter.
B. Kompetensutveckling och stöd för små entreprenörer inom drivmedel och dagligvaruförsörjning	Konsultcheck går att söka under åren 2013 och 2014. Bidrag kan lämnas i samband med konsultinsats för kompetenshöjande åtgärder och för att ge förutsättningar till förbättrad lönsamhet. Stödet är 85 procent av sökt belopp och max 50 000 kronor.	Då det visat sig att en coach inte kan uppfylla alla behov av kompetensinsatser har en försöksperiod om två år med konsultcheckar startats. Syftet är att lanthandlarna själva ska identifiera behovet och söka stöd från lämplig expert

	<p>Energikartläggning är genomförd och butikerna får hjälp att upprätta åtgärdsplaner, påbörjat och beräknas avslutat första kvartalet 2014.</p> <p>Nätverksträff med information och föreläsning om energisparande åtgärder för dagligvarubutiker.</p> <p>Förbereder inför förstudie om att kartlägga behovsbilden</p> <p>för att se långsiktigt på kompetensförsörjning och rekrytering av nya lanthandlare/entreprenörer. Framtagning av YH ansökan gemensamt med Gävleborg, Örebro och Värmland.</p> <p>Förstudie för att öka möjligheterna till kommersiell verksamhet med hjälp av fiberanslutning. Slutsatser presenterade och fortsättning av arbetet sker under 2014.</p>	<p>Energikartläggning är genomförd och slutrapport över kartläggning har skickats ut till var och en av de 26 butiker som var med i kartläggningen. En energicoach upphandlades och har under 2013 arbetat med förslag till åtgärder för att spara energi i butikerna. Butikerna kommer troligen klara en del av åtgärderna själva. Nätverksarbetet har getts ett konkret innehåll då ett antal av butikerna planerar för gemensamt inköp av utrustning och servicetjänster.</p> <p>Syftet med förstudien är att undersöka behovet och kartlägga målgruppen inför ett kompetensutvecklingsprogram.</p> <p>Not. Ansökan beviljades EJ – jan 2014 (dubbel besvikelse då landsbygdrelaterade utbildningar inom YH ser ut blivit nedprioriterade i generella termer)</p> <p>Försöksverksamhet har skett i Bingsjö, Särna och Flötningen. Försöken mottogs väl, och utvärderas enligt plan 2014.</p>
--	--	---

Prioriterat insatsområde 5: Mötesplats för service i samverkan – offentlig, kommersiell och ideell

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Utvärdera existerande exempel på serviceplatser		Verksamheter har genomförts inom området servicepunkter i olika former där "ägandet" varit allt från helt kommunens till helt ideellt. Dessutom har behovet av en service- App diskuterats, men det har varit svårt att identifiera ett tydligt innehåll i en sådan App.
B. Bilda diskussionsgrupp		
C. Utveckla modeller för mötesplatser (utifrån kunskap i A och B)	Två projekt har avslutats under året med teman kring hållbara servicelösningar och med servicepunkter med kopplingar	Under arbetet har flera workshops, arbetsgrupps- och referensgruppsmöten, förvaltningsträffar etc. genomförts och många synpunkter har kommit fram. Nedan följer ett antal delprojekt – Hållbara servicelösningar.
D. Testa modeller i pilotkommuner i Dalarna	Fem pilotverksamheter har under året avslutats och utvärderats.	<p>Rollfördelning allt otydligare? En konstruktiv dialog mellan kommunen – regionen – staten – ideell sektor–näringsliv behöver utvecklas för att identifiera utvecklingsbehov och tvärsektorieella initiativ för lokal service, d v s insatser som kan och ska göras i samverkan mellan exempelvis privat näringsliv och offentlig verksamhet och/eller spänner över flera olika politikområden. Idag finns ingen sådan dialog!</p> <p>Inga nya modeller eller försöksverksamhet tillåts. Det finns ingen politisk ambition eller vilja att integrera exempelvis arbetsmarknadstjänster med kommunala välfärdstjänster.</p>

Prioriterat insatsområde 6: Ungdomars engagemang i lokal utveckling

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Stödja ungdomars engagemang i frågor om lokal service	Aktiviteten 8Bygder har slutförts och resultatet har förts över på ett planerat sätt till Region Dalarnas Ung Kraft-arbete.	<p>De positiva erfarenheterna av insatsen är att när man låter generationer träffas för att diskutera sin hembygds utveckling tillsammans kan stora saker hända. Generationsövergripande möten sker alltmer sällan idag men är likväl en förutsättning för att långsiktig utveckling av en bygd ska kunna ske.</p> <p>När insatserna i de första bygderna planerades låg fokus mycket på att hitta och engagera företrädare för huvudmålgruppen i planering och genomförande av stormötet. Alltför lite tid lades på de lokala utvecklings- gruppernas företrädare.</p> <p>I de bygder där 8 bygder har kunnat komplettera redan befintliga och pågående processer har stormöten nått framgångar och lett till vidare utveckling. Det bästa exemplet på detta är Yttermalung och Malungs finnmark där SYMF lät 8 bygder sammanfogas med uppstarten av samhällsföreningen. Där man försökt påbörja något helt nytt har det varit betydligt svårare att se någon direkt effekt av 8 bygders insats.</p>

	<p>En viktig lärdom i sammanhanget är att en förutsättning för att nå framgång i den här typen av processer är att det finns en mottagare av ett eventuellt resultat från ett stormöte. 8 bygder gjorde endast korta nedslag i varje bygd och satte genom stormötena bara igång processer. Det fanns inget utrymme i projektet för vidare stöd i arbetet med utvecklingen av bygden. Detta förutsätter en lokal utvecklingsgrupp eller motsvarande som kan ta vid när insatsen eller projektet lämnar.</p> <p>En del andra liknande projekt är utformade så att insatsen i varje bygd är mycket mer omfattande, att man som processledare kommer tillbaka flera gånger och på ett annat sätt driver en längre process framåt tillsammans med bygdens eldsjäl. Det finns självfallet för- och nackdelar med båda sätten. Fördelarna med 8 bygders upplägg är att det snabbt visar sig om en bygd är kapabel att driva på utvecklingen på egen hand, det blir snabbare bygdens process, snarare än den stödgivande organisationens. En bygd som haft en processledare att hålla i handen under en längre tid kan få svårt att klara sig utan stödet när insatsen är över.</p> <p>Det går inte att behandla projektets huvudmålgrupp som en homogen massa. Därför krävs det helt olika typer av arbetsinsats och sätt att kommunicera för att nå de yngsta och de äldsta i målgruppen. I 8 bygder var de olika ytterligheterna Horndal, med en väldigt ung och svårengagerad målgrupp, och Äppelbo, bestående av en stor del småbarnsföräldrar med en tydlig vilja att utveckla sin bygd.</p> <p>Den yngsta delen i målgruppen är svår att få genuint engagerad i långsiktig utveckling då deras fokus ofta ligger på helt annat än att utveckla bygden samt att många av dem drömmer om att snarast möjligt flytta ifrån hembygden. Hos dem som är i en livssituation där de precis har bestämt sig för var de vill bo och bilda familj, finns en helt annan förutsättning för engagemang. Svårigheten för den gruppen är att tidsmässigt prioritera ett engagemang i lokala utvecklingsprocesser i konkurrens med yrkeskarriär, familjeliv och andra fritidsintressen.</p> <p>Även om det inte alltid är lätt att engagera unga i utvecklingsfrågor, vare sig de är yngre unga eller unga vuxna, så märks det hos många att det ändå finns ett intresse att utveckla det man har i sin närhet. Fokus för denna insats har delvis varit på att just låta unga delta i den lokala utvecklingen. Ett sådant arbete pågår redan i de flesta kommuner i Dalarna med regionalt understöd från Region Dalarna. Det arbetet fokuserar på den kommunala nivån vilken inte alltid är relevant för någon som bor i en bygd långt från tätorten med helt andra utmaningar än de som vanligtvis behandlas i kommunala ungdomsråd eller motsvarande.</p> <p>Den här typen av insats kräver ett lokalt engagemang. Det är omöjligt för en processledare att genomföra en utvecklingsprocess i en bygd utan att ha lokalt engagerade eldsjälarna vid sin sida. Att komma utifrån på uppdrag av länsstyrelsen till en bygd som inte själva bett om att bli utvecklad är inte alltid så enkelt.</p> <p>Slutsatser</p> <p>Det är svårt att utifrån arbetet i 8 bygder säga att ungas behov av service på landsbygden skiljer sig markant från äldres. Affär, skola och bensinmack framstår som väsentliga för att en bygd som ligger långt från kommunens centralort ska kunna betraktas som en fungerande plats att bo på, såväl för unga som för äldre. Viktigt för alla åldersgrupper är också att det finns någon form av samlingsplats i bygden. Unga utan körkort är givetvis mer beroende av fungerande kollektivtrafik, för att kunna ta sig till och från hembygden, vilket möjligen kan sägas särskilja deras behov från de som äldre unga och vuxna med körkort har. Infrastrukturellt efterfrågar unga också ett snabbt bredband i något högre utsträckning än äldre.</p> <p>Unga är viktiga i den lokala utvecklingen och bör på ett naturligt sätt involveras i de processer som sker och som planeras att genomföras. Det är bättre att låta dem delta på lika villkor som äldre, förutsatt att villkoren är anpassade, än att låta de unga endast delta i parallella processer. Det är i mötet mellan generationerna som en långsiktig hållbar utveckling kan ske. Även äldre kan med största sannolikhet gynnas av genomtänkta processer som fokuserar på dialog. Det generations övergripande angreppssättet på arbetet med lokal utveckling bör utvecklas ytterligare i kommande landsbygds- och serviceprogram.</p>
--	--

		<p>Det arbete som kommunerna gör med ungas delaktighet bör också kunna inspireras av arbetssättet i 8 bygder. Ett mer lokalt angreppssätt, likt det i 8 bygder, i ett sådant arbete skulle kunna leda till ett bredare och mer konkret engagemang för bygdens utveckling. Också genom att blanda generationer och låta unga möta såväl den ideella och den privata som den offentliga sektorn kan kommunernas arbete med ungas delaktighet utvecklas till det bättre.</p> <p>För att öka förutsättningar för att nå framgång genom insatser liknande 8 bygder bör man hitta bygder som själva efterfrågar processtöd. Detta för att förstärka redan pågående utvecklingsprocesser eller för att sätta igång nya med tydliga bärare av det fortsatta arbetet när processtödet försvinner. Utvecklingsinsatserna bör vara allt mer efterfrågestyrda i kommande program, istället för att bestämmas uppifrån. Ett upplägg där bygder kan efterfråga hjälp inom olika områden och som Länsstyrelsen kan tillfredsställa genom skräddarsydda insatser efter bygdens behov vore önskvärt.</p>
<p>Prioriterat insatsområde 7: Tillgänglighet till service för personer med funktionsnedsättning</p>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Skapa forum för dialog för personer med funktionsnedsättning	Arbetsgrupp. påbörjades 8 september 2010 och pågår till och med programmet slut. Arbetsgruppen utgör detta forum. I gruppen ingår personer för organisationer i länet som arbetar med frågorna. Representanterna sprider information och resultat av gruppens arbete vidare till sina egna organisationer och kontaktnät, samt tar med sig information och frågeställningar tillbaka till arbetsgruppen. Under året har gruppen bland annat diskuterat kommunalisering av sjukvården, minskad tillgång till kontanter, tillgänglighetsfrågor i samband med IKEAs etablering i Borlänge och SJs service till funktionsnedsatta	Arbetsgruppen har under perioden haft möten en gång/månad och e-postdialog vid behov Kontakterna i arbetsgruppen har gjort att information om olika aktiviteter och projekt inom arbetsområdet sprids lättare. Detta har också genererat bättre samverkan mellan de olika organisationerna även utanför RSP7: ramar. Exempel på detta är Landstingets och SRF besök och funktionstest av Ludvika bibliotek. Ett annat exempel är deltagande i varandras konferenser och möten.
B. Identifiera hinder och lösningar för tillgänglighet till service	En förstudie har genomförts för att identifiera behovet av "fixar-tjänster", främst inom området teknisk hjälp. Förstudien gjordes i Dala Järna, Vansbro kommun, med hjälp av den ideella bytvecklingsföreningen Ja Järna. Studien omfattade behov av tjänster och betalningsvilja. Svarefrekvensen var god och sammanställningen visar att behov och betalningsvilja finns. F n förs dialog med föreningen kring förstudiens förslag till genomförande av tjänsten kallad "Fixit". Grundtanken är att kommersiella aktörer ansluter sig och betalar en årlig avgift, och att beställaren ringer ett nummer för att beställa tjänster av olika art. Fixit är en konsekvens av de diskussioner som förts kring risken att äldre och funktionsnedsatta marginaliseras då allt flera bank-, post- och informationstjänster digitaliseras.	En studie har genomförts för att identifiera hinder och möjliga lösningar för bättre tillgänglighet till service för äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Studien genomfördes under 2010-2012 av Dalarnas Forskningsråd/Högskolan Dalarna. En konferens om tillgänglighetsfrågor har hållits. Presentation av studie (se aktivitet ovan) samt folder (se aktivitet C). 108 deltagare, samt 27 utställare från 10 organisationer/kooperativ/projekt/företag Länsstyrelsens Insynsråd har fått information om foldern och gruppens arbete. Partnerskapet har informerats vid Näringslivs enhetens konferens, och Länsstyrelsens personal vid personalmöten. Pressinformation om studien har skickats (ovan)
C. Sprida kunskap om målgruppens problem och om lösningar	Den folder för tillgängliga möten och konferenser som togs fram under 2012 har fått fortsatt uppmärksamhet och spridning under 2013. Flera kommuner och organisationer har bett om utskick. Foldern har omnämnts som ett viktigt redskap för ökad tillgänglighet i årsberättelser för flera enheter inom Länsstyrelsen. Bland annat har samhällsplaneringsfunktionen en ambition att använda foldern i externt arbete.	Folder med checklista för tillgängliga möten har producerats och: Skickats ut till samtliga kommunchefer, näringslivschefer, upphandlingsansvariga samt turistbyråer i länet. Dessutom till ett antal kommunala bolag. 4 folder/utskick tillsammans med följebrev som välkomnar samarbete för tillgänglighet samt dialog i frågan Presenterats och delats ut på konferens om tillgänglighet (se aktivitet B ovan) Finns tillgänglig som pdf-fil och har mailats till en rad organisationer och föreningar, på begäran. Tryckta exemplar har skickats med post till organisationer m fl på begäran

	<p>I samarbete med RSP3 har arbetet för ett gemensamt seminarium inletts. Temat är Upphandla jämlikt och innefattar jämställdhet, mångfald och tillgänglighet. Målgrupp: upphandlare i kommuner, landsting och annan offentlig verksamhet</p> <p>Inom RSP7 bereds frågan om handikapp- rörelsen, pensionärsorganisationer m fl kan utgöra referensgrupper för upphandlare, handläggare av företags- och utvecklingsmedel m fl</p> <p>Arbetsgruppen har under året haft informationsutbyte kring: Länets bredbandsstrategi Winnet Dalarna och arbetet för proces- stöd för jämställdhetsintegrering Servicepunkt Åsen (studiebesök) Länsstyrelsernas årsrapport kring betaltjänster RSP 2014-2018</p>	<p>Har lagts ut i fikaforum inom Länsstyrelsen och delats ut till personer inom Länsstyrelsen som i sitt arbete kommer i kontakt med andra myndigheter och organisationer.</p> <p>Information om foldern på Länsstyrelsens Insynsråd. Alla ledamöter har fått flera exemplar.</p> <p>Arbetsgruppen har deltagit i seminarium om upphandling och sociala serviceföretag, arrangerat av RSP3</p> <p>Informationsmöte om arbetet med betaltjänstlösningarna IPPI och action har genomförts</p> <p>Ett utskick om sökbara medel från Hjälpmedelsinstitutet har gått ut till partnerskapet.</p> <p>Arbetsgruppen har deltagit i Näringslivsenhetens partnerskapsmöte Partnerskapsmöte för RSP 2014-2018 Workshop om konsekvensanalyser som RSP2 arrangerat</p> <p>Arbetsgruppen har haft informationsutbyte med ansvariga för bl a: Länets bredbandsstrategi Winnet Dalarna Servicepunkt Åsen (studiebesök) Länsstyrelsernas årsrapport kring betaltjänster RSP 1-6 Upphandling inom RSP 3 RSP 2014-2018</p>
	<p>Se "Fixit" ovan</p> <p>Via HSO, som ingår i arbetsgruppen för RSP 7, har ett projekt inletts för att testa iZettle som betalningslösning</p> <p>Förberedelser har inletts för att fördjupa kunskapen om vilka problem funk- tionsnedsatta och äldre i länet upplever med betaltjänster på landsbygden</p>	<p>Arbetsgruppen har haft informationsutbyte med ansvariga för Länsstyrelsernas årsrapport kring betaltjänster</p> <p>Förstudien "Fixit", för att identifiera behovet av "fixar-tjänster", främst inom området teknisk hjälp</p> <p>Samarbete med Falu kommun för test av IPPI, betaltjänstlösning</p> <p>Via HSOs deltagande i arbetsgruppen har ett projekt inletts för att testa iZettle som betalningslösning</p> <p>Via Högskolan Dalarnas deltagande i arbetsgruppen har förberedelser inletts för att fördjupa kunskapen om vilka problem funktionsnedsatta och äldre i länet upplever med betaltjänster på landsbygden</p> <p>På uppdrag av arbetsgruppen har en kartläggning gjorts på konsult- basis kring länets uttagsautomater 2011</p> <p>Arbetsgruppen har aktivt tagit kontakter med både banker och Ban- kernas automatbolag AB för att lyfta vikten av att ta hänsyn till äldre och funktionsnedsattas behov även inom betaltjänstområdet</p> <p>Arbetsgruppen har spridit information till ledningarna i sina respektive organisationer och återfört information om betaltjänstproblematiken.</p>

Prioriterat insatsområde 8: Statliga bolags och myndigheters regelverk

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Identifiera hinder för statlig servicesamverkan		Arbetet inom insatsområdet avstannade i ett tidigt skede. I huvudsak utifrån att ett delprojekt startade och delar av arbetet inom projektet Hållbara servicelösningar kopplades till detta område.
B. Regionala insatser för att påverka regionala hinder och regelverk		I slutkommentar från det arbetet var följande: Det krävs konkreta politiska insatser för att man skall nå målen med projektets intentioner – "långsiktigt hållbara servicelösningar på landsbygden" – utvecklade samverkanslösningar mellan statliga myndigheter och kommun. Det krävs en starkare styrning av statliga myndigheter. Det finns en avsaknad av tydligare signaler i regleringsbrev. Riksdagens och regeringens syn på servicefrågor på landsbygden måste tydliggöras.
C. Samverkan med och mellan länets riksdagsle- damöter för att påverka den statliga anslagsfördel- ningen		Det måste göras konsekvensanalyser vid serviceförsämringar/ned- dragningar. En skyldighet för statliga verksamheter att tillsammans med kommuner och länsstyrelse genomföra detta. Här har länsstyrel- sen tidigare haft en tydlig roll genom sitt statliga samordningsansvar i respektive län.
D. Dialog med regering och riksdag		Inom detta insatsområde har bredbandsutbyggnaden delvis inklu- derats för samordning då stöd till utbyggnad har kunnat erhållas via landsbygdsprogram och kanalisationsstöd samt servicepunkter i ytterområden av länet. Genom samordnade insatser sker utbyggnad 2013/14 så att våra servicepunkter längst i norr (lanthandlare) får fiber framdraget till rimlig kostnad.

Län/Region: Gotland

<i>Prioriterat insatsområde 1: Insatser för en attraktivare butik</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser för en attraktivare butik	Inga generella insatser finns planerade i programmet och inga insatser är efterfrågade från de enskilda operatörerna under programperioden.	I RSP beskrivs att ansvaret för genomförande av insatser ligger i första hand på serviceföretagen i länet och dess organisationer.
<i>Prioriterat insatsområde 2: Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade	Inga generella insatser finns planerade i programmet och inga insatser är efterfrågade från de enskilda operatörerna under programperioden.	I RSP beskrivs att ansvaret för genomförande av insatser ligger i första hand på serviceföretagen i länet och dess organisationer.
<i>Prioriterat insatsområde 3: Insatser för att öka köptroheten i utsatta butiker</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser för att öka köptroheten i utsatta butiker	Inga generella insatser finns planerade i programmet och inga insatser är efterfrågade från de enskilda operatörerna under programperioden.	I RSP beskrivs att ansvaret för genomförande av insatser ligger i första hand på serviceföretagen i länet och dess organisationer.
<i>Prioriterat insatsområde 4: Insatser för komplettering av ytterligare serviceslag, inklusive drivmedel</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser för komplettering av ytterligare serviceslag, inklusive drivmedel	Investeringsstöd till nytt tankställe i Ljugarn som ersätter tidigare befintligt tankställe OKQ8 som lades ned december 2012.	Bidraget bidrar till att befintlig tillgänglighet i området bibehålls och målet i programmet att 100% av befolkningen har mindre än 20 minuter till närmsta tankställe uppfylls.

Län/Region: Gävleborg

<i>Prioriterat insatsområde 1: Kompetens och mentorsverksamhet</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Mentorsinsatser för att skapa attraktivare butiker med hjälp av investeringsbidrag	Trönö ekonomiska förening, ICA Norboa, Kajutan i Stocka	Vi hade som mål att genomföra 10 mentorsinsatser och det har vi uppnått med råge. Som följd av det har investeringar gjorts för att skapa attraktivare butiker. Ombyggnad av butiker för att göra dem tillgängliga för handikappade. Byta av armaturer för att spara energi har också genomförts på ett antal butiker. Sammanlagt har 27 stycken investeringar under perioden genomförts till en stödgrundande investeringskostnad på 5 619 515 kronor.
B. Informationsinsatser om lokal upphandling för företagare och tjänstemän	Ingen aktivitet under 2013.	Ett flertal informationsinsatser har genomförts och det har resulterat i en lokal upphandling.
C. Möten för ökad samordnad service	Deltagit på ett möte som PTS anordnade i Stockholm där Posten var inbjuden att redogöra om sina neddragningar av postservicen på landsbygden. Orsaken är att Posten har ett vinstkrav från sin ägare och på de orter som tappar sin postservice finns det inte någon lönsamhet att fortsätta. Det finns heller ingen ambition att lösa problemet med ökad samordning med andra företag.	Har haft ett flertal möten med Posten men har gett ett dåligt resultat eftersom de har dragit in paketutlämningen på alla de orter (5 stycken) som hade paketutlämning 2010.

D. Samordna transporter tillsammans med kommuner och leverantörer för att medverka till bättre leveransvillkor för butiker	Ingen aktivitet under 2013.	Det har varit svårt att i praktiken få det att fungera men en viss samordning sker. Alla butiker upphandlar sin distribution.
--	-----------------------------	---

Prioriterat insatsområde 2: Insatser för att säkra tillgången till drivmedel

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Investeringsstöd för att sätta upp egna eller överta drivmedelstationer	Loos byaråd, Norra Voxna samhällsservice, Jättendal Byte av kortläsare och pump i Loos, Ny ovanjorden mack i Voxna och i Jättendal	Vi har gett investeringsstöd till 6 stycken nyuppförda mackar och här kan vi säga att vi har lyckats säkra tillgången på drivmedel. Sammanlagt har stödgrundande investeringar genomförts med 3 873 370 kronor. Det är 9 stycken mackar som sökt investeringsstöd av något slag.
B. Insatser för att främja lokalt anpassade lösningar för att säkerställa drivmedelsförsörjningen	Två orter (Los och Voxna) har fått rådgivning av landsbygdsmentor och handläggare på länsstyrelsen inför etablering av ny mack.	Rådgivning och stöttning av landsbygdsmentor och handläggare på länsstyrelsen för att säkerställa drivmedelsförsörjningen. Det är sex orter som har investerat i nya mackar där insatser har genomförts med samtal med lokal drivmedelsdistributör samt hjälp med ansökan av investeringsbidrag.
Energirådgivning	Besökt butiker i Ovanåker och Bollnäs tillsammans med kommunens energirådgivare.	Alla butiker har fått besök av energirådgivare och det har resulterat i flertal investeringar i exempelvis nya frysdiskar mm. Det har också medfört att butiksägaren har blivit uppmärksam på vilka åtgärder som kan göras för att få ner energiförbrukningen. Men vår bedömning är att det finns mer att göra för att få ner energiförbrukningen på butikerna. Butikerna har problem med lönsamheten på grund av vikande kundunderlag och då prioriteras inte insatser för lägre energiförbrukning utan andra investeringar går före.

Prioriterat insatsområde 3: Ökad samordning av kommersiell, offentlig och ideell verksamhet i strategiskt viktiga orter

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Möten för att stötta offentliga, privata och ideella aktörer att i samverkan arbeta fram lokalt anpassade lösningar kring tillgången av olika serviceslag i de prioriterade orterna	Deltagit på byamöten i Rengsjö och Torsåker där framtiden för orten och butiken har diskuterats.	Ett flertal möten har hållits på flera orter för att framförallt få ett större engagemang på orten och känsla för den lokala butiken. Ett visst ökat engagemang har konstaterats men mer för att behålla butiken på orten än att få till lokalt anpassade lösningar. Vi har inte uppnått vårt mål enligt strategin
B. Åtgärder för ökad samordning av olika serviceslag	Ingen aktivitet under 2013.	Finns inget att samordna för att ingen service finns att samordna. Mycket av servicen har försvunnit.

Prioriterat insatsområde 4: Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Investeringsstöd för att tillgänglighetsanpassa dagligvarubutiker och drivmedelsstationer	Ingen aktivitet under 2013	En kartläggning av tillgängligheten har gjorts i länets alla landsortsbutiker. Ett fåtal investeringar har gjorts men det finns fortfarande brister i tillgängligheten i många butiker. Många butiker har för dålig ekonomi för att kunna åtgärda de brister som finns.

Prioriterat insatsområde 5: Regionalt partnerskap

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Partnerskapsarbetet inom serviceprogrammet	Två stycken partnerskapsmöten har genomförts under året.	Det har genomförts 6 stycken möten under perioden. Vid mötena har besök gjorts på företag som är goda exempel på lyckade satsningar som förhoppningsvis ska leda till att fler entreprenörer vågar satsa på sina företag eller till att nya företag med bra idéer etablerar sig i länet. Några mätbara resultat har inte det gett men det är viktigt att visa upp dessa företag för partnerskapet som ska fungera som ambassadörer ute i länet. På sikt kan det ge ökad inflyttning av både företag och privatpersoner som ger ökat kundunderlag till butiken/macken.

Prioriterat insatsområde 6: Kommunala serviceplaner (varuförsörjningsplaner)

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Råd och riktlinjer för framtagande av kommunala serviceplaner	Påmint kommunerna om vikten av varuförsörjnings planer. Planering för en ny informationsinsats till kommunerna har påbörjats.	Besök har genomförts hos alla tio kommunerna där vikten av varuförsörjningsplan kan påtalats. Det har resulterat i att fyra kommuner har gjort varuförsörjningsplaner under programperioden. Det är Ljusdal, Ovanåker, Söderhamn och Nordanstigs kommun. Målet var att åtta kommuner skulle upprätta varuförsörjningsplaner så det finns mer arbete att göra under nästa programperiod.

Län/Region: Halland

Prioriterat insatsområde 1: Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser för säkerställande av tillgång till olika serviceslag	Kartläggning av annan service påbörjad i hela länet. GIS som hjälpmedel	Man måste ha ett fungerande partnerskap för att kunna uppfylla mål med samverkanslösningar. Så har inte varit fallet
B. Informationsinsatser i syfte att sprida kunskap och erfarenhet av goda samverkans exempel mellan offentlig och kommersiell service	Skapat ett partnerskap med kommunerna och Leaderkontoret i länet. Partnerskapet har tillsammans genomgått en process i att få fram ett nytt serviceprogram. Utkastet till nytt program klart inom perioden. Större samarbete mellan Region Halland och kommunerna	Det har inte funnits en arena att sprida kunskap på. Arbetet har börjat med att skapa partnerskap och arenor. Detta partnerskapsarbete är nu väl förankrat på kommunal nivå.

Prioriterat insatsområde 2: Tillgänglighetsanpassning för funktionshindrade

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Informations- och mentorsinsatser avseende tillgänglighetslösningar av dagligvarubutiker	Letat fram material som kan spridas utifrån lärande	Detta mål är inte uppfyllt eftersom mentorsinsatser inte är gjorda. Efter att lagstiftningen som är tvingande om att man ska ha viss nivå på anpassningen av butikerna har detta område varit helt inaktivt.
B. Investeringsstöd för tillgänglighetsanpassning av dagligvarubutiker	Inga	Alldeles i början av programperioden beviljades investeringsstöd vilket uppfyller målet.
C. Insatser för att stärka förutsättningar för personer med funktionsnedsättningar att ta del av och nyttja kommersiell service	Skaffat mer sakkunskap i frågorna på handläggarnivå	Man kan göra mycket mer genom informationsinsatser och att aktivera svensk handels digitala utbildning. Man kan också koppla på de resurser på regional nivå som är ansvarig för dessa frågor i länet inom region Halland.

Prioriterat insatsområde 3: Insatser för att säkra tillgången till drivmedel

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser och ekonomiskt stöd för att främja lokalt anpassade lösningar för att säkerställa drivmedelsförsörjningen	Inga	Under programperioden har det beviljats investeringsstöd till nya pumpar dock inga med alternativt bränsle. I inlandet har det investerats i en gasanläggning som är ny (utan stöd). Ur tillgänglighetssynvinkel bedöms utvecklingen stå still.
B. Investeringsstöd för alternativa drivmedel	Inga	Aldrig varit aktuell ansökan

Prioriterat insatsområde 4: Komplettering av ytterligare serviceslag till butiker

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Mentorsstöd för främja skapandet av attraktiva butiker	inga	Under programperioden försökte vi skapa ett affärsutvecklingspro- jekt som vi avbröt av flera skäl. Ett skäl är att kommunerna inte varit delaktiga. Ett större mått av affärsutveckling behövs hos företagen och företagaren. Det är lätt att mentorsstöd går över till rådgivarstöd. Det vi ser är att kunskapen behöver öka hos företagen – inte att någon annan ska göra arbetet. Att man är ansluten till en kedja ställer ibland till problem och ibland är det en tillgång.
B. Insatser för att främja försättningar för butiker att tillhandahålla ytterli- gare serviceslag	Halland har beviljat investeringsstöd till butik för insatser i ytterligare serviceslag	Halland har beviljat investeringsbidrag till handlare för att bredda sin verksamhet. Hos en av dessa har sedan kommun gått in med turist- information för att stärka butiken. För att detta ska fungera behövs en bättre lokal dialog mellan företag och analys av lokala behov

Län/Region: Jämtland

Prioriterat insatsområde 1: Nya tekniska lösningar

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
1. Informations- och utbildningsinsatser om nya kontanthanteringslös- ningar och betalningsätt i glesbygd	Det har genomförts informations- och utbildningsinsatser i två av länets kom- muner i samband med nya betaltjänst- ombud. Gäddede, Strömsunds kommun och Ytterhogdal, Härjedalens kommun	Aktivitetsmålet information, utbildningsinsatser för att lära sig ny teknik, har hållits i två kommuner.
2. Tekniska tillgänglighets- lösningar för service på landsbygden	Två nya betalserviceombud i länet i Gäddede, Strömsunds kommun och Ytterhogdal, Härjedalens kommun. Nya mobila tjänster med mobillösningar för betalning för mindre företag utvecklas hela tiden. Utvecklingen av tjänsterna står i största utsträckning bankerna för.	1 pilotprojekt för att testa nya lösningar, i Gäddede Centre, här finns en deponilösning som inte har testats någon annan stans på landsbygden. 1 Investeringstöd för att testa nya tekniska lösningar i Ytterhogdal betaltjänstombud. 2 nya tillgänglighetslösningar

Prioriterat insatsområde 2: Tillgänglighet

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
1. Stöd till drivmedels- investeringar inklusive tillgång till förnybara drivmedel	Två stycken investeringar i nya kortpelare. En investering i nya tankar och kortpelare.	Vi ser att de investeringar som har gjorts under programperioden har möjliggjort en anpassad struktur för drivmedelsstationerna, där vi har gått in med investeringstöd har det också endast funnits e drivme- delsstation. Det har försvunnit andra drivmedelsstationer i länet med det är främst i tätorter där det finns fler stationer. Vi har inte haft några pilotprojekt för att testa nya otestade lösningar för drivmedelsför- sörjningen i länet.
2. Stöd till servicelös- ningar	Här har vi beslutat om 15 investerings- stöd, 7 stycken hemsändningsbidrag och 6 stycken servicebidrag.	Vi har uppnått 4 stycken mentorsinsatser under programperioden, det har varit minst det dubbla i de mindre butikerna. Investeringstöden har gjort att butikerna kan göra elbesparingar när de byter frys- och kyldiskar samt så får de mindre svinn.
3. Tillgänglighetsanpass- ning för personer med funktionsnedsättningar	Inga speciella insatser har gjorts under året.	Här har det gjorts insatser för att tillgänglighetsanpassa butikerna under programperioden, genom olika investeringsstöd men inget under 2013.

Prioriterat insatsområde 3: Samordning för en god service

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
1. Utveckla och testa nya transport- och logistiklösningar för servicetillgängligheten	Inga insatser har gjort i år.	Inga insatser har gjorts under hela programperioden. Vi har haft möten med olika intressenter men inget har lett vidare till en ansökan.
2. Samordning av offentlig och kommersiell service	Under året har ett projekt beviljats för att samordna offentlig och kommersiell service – Mötesplats Oviken	Det har gjorts andra aktiviteter under programperioden andra projekt. Eftersom deras medfinansiering från Regionala fonden nyligen har de inte hunna gjort så mycket ännu, projektet syftar till att stärka regionens attraktivitet och konkurrenskraft för fler jobb i fler och växande företag i en dynamisk arbetsmarknadsregion med en god livsmiljö. Projektet är tänkt att stärka regionen som helhet genom att stärka och komplettera andra aktiviteter och utbud i området. Ett samarbete mellan det ideella, privata och offentliga ska skapa en multifunktionell mötesplats och arena för en attraktiv region, ökad service för turistnäringen både sommar och vinter och en stark miljö för tillväxt.
3. Testa nya samverkanslösningar mellan olika serviceslag	Projektet i Gäddede med betalserviceombudet med deponi är ett test av en ny samverkanslösning i en butik som inte är en dagligvarubutik eller drivmedelsstation utan är en guide och service verksamhet och ska bli intressant att följa.	Jormliens Guide och service är en allt i allbutik med allt från maggot till kläder – caféhörna samt betalservice. Denna samverkans kombination är intressant att vara med och stötta eftersom det breddar utbudet av service på orten.
4. Fördjupade analysunderlag inom serviceområdet	Härjedalens kommun har tagit fram ett analysunderlag för hemsändningen under året. Vi vet att det är 1 kommun till som har påbörjat arbetet med att ta fram analysunderlag till ny varuförsörjningsplan. En annan kommun har påbörjat arbetet med att ta fram ett kommunalt landsbygdsprogram.	Under programperioden har detta tillsammans med en annan kommuns landsbygdsprogram varit de fördjupade analysunderlag som tagits fram och påbörjat i kommunerna. Landsbygdsprogrammet som Östersunds kommun håller på att skriva tar ett större helhetsgrepp.
5. Samordning av storskalig och småskalig varuförsörjning	Inga aktivitetet har gjorts under året.	Inget har gjorts i denna aktivitet under programperioden.

Län/Region: Jönköping

Prioriterat insatsområde 1: Effektivisera och utveckla butiker

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Genomföra utbildning i butiksutveckling	Utbildningarna har genomförts enskilt av Landsbygdsmentorerna som har gjort olika utbildningsmoment i exempelvis säkerhet i butik, ekonomi, egenkontroll, frukt och grönt, energibesparing och kundbemötande. Utbildningar har genomförts med samtliga butiker som är de sista på orten.	Utbildningarna har inte genomförts som först planerat då det har varit svårt att samla handlarna för ett specifikt utbildningstillfälle. Att genomföra enskilda träffar med utbildning kopplat till ett material som handlaren själv kan fortsätta med har varit uppskattat. Handlaren har även fått konkreta hjälpmedel såsom underhållsplaner som de kan använda i sin verksamhet.
B. Butiksmentorerna genomför kartläggning och stödjer utveckling	Mentorerna har genomfört flera träffar under året tillsammans med några av kommunerna. De har även utfört regelbundna träffar med samtliga 39 butiker i länet genom olika utbildningsmaterial. Utbytet mellan Länsstyrelsen och mentorerna har skett genom en kontinuerlig kontakt på telefon, fysiska möten, gemensamma träffar med handlare samt kommun och återkoppling genom logg-rapporter. Kartläggningen av handlarnas situationer har varit mycket givande för återkoppling in i Länsstyrelsens arbete med stöd och insatser och varit en viktig kompetens för handlarna.	Projektet som bedrivits genom Landsbygdsmentorerna har utvecklats och blivit effektivare under programperioden. Kartläggningen har varit omfattande av butikernas situationer med uppgifter om omsättning och anteckningar från kontakter där man kunnat följa utveckling och frågeställning kring olika utmaningar. Att ha en praktisk bakgrund från att driva butik har varit en stor fördel för mentorerna och gjort att de förslag på åtgärder som givits har gjort effekt. Exempel på detta har varit att se över elförbrukningen och hänvisning till stödmöjligheter från Länsstyrelsen vid investeringar.

Prioriterat insatsområde 2: Samordna och utvidga service

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Bidra till att samordna kommersiell och offentlig service genom aktiva kontakter med statliga och kommunala servicegivare.	Länsstyrelsen har aktivt givit förslag till olika handlare och haft kontakter med kommuner för att lyfta möjligheten med samordning av kommersiell och offentlig service. I Hult-butiken gjordes den första insatsen där kommunen satte upp ett "minimedborgarkontor" med en dator. Sandsjöfors-butiken följde sedan efter med nyinvigning 2013 efter ombyggnation och med en hörna inrättad tillsammans med kommunen. Även andra handlare har blivit intresserade och det planeras fler insatser i exempelvis Stenberga under 2014.	Serviceprogrammet beskriver vikten av samordnad och utvidgad service och att Länsstyrelsen ska ha en samordnande roll. Detta har uppnåtts främst i utbyte med kommunal service. Exempel på detta är lanthandeln i Hult och i Sandsjöfors. De långsiktiga effekterna har inte utvärderats men satsningen har varit tydligt uppskattad vid exempelvis invigning och har varit goda exempel att sprida för att öka det kommunala engagemanget.
C. Hemsändningsbidraget skall utvärderas och justeras i syfte att nå alla intresserade kommuner.	Det är i dagsläget 4 kommuner som använder sig av hemsändningsbidraget. Information har givits vid kommunala träffar under 2013 för att visa på möjligheterna med stöd från Länsstyrelsen.	Kommuner och lanthandlare har informerats om möjligheterna med hemsändningsbidragen vilket har varit i enligheterna med RSP om att hemsändningsbidraget ska erbjudas i alla kommuner där butikerna efterfrågar detta.

Prioriterat insatsområde 3: Öka tillgänglighet till butiker

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Inventera och kartlägga hinder för butikernas tillgänglighet.	Landsbygdsmentorerna har i samband med butiksbesök kontinuerligt uppmärksammat eventuella hinder för tillgängligheten främst för målgruppen äldre och funktionshindrade personer.	En genomgripande kartläggning av lätt avhjälpna hinder i butikerna i länet har genomförts tidigare. Uppföljning har sedan gjorts av landsbygdsmentorerna i samband med besök. Numera är bedömningen att tillgängligheten är god i samtliga butiker. Det finns också en ökad medvetenhet hos handlare om god tillgänglighet i och utanför butikslokalen.
B. Bidra med investeringsstöd för att åtgärda brister i tillgänglighet.	Det har inte varit aktuellt med investeringsstöd till dessa insatser under 2013.	Investeringsstöd främst till ramper utomhus och ombyggnationer i lokalen kan ha förekommit under perioden.

Prioriterat insatsområde 4: Kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Genomföra träffar för lanthandlare och andra serviceföretagare. Minst en träff per år.	Under 2013 har det varit totalt 7 kommunträffar med kommun, handlare, landsbygdsmentorer och Länsstyrelse på plats.	Det har inte genomförts några länsträffar utan bedömningen har gjorts att det är mer givande för handlarna att diskutera konkreta frågeställningar utifrån deras verksamhet med länsstyrelsen och kommunen i mindre grupper. Kontakter har företrädesvis varit på plats i butikerna med Landsbygdsmentorerna och vid flertal tillfällen gemensamt med Länsstyrelsen. Dessa kommunala träffar kom igång först under 2013.
B. Samla lokala utvecklingsgrupper för att höja engagemanget för de egna lokala butikerna.	Kontakter med lokala utvecklingsgrupper har skett i samband med olika investeringar såsom Stenberga samhällsförening och samhällsföreningen i Kvillsfors under 2013.	I början på perioden hade Länsstyrelsen vissa kontakter med Länsbygderådet för att undersöka möjligheterna att kartlägga lokala utvecklingsgrupper i länet och vilka aktiviteter som pågår. Någon samlad dokumentation av arbetet har dock inte presenterats. Länsstyrelsen har under perioden träffat ett antal lokala grupper, bland annat i Stenberga, för att diskutera utvecklingsmöjligheter i butiken och för andra servicefunktioner på orten.

Prioriterat insatsområde 6: Säkra tillgången till drivmedel

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Bidra med investeringsstöd t.ex. i investeringar för alternativa bränslen	Diskussioner om en etablering i Kvillsfors har inletts under 2013 med en ansökan inkommen i slutet av året.	Det har varit få nedläggningar på ren landsbygd under perioden. Däremot har en del anläggningar automatiserats vilket har medfört att viss service har försvunnit. Länsstyrelsen har lämnat investeringsstöd till en nyetablering i Korsberga som samhällsföreningen på orten initierade och som genomfördes 2010.

Län/Region: Kalmar

<i>Prioriterat insatsområde 1: Metodutveckling</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
1.1 Pilotprojekt för att ta fram lokala utvecklingsprogram avseende service, tillväxt och utvecklingsplanering för landsbygden	Har genomförts inom ramen för projektet "Service Skapar Tillväxt".	Vid flera orter i projektet Service Skapar Tillväxt har lokala utvecklingsprogram varit en viktig del för det lokala utvecklingsarbetet, inte minst i relationen mellan kommun och utvecklingsgrupp. Målet får anses uppnått – givetvis har inte alla hundratals grupper tagit fram utvecklingsplaner.
1.2 Metodutvecklingsarbete i kommuners översiktsplan-arbete med fokus på att lyfta fram de mindre orternas och landsbygdens förutsättningar	Har genomförts inom ramen för projektet "Service Skapar Tillväxt".	Inga specifika åtgärder kopplade direkt till kommunernas översiktsplanarbete. Ingen bra timing med kommunernas ÖP-arbete. Målet har inte riktigt uppnåtts eftersom själva ÖP-arbetet har uteblivit. Däremot har det inom projektet startats processer som kan vara mycket användbara i kommande ÖP, t.ex. vandringsdialoger, utvecklingsplaner och t.o.m. bildande av utvecklingsgrupp.
1.3. Tankesmedja för att ta fram otraditionella lös. n.	Ej genomförd.	Målet ej uppnått – en särskild tankesmedja har inte etablerats. Brist på tid och inget initiativ från någon annan aktör.
1.4 Dialog med telebolagen om mobiltäckningen	Ingen specifik åtgärd inom RSP.	Har pågått diskussioner mellan RF/kommuner och telebolag i andra sammanhang – inte specifikt ett service- och landsbygdsperspektiv utan generellt dålig täckning i delar av länet. Diskussionerna har skötts av den politiska ledningen och Regionförbundets IT-kommunikationsexperter.
<i>Prioriterat insatsområde 2: Servicepunkter</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
2.1 Inventering av lokala organisationers resurser att delta i och utföra servicen	Etablering av servicepunkt i Fliseryd, Mönsterås kommun. Servicepunkter även under diskussion i Bergkvara (Torsås), Gullringen (Vimmerby) och Järnforsen (Hultsfred)	Rf finansierar tillsammans med kommunen servicepunkt i Fliseryd. Målet delvis uppnått genom att flera orter visat intresse av att utföra service. Dock ingen heltäckande inventering.
2.2 Dialog med Kalmar lokaltrafik(KLT) om bra busskommunikationer	Har genomförts inom ramen för projektet "Service Skapar Tillväxt".	Gemensamt deltagande KLT/RF vid möten. Målet uppnått. KLT är nu även ute och träffar grupper på eget initiativ.
<i>Prioriterat insatsområde 3: Dagligvaror</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
3.1 Kommunerna utvecklar olika modeller/ alternativ för uthyrning av lokaler till servicegivare på landsbygden	Ingen åtgärd.	Påbörjad diskussion mellan Kifab (Kalmar kommun) och RF/Landsbygdsmentorerna i samband med eventuellt nybyggnation av butik. Projektet ej genomfört. Målet ej uppnått. Brist på tid och svårt att hitta rätt aktörer och även bristande intresse från vissa kommuner och deras fastighetsbolag.
3.2 Utveckla samarbetet mellan landsbygdsmentorer och berörda aktörer kring utsatta lanthandlare	Projekt med landsbygdsmentorererna.	55 butiker i länet. Några har haft mer fokus. Målet är uppnått. Aktivt arbete under hela programperioden.
3.3 Initiering av kompetensutvecklingsprogram med utbildningssamordnare och kommuner	Projekt med landsbygdsmentorererna.	Utbildning för vissa berörda handlare. Målet uppnått.
3.4 Handläggning av stöd till tillgänglighetsanpassning av de 50-tal butiker på landsbygden som är inventerade	Inga ansökningar.	Inga beviljade stöd under 2013 eftersom inga ansökningar kommit in. Målet ej uppnått p.g.a. inga ansökningar kommit in. Inga specifika insatser för att marknadsföra stödet riktat mot tillgänglighetsanpassning.

3.5 Dialog med staten om att krav och agerande på andra områden motverkar ambitionen i serviceprogrammet, till exempel nya kassaregister och möjlighet att få Svenska Spel, apoteksservice och systembolagsleveranser	Ingen åtgärd.	Målet ej uppnått. Stort område som är svårt att greppa och brist på personal hos länsstyrelsen.
---	---------------	---

Prioriterat insatsområde 4: Drivmedel

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
4.1 Inventera behov av sjömackar i länets kustkommuner	Ingen åtgärd.	Har inte upplevts som en brist på mackar. Finns på strategiska platser.
4.2 Arbeta för fortsatt extra tilldelning för "stöd till kommersiell service" för drivmedelsstationer	Ingen åtgärd.	Målet uppnått. Extra medel tilldelade.
4.3 Nya riktlinjer för hanteringen av stödansökningar som komplement till förordningen	Ingen åtgärd.	Beslutat av Regionförbundets styrelse i maj 2012. Finns på Regionförbundets hemsida.

Län/Region: Kronoberg

Prioriterat insatsområde 1: Effektivisera butiker

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Fortbildningen Lönsam butik		Genomfört under 2010. Totalt påbörjade 10 personer från 8 butiker utbildningen. Hälften av dessa var kvinnor. Endast 2 personer fullföljde dock den sista delen. Det låga deltagande kan bero på att många butiker för inte så länge sedan genomgått programmet Affär på landet.
B. Förändringsarbete med stöd av mentor och utifrån genomförd butiksanalys med i förekommande fall genomförd kundenkät		Har genomförts löpande under 2010 inom ramen för projektet Landsbygdshandeln i bygden som drevs 2009.2010.
C. Egenkontrollprogram		Har inte genomförts

Prioriterat insatsområde 2: Permanenta mentorsservicen till butikerna

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Framtagande av permanent modell för hjälp och stöd från Landsbygds-service mentorer		Länsstyrelsen medverkade i översynen av förordningen om stöd till kommersiell service och verkade då för att möjligheten till stöd för generella konsultinsatser tydligt skulle komma till uttryck i förordningen och inte bara till att ta fram åtgärdprogram. Den slutliga formuleringen blev inte enligt Länsstyrelsens önskemål. Arbetet med modellen har inte fullföljts.

Prioriterat insatsområde 3: Samordna och utvidga service

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Länsstyrelsen arbetar vidare med att via kontakter med bland annat de statliga servicegivarna främja ett brett serviceutbud.		Har genomförts löpande, dock inte med någon kontakt under 2013. Länsstyrelsen försöker påverka servicegivarna utifrån enskilda handlares önskemål. Kontakter tas allt efter som frågan blir aktuell hos butikerna, vilket den ofta blir i samband med övertaganden.

B. Kommunerna arbetar aktivt för att hitta lämplig kommunal service att tillhandahålla i butiker	Länsstyrelsen har 2013 avslutat projektet Lanthandeln som ökat turistmål som delvis handlar om att på ett bra sätt få in kommunal turisinformation i butikerna och även annan kommunal service.	En påtaglig ökning har skett av antalet serviceställen med samordnad kommersiell och offentlig service med eller utan kostnadsersättning från kommunen. Omfattningen av servicen varierar dock från samlokaliseringen med bibliotek i Lidhult till kanske mer begränsad kommunal turisinformation.
--	---	--

Prioriterat insatsområde 4: Tillgängliggör butiker

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Inventering av butiker och förslag till åtgärder för att öka tillgängligheten för funktionshindrade och andra grupper som har behov av en bra framkomlighet i butiken.		Genomfördes i samtliga butiker 2010. Uppföljning av genomförda åtgärder har dock inte gjorts.
B. Länsstyrelsen svarar utifrån tillgängliga medel upp med förhöjda investeringsbidrag för tillgänglighetsåtgärder	Sker löpande men inga ärenden under 2013	Svag efterfrågan på medel för dessa ändamål eftersom åtgärder redan har genomförts på tidigt stadium.

Prioriterat insatsområde 5: Kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Träffar för landsbygds-handlare och andra serviceföretagare med inslag av information, kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte	Alla handlare bjöds in till slutredovisning av projektet Lanthandeln som ökat turistmål som också omfattade redovisning av tre examensarbeten som studenter vid Linnéuniversitetet skrivit. Alla handlare inbjöds också till den regionala Kugghjulsgalan som hade inslag av kompetensutveckling och där bland annat årets lanthandlare utsågs.	Flera strategiska samtal och träffar har genomförts under programperioden. Träffarna har innehållit information om akademisk forskning, hur man arbetar med servicefrågorna på ett bra sätt i olika kommuner, upphandling och kommunala inköp, diskussioner om servicepunkter, distribution av lokalproducerade livsmedel till landsbygds-handel samt hur samarbete mellan butik, lokalt näringsliv och föreningar kan utvecklas.

Prioriterat insatsområde 6: Rädda landsbygdens bensinstationer

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Energikontor Sydost fullföljer projektet Rädda landsbygdens bensinstationer med insatser för anläggningar som löper risk att läggas ned		Projektet Rädda landsbygdens bensinstationer genomfördes och omfattade bland annat en inventering av bensinstationer samt status och investeringsbehov.
B. Investeringsbidrag av särskilt avsatta medel 2009-2010 för att nå bästa möjliga effekt för tillgängligheten i länet		Ett betydande antal drivmedelsanläggningar kunde med hjälp av bidrag från extrapengarna genomföra investeringar och modernisera sina anläggningar. Bland annat kom en helt ny anläggning till stånd där servicen hade varit nedlagd en tid
C. Investeringar för alternativa bränslen uppmuntras		Var aktuellt i början av programperioden och genomfördes löpande. Frågan har dock minskat i aktualitet de senaste åren.
D. Information kring möjligheterna till investeringsbidrag		Särskild information lämnades i samband med regeringens särskilda medel till drivmedelsanläggningar vilket innebar ett bra utfall när det gäller användningen av pengarna.
E. Länsstyrelsen arbetar vidare enligt multiservicekonceptet	Projektet Lanthandeln som ökat turistmål har avslutats 2013	Flera butiker har samverkan med kommunerna kring turistinformation och annan kommunal service.

Prioriterat insatsområde 7: Information och utbildning till lokala utvecklingsgrupper

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Information och utbildning för lokala utvecklingsgrupper kring butikens betydelse		

Prioriterat insatsområde 8: Sektorsövergripande arbete i kommunerna

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kommuners framtagande av rutiner och riktlinjer för hur arbetet inom olika förvaltningar skall bedrivas för att samordnat så långt möjligt underlätta för servicen på landsbygden och öka förutsättningarna för dess överlevnad	Länsstyrelsens projekt Lanthandeln som ökat turistmål har avslutats	Rent allmänt noterar Länsstyrelsen ett ökat engagemang för servicefrågorna bland kommunerna. Flera kommuner har inlett samverkan kring service i butikerna vilket indikerar att ett mer samlat grepp tas när det gäller service på landsbygden. Uppvidinge är pilotkommun för att med hjälp av finansiering från Tillväxtverket arbeta med service och attraktiva orter. Växjö kommun har beslutat om ett system för att landsbygdssäkra beslut

Prioriterat åtgärdsområde 9: Kommunerna bidrar ekonomiskt

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kommuners justering av nivån på hemsändningsbidrag	Länsstyrelsen tar löpande upp frågan om hemsändningsbidragets nivå som ett sätt för kommunerna att öka förutsättningarna för butikernas överlevnad samtidigt	Av de kommuner som har hemsändningsbidrag aktivt har i stort sett samtliga nu en nivå som i alla fall nära motsvarar butikernas kostnader.
B. Ökning av kommunala inköp		Frågan har varit uppe i många olika sammanhang under programperioden och initiativ har tagits kring upphandlingsträffar. Något riktigt genombrott har dock inte skett mer än att någon kommun har öppnat upp för att enheter på landsbygden kan få göra vissa smärre inköp lokalt. Länsstyrelsens tolkar signalerna som att luften har gått ur frågan för närvarande.

Län/Region: Norrbotten

Prioriterat insatsområde 1: Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samverkansinsatser för samordnade transporter	Arjeplogs kommun påbörjad	Fler samverkansinsatser har startats jämfört med målen och resultatet är bättre samordning
B. Servicepunkter för säkerställande av tillgång till olika serviceslag	Ett nytt betalombud	3 konkreta servicepunkter fortlever men tar man med betalombuden som ju också är en form av servicepunkter blir det mer.
C. Informationsinsatser i syfte att sprida kunskap och erfarenhet av goda samverkans exempel mellan offentlig och kommersiell service	En servicekonferens våren 2013 genomförd.	Sammantaget har kunskapen om vikten av samverkan mellan offentlig och kommersiell service blivit bättre. Främst ser man det ökande intresset hos kommunerna för frågan.

Prioriterat insatsområde 2: Stödja lokala initiativ

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Informationsinsatser för att förmedla erfarenhet och kunskap om lokala initiativ	Servicekonferens våren 2013.	Bättre kunskap överlag om olika former av lokala initiativ.

B. Samverkansprojekt där offentliga, privata och ideella aktörer arbetar fram och tillämpar lokalt anpassade lösningar kring tillgången av olika serviceslag	7 st projekt startat 2013	12 samverkansprojekt, målet var 8 st Det man redan nu kan se är att de aktuella projekten har ökat kommunernas insikt om hur viktigt det är att samordna servicen.
--	---------------------------	---

Prioriterat insatsområde 3: Tillgänglighetsanpassning för personer med funktionsnedsättning

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Informations- och mentorsinsatser avseende tillgänglighetslösningar av dagligvarubutiker och drivmedelsstationer	En utredning om situationen för äldre personer och personer med funktionsnedsättning klarar att sköta sina betaltjänster	Mentorsinsatsen genomförd i samband med besök hos dagligvaruhandlare och drivmedelsstationer. Målet uppfyllt
B. Investeringsstöd för tillgänglighetsanpassning av dagligvarubutiker och drivmedelsstationer	Inga	Inga ansökningar har inkommit. Osäkert ifall de sökt stöd från sina kommuner.

Prioriterat insatsområde 4: Säkra tillgången till drivmedel

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Lokalt anpassade lösningar för att säkerställa drivmedelsförsörjningen	Projekt avslutat 22013	Bymacken projektet genomförd där flera har hängt upp skylten. Ett nätverk bland bymackarna bildad.
B. Investeringsstöd/ investeringslån för drivmedel	2 st.	Målet på 20 beviljade investeringsstöd ej uppfyllt, 10 st under programperioden. En ny mack i Moskosel.

Prioriterat insatsområde 5: Säkra tillgången till livsmedel

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Mentorsinsatser för att främja skapandet av attraktiva butiker	Utöver de vanliga besöken har mentorn hjälpt till med nystart av butik i Nattavaara.	Mentorsinsatsen har varit större och mer omfattande än målet.
B. Insatser för att främja förutsättningar för dagligvarubutiker att tillhandahålla ytterligare serviceslag	Flera butiker har ökat sina serviceslag i arbetet med att öka sin omsättning.	Nya innovativa serviceslag har tillkommit, handlarbuss, kafé, bageri, varuutkörning mm. Här har flera kommuner börjat se på möjligheten att använda butiker till olika serviceslag.
C. Investeringsstöd/ investeringslån	12 st.	Fler beviljade än målet, vi har tappat butiker men ligger över uppsatt mål. Glädjande att vi har haft 3 st. nyuppstartade och 2 till är på gång
D. Servicebidrag	13 st.	Vi har blivit bättre på att ställa krav på de som får bidraget att de verkligen jobbar med att utveckla verksamheten för att vända trenden.

Prioriterat insatsområde 6: Stärka det lokala näringslivet

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kompetensutvecklings- och informationsinsatser inom lokal upphandling	Handelskammaren har avslutat sin utbildning inom lokal upphandling	Över hälften av länets kommuner har deltagit och därmed höjt sin kompetens. En samordnad upphandling av transporter sker nu i länet.
B. Insatser för att främja lokala initiativ inom social ekonomi	HSSL arbetar med flera bygder och stöttar lokala initiativ. Nattavaara bildade en ekonomisk förening och startade upp butiken som var nedlagd 2012	3 företag igång med koppling till social ekonomi (målet var 4) Kunskapen om social ekonomi och möjligheten att få stöd till lokala initiativ har ökat markant.
C. Samverkansinsatser för att främja näringslivets tillgång till service	De projekt som startat upp under 2013 har alla som mål att främja både näringslivets som boendes tillgång till service.	Alla samverkansinsatser har på något sätt en koppling även till näringslivets behov av service, kanske främst satsningar på bredband och betalombud.

Län/Region: Skåne

<i>Prioriterat insatsområde 1: Bibehållen tillgång till basal service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kartlägga utveckling inom drivmedel, bank, post, kassa och dagligvarubutiker	Utifrån den av Länsstyrelsen Skåne årligen genomförda inventeringen av tillgång till och utveckling av betaltjänster och möjligheterna till kontanthantering i Skåne genomförde Region Skåne och Länsstyrelsen Skåne i november 2013 tillsammans med PTS ett gemensamt informationsseminarium för Skånes alla kommuner, Leaderområden i Skåne och intresseorganisationer. Intresset för frågan är dock svagt i Skåne varför endast drygt 10 personer, av cirka 200 inbjudna, deltog.	Vid en genomgång av tillgången till mera traditionellt serviceutbud kan vi se att vad gäller dagligvaror så sker stora förändringar över tid. En klar tendens är att små butiker minskat medan stora ökat i antal. Antalet mindre servicebutiker med ett begränsat sortiment har dock ökat. Mellan 2002–2012 minskade antalet dagligvarubutiker med 57 butiker i Skåne (- 7,5 %) Under senaste åren har dock en svag ökning av antalet dagligvarubutiker ägt rum. Vad gäller tillgången till drivmedel har stora förändringar skett både under den senaste tiden men också sett över tid. De stora drivmedelsbolagen har avvecklat sina stationer både på landsbygden och i tätorter. De senaste åren verkar nedläggningarna ha avstannat och istället har flera lokala lösningar kommit till stånd där lokala aktörer, som byalag eller privatpersoner, etablerat små betalstationer även på mindre orter.
B. Riktade insatser/stöd vid behov till nyckelaktörer på landsbygden som erbjuder service som är av stor vikt för medborgarna i området.	Endast en lanthandel beviljades investerings- och servicebidrag under 2012 och dessa bidrag betalades ut i början av 2013.	Flertalet av livsmedelsbutikerna på landsbygden i Skåne är i behov av medel för sin överlevnad samt för investeringar i förbättringsåtgärder, som renovering och nya kyl- och frysanläggningar samt översyn av befintligt elsystem. De flesta livsmedelsbutikerna kan dock inte anses utgöra "nyckelaktörer" av stor vikt för medborgarna i området då avståndet till näst närmsta butik, antingen det rör sig om tid eller avstånd, får anses vara acceptabelt. På grund av de inte alltför långa avstånden mellan livsmedelsbutikerna skulle en medelstildelning i form av ett bidrag från det offentliga sida till en butik i Skåne allvarligt kunna rubba konkurrensneutraliteten.
<i>Prioriterat insatsområde 2: Innovativ upphandling</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Informationsinsatser om innovativ upphandling med fokus på servicefrågor för kommunala tjänstemän	I projektet Upphandling Närproducerat genomfördes i oktober 2013 en konferens för kostchefer, upphandlingsansvariga och näringslivschefer i Skånes alla kommuner. I syfte att sprida kunskap om innovativa upphandlingsmetoder av lokalproducerade livsmedel.	Under 2011 genomförde Tillväxtverket tillsammans med några regioner i Sverige regionala seminarier vid sex olika tillfällen i projektet Lärande om innovativ upphandling. Syftet var att öka kunskapen om offentlig upphandling hos såväl offentliga tjänstemän som mindre företag i de deltagande länen/regionerna. För de mindre företagen var målet att ge ökad kunskap som skulle leda till att deltagande i fler upphandlingar för att därigenom stärka sin verksamhet. För de offentliga aktörerna, framför allt kommuner, skulle den ökade kunskapen leda till att upphandlingar genomfördes på ett sådant sätt att även lokala företag kunde delta. Intresset från speciellt kostchefer i de skånska kommunerna av att kunna erbjuda lokalproducerad livsmedel i skolor och på äldreboende är stort, men dialogen mellan kostchefer och upphandlingsansvariga kan utvecklas. Medvetenheten kring hur den offentliga upphandlingsprocessen positivt kan påverka näringslivet behöver öka då upphandling av lokalproducerade livsmedel sällan ses som en utvecklingsmöjlighet för det lokala näringslivet.
B. Pilotprojekt inom innovativ upphandling för bättre service	Som en direkt följd av det av Tillväxtverket regionalt genomförda projektet Lärande om innovativ upphandling startade i oktober 2012 LRF Skåne, Region Skåne och Livsmedelsakademien projektet Upphandling Närproducerat. Projektet ägs av LRF Skåne och finansieras av LRF Skåne och Region Skåne. Projektets syfte är att påvisa möjligheterna till ökad handel mellan producenter av lokalproducerade livsmedel och offentliga aktörer som Skånes kommuner och Region Skåne.	

Prioriterat insatsområde 3: Grön rehabilitering

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Pilotprojekt för att identifiera "good practice" inom Grön rehab	Benämningen Grön Rehab övergick under 2013 till att benämnas Naturunderstödd Rehabilitering. Projektet Naturunderstödd Rehabilitering har bedrivits under åren 2011–2013. Projektet har drivits som ett forskningsprojekt med parterna Region Skåne, SLU Alnarp, LRF Skåne, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen i syfte att utröna om vård i en "grön" miljö kan utgöra ett komplement till traditionell vård inom den "vita" sektorn.	Målgruppen för projektet Naturunderstödd Rehabilitering har varit personer som konstaterats lida av lättare depressioner eller utbrändhet. I projektet har deltagit 150 personer och 11 gårdar på den skånska landsbygden som erbjudit vård i en grön miljö. Gårdarna har haft inriktningar mot djurproduktion, spannmålsproduktion och trädgårdsodling. De gårdar som deltagit har erbjudits olika former av information och utbildningsinsatser för sin företagsutveckling och för att stärka sin affärsmässighet. Forskningsprojektet har visat så goda resultat att Naturunderstödd Rehabilitering efter projektets slut kommer att erbjudas som en vårdmetod inom Region Skånes ordinarie verksamhet.
B. Seminarium för att förmedla kunskap om Grön rehab, både till köpare och säljare	I november 2013 genomfördes en konferens på temat Naturunderstödd Rehabilitering med deltagare från Sverige, Danmark, Finland, Norge och Island. Över 200 personer deltog	

Prioriterat insatsområde 4: Förbättrad flexibilitet i leverans och transport

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Pilotprojekt för att utveckla transport/leverans på landsbygden	I flera skånska kommuner har transportcentraler etablerats för koordinering av transporter av främst livsmedel till skolor och äldreboenden.	I projektet Levande landsbygd – ökad tillgänglighet och service arbetade Bjuvs kommun under 2011–2012 med att visa på möjligheten att med kollektivtrafik ta sig precis dit man vill, när man vill genom att vänja barnen i skolorna i Bjuv med att åka buss genom att barnen själva planerade och genomförde studieresor. Resultatet har varit lyckat i och med att också lärare och annan skolpersonal insett att man inte måste boka egen buss varje gång man ska på utfärd. Bjuvs kommun kan se början på en positiv spiral då fler resande leder till fler linjer och ökad turtäthet. Projektet ledde också till samordning mellan Skånetrafikens tidtabell och arbetstiderna på Bjuvs största företag.
B. Seminarium för att förmedla kunskap om lokala leveranser	I projektet Upphandling Närproducerat genomfördes i oktober 2013 en konferens för kostchefer, upphandlingsansvariga och näringslivsansvariga i Skånes kommuner där information om lokala leveranser och inrättandet av transportcentraler i flera skånska kommuner var en av punkterna på programmet.	

Prioriterat insatsområde 5: Ny kommersiell service och service på nya sätt

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Omvärldsanalys för att hitta nya kommersiellt gångbara servicelösningar och nya sätt att tillhandahålla service	Under året initierades ett projekt mellan Region Skåne, Skåneidrotten och PTS kring elektroniska betalningslösningar för idrottsföreningar och ideella föreningar. Projektiden ansågs så intressant att den tagits över av Riksidrottsförbundet för eventuellt implementering under 2014. I projektet Servicelösningar Skåne nordväst har flera lösningar på obemannade servicelösningar presenterats där det finns möjlighet till både paketinlämning och hämtning, betalningsmöjligheter och uttag av kontanter, hämtning av livsmedelskassar och interaktiv skärm för kontakt med tex kommunala serviceinrättningar.	Resultat från de projekt som drivits under perioden 2010-2013 har visat på ett stort behov av att inte driva projekt enbart för projektets skull utan att istället använda projektet för att påbörja en process som så småningom kan övergå i kontinuerlig verksamhet. De projekt som drivits: Servicelösningar Skåne nordväst, Naturunderstödd Rehabilitering, Upptåg, Servicepunkter på den skånska landsbygden m.fl. har alla visat på behovet av att utveckla lokala eldsjälare till lokala ledare, behovet av kunskap kring organisering, behovet av styrelseutbildningar och behovet av att hitta lokala finansieringslösningar för att utifrån lokala förutsättningar och behov hitta lokala lösningar. Vi kan också konstatera att tillgången till livsmedel och drivmedel anses vara viktiga ingredienser i ett serviceutbud, men att andra former av service är minst lika viktiga och ibland ses som än viktigare. Service betyder olika för olika människor och olika människor har olika preferenser vad gäller service.

	<p>På ön Ven har en lösning med portabel kontanthanteringsautomat presenterats som kommer att tas i bruk under sommaren 2014 för att underlätta för öns 70 företagare, 370 bofasta och de ca 200 000 turister som besöker ön varje år.</p> <p>Under 2013 skapades också förutsättningarna för bildandet av en mikrofond i syfte att underlätta för lokala utvecklingsidéer att erhålla finansiering i ett startskede. Mikrofonden kommer att utvecklas och etableras under 2014.</p> <p>Kommersiell service i form av bredband är en avgörande fråga för den skånska landsbygdens fortlevnad och under 2013 togs beslut att inrätta ett sk bredbandsforum med alla adekvata parter för en kraftfull satsning på utbyggand av bredbandstillgången i Skåne.</p> <p>Naturunderstödd Rehabilitering har utvecklat en ny form av service i form av vård med hjälp av grön miljö för patienter med lättare depressioner och utbrändhet</p> <p>Under 2013 påbörjades processen att utveckla lokala servicepunkter till lokal utvecklingsnoder. Etablerandet av dessa noder genomförs av Centrum för Publikt Entreprenörskap (en inkubator för samhällsentreprenörer och utv. av sociala innovationer) i ett första skede på fyra platser i Skåne tillsammans med regional och lokala aktörer.</p> <p>Nya Pågatågsstationer har etablerats i nordöstra Skåne och kommunerna Osby, Älmhult och Växjö har genom projektet Upptåg utvecklat orterna Killeberg i Osby kommun (Skåne), Diö i Älmhults kommun och Gemla i Växjö kommun till attraktiva landsbygdsorter i och med att Pågatågs-/Krösatågs-trafiken kommit igång genom dessa orter under 2013.</p> <p>Kommunerna har tillsammans, via lokala initiativ stärkt det lokala engagemanget och höjt attraktionskraften för orterna vad gäller möjligheten att kombinera arbete med landsbygdsboende, möjligheten till pendling, företagsetablering och tillgång till god service.</p> <p>Kommunerna Lund, Kävlinge, Staffanstorp och Lomma vill i området Lundaland etablera ett utvecklingscenter i syfte att fånga upp och utveckla kreativa idéer på landsbygden och med hjälp av rådgivning, nätverk och finansiering medverka till att dessa idéer utvecklas till nya projekt och nya företag.</p> <p>I Malmö har ett stadsodlingsprojekt startats av Region Skåne och Malmö stad i avsikt att undersöka hur potentialen för stadsodling kan utvecklas och om stadsodling kan bidra till en ökning av upphandling av lokalt producerad livsmedel och ett utökat entreprenörskap.</p>	
--	--	--

	<p>LRF har under 2011-2013 drivit projektet Nya Perspektiv tillsammans med ett stort antal parter omfattande Värmland, Västra Götaland, Halland och Skåne för att genom en ny modell av uppsökande verksamhet utöka servicen till mindre jordbruksföretag som är i behov av företagsutveckling. Projektet har varit mycket framgångsrikt och den modell som utvecklats i projektet har stora förutsättningar att kunna utgöra modell även för andra former av företagande av mindre omfattning.</p>	
B. Pilotprojekt för att testa nya idéer	Se ovan	

Län/Region: Stockholm

<i>Prioriterat insatsområde 1: Tillgänglighet till dagligvaror</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. 32 beviljade investeringsstöd för upprustning/inventarier	6 st. investeringsbidrag på (565 000)	<p>2010: 7 investerings bidrag (1 166 000). 1 driftstöd (100 000) 2011: 4 investerings bidrag (623 000) 2012: 4 investerings bidrag (359 500) 2013: 6 investerings bidrag (565 000) Totalt: 22 investerings bidrag (2 813 500)</p> <p>Totalt sett blev det färre investeringsstöd än beräknat, detta härleds som tidigare nämnt till att fokus har legat på betaltjänster samt samordnade lösningar till kommersiell och offentlig service.</p>
B. 40 mentorsinsatser för skapande av attraktivare dagligvarubutiker	0	Inga mentorsinsatser på grund av att tid och resurser koncentrerats på Investeringsstöd och betaltjänstlösningar.
<i>Prioriterat insatsområde 2: Tillgänglighet till drivmedel</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. 8 beviljade investeringsstöd för upprustning/utrustning	0	<p>2010: 1 investerings bidrag (24 000) 2011: 1 investerings bidrag (60 000) 2012: 1 investerings bidrag (42 000) 2013: 0 Tot: 3 investerings bidrag (126 000)</p> <p>Efterfrågan på investeringsstöd till drivmedelsanläggningar har under perioden varit liten. De ansökningar som har kommit in har beviljats.</p>
<i>Prioriterat insatsområde 3. Tillgänglighet till grundläggande betalservice</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. 16 stöd till betaltjänstlösningar	<p>1 investeringsbidrag (446 000) för recyklingsmaskin Driftstöd 3 recycling maskiner (84 300) Dagskasseprojekt (285 000)</p>	<p>2010: Dagskasshämtning och utredningar (1 100 000) 2011: Dagskasshämtning och utredningar (550 000) 2012: 3 recycling maskiner (1 221 000), dagskasseprojekt (285 000) 2013: 1 recycling maskiner (446 000), driftstöd: 3 recycling maskiner (84 300), dagskasshämtning (285 000) Totalt: 4 recycling maskiner, dagskasshämtning på 15 öar (3 971 300)</p> <p>Länsstyrelsen i Stockholm ser att behovet av betaltjänstlösningar har varit större än beräknat.</p>

Prioriterat insatsområde 4: samordnade lösningar kommersiell och offentlig service

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. 8 stöd till samordnade lösningar mellan stat/kommun/annan service-givare.	Dagskassenhämtning på 15 öar 4 recycling maskiner Samarbete Länsstyrelsen, Tillväxtverket, PTS, företag	Samarbete Länsstyrelsen, Tillväxtverket, PTS, kommuner och företag Recycling maskin: 1 butik, 3 företag Dagskassemottagare: 8 butiker, 1 bensinläggning, 6 konferensanläggningar Vaxholms stad mfl. – Appipelago, skärgårdsapp som visar på kommersiell och offentlig service för besökare. Österåker kommun mfl. – Pilotprojekt samordnade servicelösningar Haninge kommun mfl. – Wifi-zon på Utö för att främja kommersiell service och mobila betaltjänster Värmdö kommun mfl.– Energieffektivisering i butik på Svartsö. Länsstyrelsen i Stockholm ser att behovet av insatser har varit större än beräknat.
Resultatindikatorer avser resultat av en insats:		
Insats A1: Antal butiker jämfört med utgångsläget		+ 2 – 1 = 1
Insats A2: Antal företag som anser att mentorsinsatserna lett till ökad kompetens		Har ej genomförts
Insats B: Antal drivmedelsstationer jämfört med utgångsläget		– 1
Insats C: Antal betaltjänstlösningar jämfört med utgångsläget		+ 19 (15 + 4)
Insats D: Antal samordningslösningar jämfört med utgångsläget.		+ 23
Effektindikatorer avser de direkta och indirekta effekter som uppstår till följd av en insats. Effekterna kan uppstå med en viss tidsförskjutning men har ändå en koppling till insatsen.		
Insats A1: Avstånd (km, tid) till närmaste butik.		Ornö har fått cirka 30 min / 7 km längre, nu till Dalarö (enkel resa bil/buss + båt) Singö har fått cirka 15 min / 1 mil närmre, åkte tidigare till Grisslehamn (enkel resa) Husarö har fått cirka 15 min / 8 km närmre, åkte tidigare till Ingmarsö (enkel resa)
Insats A2: Genomsnittlig ekonomisk omsättning i medverkande butiker.		Har ej genomförts
Insats B: Avstånd (km, tid) till närmaste drivmedelsanläggning.		Ornöborna har fått cirka 30 min / 7 km längre (enkel resa)
Insats C: Avstånd (km, tid) till närmaste betaltjänstservice.		12–52 km / 50–125 min närmre beroende på vilken ö (enkel resa)
Insats D: Avstånd (km, tid) till närmaste samordnade service.		12–52 km / 50–125 min närmre beroende på vilken ö (enkel resa)

Län/Region: Södermanland

Prioriterat insatsområde 1: Process		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Partnerskap	2 möten har hållits. Ett av dem var ett helhetsgrepp på ämnena lanthandel och betaltjänster. Inbjudna var lanthandlare, men även betaltjänstleverantörer.	Länsstyrelsen har byggt upp ett nätverk för landsbygdsutveckling som varit till stor nytta under innevarande period och även kommer bli värdefullt i framtiden.
B. Möte med organisationer för pensionärer och funktionshindrade	Intervjuer med företrädare för dessa organisationer har skett inom ramen för betaltjänstuppdraget.	Länsstyrelsen har fått en ökad kunskap/insikt om dessa organisationers medlemmars vardag och tar med sig detta i kommande insatser inte minst inom ramen för betaltjänstområdet.
C. Lokala utvecklingsplaner	Under 2013 startades projekten LDL och InnoV. (Se beskrivning tidigare i denna rapport) Fokus i dessa projekt är just att varje ort ska använda sin fulla potential och ta fram en plan för hur orten ska utvecklas.	I början av programperioden tillfrågades samtliga kommuner om intresse förelåg att ta fram lokala utvecklingsplaner. Vingåkers kommun visade intresse för att göra en kommunal serviceplan och fick då medel beviljade både av Länsstyrelsen och Tillväxtverket. Arbetet resulterade i rapporten: Kommunal serviceplan för Vingåkers kommun.

<i>Prioriterat insatsområde 2: Stöd till kommersiell service</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Ta fram principer för utbetalning av stöd till kommersiell service	En tydlig inriktning mot servicepunkter och nya lokala servicelösningar.	Länsstyrelsen har med tilldelade extramedel prioriterat innovativa projekt som har förutsättningar att lösa de utmaningar som servicen på landsbygden står inför.
B. Handläggning av ansökningar om stöd till kommersiell service	Få ansökningar, dessa har hanterats enligt gängse rutiner.	Få ansökningar från butiker och drivmedelsstationer, men flera bra projekt.
C. Utbetalning av stöd till kommersiell service	Se ovan	Se ovan
<i>Prioriterat insatsområde 3: Stöd till bredbandssatsningar</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Ta fram principer för utbetalning av stöd till bredband	Se svar till höger.	Länsstyrelsen har tagit fram en regional genomförandestrategi för stöd till bredbandsutbyggnad.
B. Handläggning av ansökningar om stöd till bredband	Mycket högt söktryck. Länsstyrelsen har beviljat drygt 20 ansökningar om bredbandsstöd inom landsbygdsprogrammet bara under 2013. Flera tusen hushåll och företag i länet har fått tillgång till höghastighetsnät via fiber. Detta har skapat helt nya möjligheter att bo och verka på landsbygden.	Högt söktryck under hela programperioden. Länsstyrelsen Södermanland är ett av de län som sökt mest medel från PTS och Jordbruksverket. Länsstyrelsen har också själv omfördelat medel i landsbygdsprogrammet till bredband från andra åtgärder. 6–7 000 hushåll och företag i länet har fått tillgång till fiber.
C. Utbetalning av stöd till bredband	Högt söktryck. Utbetalningar sker i enlighet med Jordbruksverkets och PTS rutiner	Se svar till vänster
<i>Prioriterat insatsområde 4: Betaltjänster</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Studie över tillgänglighet till betaltjänster	Årlig rapportering till Länsstyrelsen i Dalarna har gjorts med godkänt resultat	Betaltjänstuppdraget har förändrats från att under större delen av perioden inneburit ett bevakningsuppdrag till att mot slutet av perioden utökas till att även innefatta konkreta insatser på platser där behovet av betaltjänster inte tillgodoses. Länsstyrelsen har valt att möta det nya uppdraget genom utökad samarbete med andra län. Därför har Länsstyrelsen Södermanland tillsammans med Gotland, Kalmar och Blekinge skapat Kustlänsgruppen. Vi har anställt en gemensam processledare som precis har inlett sitt arbete. Länsstyrelsen Södermanland har också hållit en temadag på området med partnerskapet och inbjudna betaltjänstleverantörer.
<i>Prioriterat insatsområde 5: Rapporter</i>		
Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A.	Rapportering har gjorts inom delområden av RSP. Exempelvis rapportering av grundläggande betaltjänster till samordnande länsstyrelse i Dalarna.	Utöver de årliga rapporteringar som nämns i vänsterkolumnen kan nämnas den rapport som skrevs om bredbandsarbetet i länet under 2012. Här sammanfattades erfarenheter och resultat avseende bredbandsfrågan.
B.	Rapportering av stöd till bredbandsutbyggnad till Post- och Telestyrelsen.	

Län/Region: Uppsala

<i>Prioriterat insatsområde 1: Ekonomiskt stöd</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Information	Länsstyrelsen har vid alla tillfällen som givits informerat om de stödmöjligheter som finns	Telefonförfrågningar från målgruppen visar att kunskapen nått fram
B. Stöd har beviljats och utbetalts	300 000 kronor har beviljats och utbetalts	Servicenivån har varit idet närmaste oförändrad under perioden
<i>Prioriterat insatsområde 2: Insatser för samordning</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samordning av verksamheter	Information	Tyvär har inga servicekontor startats
<i>Prioriterat insatsområde 3: Planeringsinsatser</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Dialog med kommuner	Dialog med kommuner om servicefrågorna	I de ÖP:ar som gjorts under perioden har frågorna beaktats

Län/Region: Värmland

<i>Prioriterat insatsområde 1: Servicepunkter</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Länsstyrelsen medverkar till att ett eller flera projekt startas för att samordna de lokala aktörernas resurser beträffande servicepunkter	<p>Projektet i Årjängs kommun "Service-navet-landsbygdsbutiken i centrum" är genomfört och tillgängligheten till kommunala och andra offentliga tjänster har därmed utökats betydligt. (Konceptet kan enkelt anpassas till ändrade förutsättningar och därmed också användas i andra butiker).</p> <p>I Filipstads kommun är "Servicecenter Lesjöfors" genomfört. Där har lokala föreningar och näringsliv samarbetat med kommunen för att skapa ett servicecenter på orten. Servicecenter i Lesjöfors fungerar som en motor i den lokala utvecklingen i arbetet med att försöka behålla både den offentliga och kommersiella servicen på orten.</p> <p>Projektet "Utveckla kvinnors företagande inom besöksnäringen" är genomfört. Fyra butiker planerar i dagsläget ställplatser för husbil. Projektet "Utveckla kvinnors företagande inom besöksnäringen" är genomfört. Fyra butiker planerar i dagsläget ställplatser för husbil.</p> <p>Torsby kommun har beviljats projektmedel för "Lokala servicelösningar" för utveckling av befintliga butiker/servicepunkter. Flera landsbygdsbutiker har i samarbete med kommunen stärkt sin betydelse som servicepunkt genom enhetliga broschyrställ för turistinformation, soptunnor för turister och parkbänkar i anslutning till butiken.</p>	<p>För 2013 är 3 projekt genomförda och avslutade med gott resultat under året och ett projekt är nytt.</p> <p>Att samordna lokala resurser har varit det primära under programperioden och vi anser att effektmålet med bibehållen eller ökad service har uppfyllts.</p> <p>Under programperioden har totalt åtta projekt startas; fyra projekt om servicepunkter, två mentorsprojekt och två projekt inom service/betaljtjänstområdet.</p> <p>Betaljtjänstfrågan har växt och fått större betydelse under tidsperioden 2010-2013. Till viss del kopplas denna fråga ihop med betydelsen av servicepunkter med samlad service. Huvudanledningen till frågans ökade betydelse är bankernas neddragningar i servicenivå beträffande kontanthanterande kontor samt utbud av uttagsautomater. Därmed har servicepunkter med tillgänglighet till kontanter och möjlighet att betala räkningar fått ökad betydelse. Extra resurser har under tidsperioden använts för att få en täckande bevakning av länets tillgänglighet till grundläggande betaltjänster.</p>

	En förlängning av avtal med upphandlat betaltjänstombud har genomförts i en av länets kommuner.	
B. Tillvarata och vidareutveckla erfarenheter från de befintliga projekten som finns i Värmlands. Viktigt är att insatser startas som aktiverar och gynnar både ideella, kommersiella och offentliga servicegivare samt innevånare på orterna	Nytt mentorsprojekt för lanthandeln är beviljat. Pilotkommunerna Torsby, Sunne, Eda fortsätter sitt samarbete i länet och har tillsammans med Filipstads kommun ansökt om en BID-förstudie under 2014.	Kontinuerlig mentorsverksamhet är en viktig faktor i arbetet med kommersiell service, detta har haft stor betydelse under programperioden.

Prioriterat insatsområde 2: Dagligvaror

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Utveckla alternativ som kan minska investeringskostnaderna för servicegivare på landsbygden	Mentorsverksamheten är en stor del av arbetet när det gäller t ex upphandling, rådgivning och information genom de direktkontakter mentorn har med både butikerna och kommunerna. Under året har särskilt fokus lagts på två områden för att stärka dagligvarubutikerna; energi och yttre miljö. Lanthandelsmentorn har tillsammans med energirådgivare besökt butikerna och ihop med handlaren gjort en energikartläggning; genomgång av förbrukning, dokumenterat åtgärdsplaner och föreslagit åtgärder för att minska kostnaderna. Den yttre miljön runt butikerna är viktig för att attrahera både boende och besökare och stöd till detta har prioriterats.	För 2013 har 37 investeringsbidrag beviljats (12 Servicebidrag 6 (2) och Hemsändning har kostat drygt 1 miljon (1,5 milj.). Ansökningar om servicebidrag och investeringsbidrag ökade men hemsändningen minskade 2013. En del av investeringsbidragen har gått till energiförbättringar och yttre miljö. Totalt under perioden 2010–2013 har vi haft 139 ansökningar om investeringsbidrag Effekt målet var att antalet lanthandlare skulle vara samma som 2010, 45 st. De är idag 42. Att vi tappat endast tre är ändå ett bra resultat.
B. Utveckla och samordna samarbetet med länets olika aktörer	Mentorsverksamheten innebär kontakt m kommuner, banker, byalag och att vara samordnare "på fältet", till exempel i samband med en årlig regional matmässa i Karlstad där lanthandelsbutikerna runt om i länet också marknadsfört mässan samtidigt som de haft försäljning av närproducerade livsmedel i den lokala butiken på orten.	Enligt de signaler vi får har mentorsverksamheten fortfarande stor betydelse för lanthandlarna och deras verksamhet.
C. Kompetensutvecklande projekt för butikerna	Mentorsverksamhet – utbildning i ekonomi & bemötande, genomgång av underlag för kommunal upphandling.	Kompetensutveckling har ökat. Utbildningar i kundbemötande, ekonomi, energieffektivisering har genomförts under perioden.
D. Fortsatta projekt för tillgänglighetsanpassning av landsbygdsbutikerna	Mentorsverksamhet – uppföljning av åtgärdsplaner för tillgänglighet. Två butiker har investerat i tillgänglighet; en i parkeringsruta och en i en ny entré	

Prioriterat insatsområde 3: Drivmedel

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Löpande inventeringar om kommande investeringsbehov	Konkurs och ägarbyte gjort att bygget av en mack försenats. Investeringsbidrag har beviljats till tre mackar.	Tre investeringsbidrag angående drivmedel har beviljats under 2013.(2) Totalt under perioden 2010-2013 har 10 investeringsbidrag beviljats vilket är två fler än beräknat. Vi har nått effekt målet om att ha samma antal anläggningar 2013 som 2010, dvs. 30 st.

B. Skapa ett regionalt alternativt lokala drivmedelsprojekt för innovativa drivmedelslösningar där många olika aktörer kan ingå för att skapa olika alternativa driftsformer	På en ort diskuterar en förening med kommunen ett nytänkande koncept om en miljövänlig mack som ska vara självförsörjande med egen energi.	Konceptet Bymacken har 8 medlemmar i länet 2013. Ett regionalt drivmedelsprojekt under 2013. (1) Under hela programperioden har antalet drivmedelsanläggningarna i länet glädjande nog varit i stort sett varit konstant, 33 har de varit som mest, men aldrig under 30. (2010 var de också 30) Trots omstruktureringar och dålig lönsamhet i branschen, nedläggningar och konkurer så har det ändå ordnat sig igen på flera orter efter ägarbyten och nybyggnationer.
--	--	--

Prioriterat insatsområde 4: Metodutveckling

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Stimulera kommuner i länet till att påbörja ett metodutvecklingsarbete kopplat till arbete med översiktsplanering. Syftet är att kunna definiera de mindre orternas förutsättningar på ett bättre sätt	Länsstyrelsen har under de senaste åren aktivt verkat för att länets kommuner aktualiserar och reviderar sina serviceplaner. Glädjande nog har flera kommuner har sett över och uppdaterat sina gamla varuförsörjningsplaner och även tagit med dem i arbetet med sin ÖP. Granskning och yttrande har gjorts på tre kommuners nya ÖP när det gäller skrivningar om offentlig och kommersiell service. Två andra kommuner har uppdaterat sina varuförsörjningsplaner. Pilotkommuner – möten Besöksnäringen är mycket viktig för landsbygdsbutikerna. Länsstyrelsen har aktivt medverkat i en process för att etablera ställplatser för husbilar i länet och i det sammahanget påtalat fördelar med att detta sker i anslutning till lanthandel och drivmedelsanläggningar. Möten med kommunerna beträffande betaltjänstuppdraget. Både träffat samtliga kommunchefer och bjudit in till dialog samt besökt flera kommuner och på plats diskuterat frågor som rör tillgänglighet till betaltjänster.	Antal möten 2013 med Pilotkommuner 5 st. (2) Pilotkommunernas fokus på servicefrågorna har varit en stor tillgång. Dels genom att projektledarnas arbete med stormöten, enkäter och besök på plats har resulterat i att lokala önskemål och förutsättningar tagits tillvara för att finna nya lösningar för samordning och tillgänglighet till service. Dels har många nya idéer stötts och blöts inne på kommunhusen där politiker och tjänstemän/förvaltningar fått upp ögonen för servicefrågorna på ett helt nytt sätt. Det goda samarbetet kommunerna emellan har också resulterat i fortsatt samverkan kring en beviljad förstudieansökan om platsutveckling enligt BID- metoden. Effektmålet är att öka service och tillgänglighet och det har arbetet med programmet resulterat i.
B. Länsstyrelsen initierar ett utvecklat forum för metod-utveckling med grund i det etablerade partnerskapet. Syftet är att på kort och lång sikt hitta nya servicelösningar och skapa förutsättningar för samordnad service	Partnerskapet har tagit initiativ till att samtliga länets lanthandelsbutiker samverkat i samband med en årlig regional matmässa i Karlstad. Butikerna runt om i länet marknadsförde mässan samtidigt som de hade försäljning av närproducerade livsmedel i den lokala butiken på orten.	Partnerskapsmöten 3 st. 2013 (2)
C. Ett metodutvecklingsarbete utifrån social hållbarhet genomförs i samverkan med Länsstyrelsens avdelningar för regional utveckling, jämställdhetsfunktionen och integrationsfunktionen	Stora insatser har gjorts inom kommersiell service för att lösa situationer i mottagandet av flyktingar och asylsökande. Då personal fattas på de boenden som erbjuds de nyanlända, blir mack och butik ofrivilligt den servicepunkt som flyktingarna så väl behöver. God vilja och medmänsklighet hos personalen i butikerna – trots hård belastning utanför sitt kompetensområde – är behjärtansvärt, men då kundunderlag och köptrohet redan är mycket ansträngda och sårbara för svängningar blir det mycket bekymmersamt.	6 st. möten under 2013 med sakkunniga i HR frågor.(3)

	Länsstyrelsen har därför i samarbete med kommuner och föreningar provat olika metoder för att få landsbygdsbutiker och drivmedelsanläggningar att fortleva på både kort och lång sikt när en ort hastigt får fördubblad befolkning av flyktingar och asylsökande. Hur man på bästa sätt får servicen till både flyktingarna och lokalbefolkning att fungera jämsides är därför en utmaning som vi arbetar vidare med.	
--	---	--

Län/Region: Västerbotten

<i>Prioriterat insatsområde 1: Stöd till kommersiell service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Anskaffning, ny-, till-, ombyggnad eller reparation av lokaler	Investeringsbidrag har under 2013 beviljats i 12 fall, med tillsammans 1 968 Tkr, varav 3 ärenden avser drivmedel. Merparten av investeringarna har avsett inredning och utrustning. Fyra av investeringsprojekten har inkluderat betaltjänst- eller kontanthanteringslösningar. Av totalt beviljat stöd, 1 968 Tkr utgjordes ca 1 494 Tkr av de s k extramedlen.	Förnyelse och modernisering av försäljningsställena. Stödet avgörande för att man kunnat finansiera satsningarna och för att bibehålla serviceställena. Tre butiker lades ner 2012 och en butik har lagts ner under 2013. En mack har tillkommit under 2013. Enligt RSP 2010-2013: 15 företag/år investerar med hjälp av stöd till kommersiell service. 5 drivmedelsstationer investerar 2010–2013 med hjälp av stöd till kommersiell service. Antal landsbygdsbutiker enligt 2009 års nivå bibehålls = 49 st. Antal drivmedelsstationer på landsbygd enligt 2009 års nivå bibehålls = 46 st.
B. Tillgänglighet för funktionsnedsatta personer	Inga av investeringsprojekten har primärt avsett tillgänglighet för funktionsnedsatta personer. Se i stället Hemsändningsbidragen.	Se Hemsändningsbidrag resp. Insatsområde 2. Hemsändning till personer som inte själva kan ta sig till butiken p g a ålder, funktionsnedsättning o d.
C. Anskaffning, ombyggnad eller reparation av varubuss	Inga investeringsprojekt aktualiserade under året.	Inga insatser under programperioden aktualiserade.
D. Kompetenshöjande utbildningsinsatser för butiksägare	Inget av de 12 beviljade investeringsstödsprojekten har primärt avsett kompetenshöjning av butiksägare. Se i stället Projektet Mentorverksamhet i Västerbotten som påbörjades 2010 och slutfördes under 2013. Pågick i 8 av länets 15 kommuner.	Inga särskilda insatser inom ramen för stöd till kommersiell service under programperioden. Se i stället Insatsområde 2: Mentorprojektet
E. Utarbetande av åtgärdsprogram som syftar till att förbättra företagets lönsamhet och service till hushållen	Inget av investeringsstödsprojekten har primärt avsett kostnader för att ta fram åtgärdsprogram. Se i stället Projektet Mentorverksamhet i Västerbotten.	Se Servicebidrag resp. Insatsområde 2: Mentorprojektet.
F. Servicebidrag	Under 2013 beviljades 8 servicebidrag, samtliga motiverade av behovet av kapitaltillskott till rörelsen.	I ett 10-tal butiker har åtgärdsprogram genomförts under perioden varav ofta i samband med ansökan om servicebidrag. I vissa fall tillsammans med rådgivare från Mentorprojektet. Enligt RSP 2010–2013: För att bibehålla försörjningen med dagligvaror och drivmedel beviljas 7 företag/år servicebidrag.
G. Hemsändningsbidrag	Under 2013 har 12 av länets 15 kommuner erhållit hemsändningsbidrag med mellan 29 Tkr och 682 Tkr, totalt 1 991 Tkr.	Under perioden har det totala hemsändningsbidraget ökat från ca 1,7 Mkr till ca 2 Mkr under 2013. Enligt RSP 2010–2013: Ca 2 milj kr/år beviljas i hemsändningsbidrag.

Prioriterat insatsområde 2: Servicelösningar

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
<p>A. Servicelösningar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samordna olika servicefunktioner, logistiklösningar och samordnade transporter - Test av nya lösningar bl.a. diversifiering kopplat till service utifrån lokala förutsättningar exempelvis datorservice med s.k. serviceterminaler i butik eller inrättande av särskilda servicepunkter - Handla via webben - Förstudier med nya servicelösningar 	<p>Pilotkommuner för serviceutveckling 2012–2014. Projektet pågår i Sorsele samt Trekom-leaderkommunerna Malå, Norsjö och Skellefteå.</p> <p>Sorsele kommun: inventera befintlig service och skapa förutsättningar för samordning och partnerskap för service i ett långsiktigt framtidsperspektiv med tillväxtfokus.</p> <p>Trekom: genom extraresurser skapa en övergripande bild av kommunernas service som grund för samordning och utveckling inom kommunerna och över kommungränserna.</p> <p>Nya lokala serviceaktörer i glesbygd 2012–2013:</p> <p>Drivs av Region Västerbotten. Omfattar Malå, Sorsele, Dorotea, Vilhelmina och Lycksele kommuner. Projektet bygger på förstudien Nya lokala serviceaktörer i glesbygd (2010).</p> <p>Syftar till att använda kommunernas dagcenterverksamheter som en ny aktör inom serviceområdet – t ex traditionell service till invånarna, service/logistiklösningar till företag eller nya innovativa serviceaktörer inom IT. En viktig del har varit att se de resurser som finns och att lyfta attityder och föreställningar som begränsar utvecklandet av nya arbetsätt.</p> <p>Projektet har synliggjort potentialen med en ny serviceaktör och samtidigt möjligheterna till en meningsfull tillvaro för psykiskt funktionsnedsatta.</p> <p>Lokala servicelösningar i Storumans kommun. Invånare, företag och föreningar ska tillsammans med kommunen engageras i byars utveckling. Man ska identifiera och skapa nya vägar för service i glesbygd och förutsättningar för generationsskiften. Ett resultat av projektet är ett fördjupat samarbete mellan kommunen och byaföreningarna och en diskussionsplattform som bidragit till Landstingsprojektet Det virtuella hälsorummet i Slussfors.</p>	<p>Modellutveckling för hållbara servicelösningar, Region Västerbotten 2010–2011. Ett 10-tal byar skapar hållbara servicelösningar på landsbygden genom att utveckla modeller i bred samverkan mellan kommuner, dagligvaruhandel och invånare.</p> <p>Samordnad service i Västerbottens län 2009–2013. Utveckling av kommersiell service för en mer levande landsbygd med målet att skapa fler servicepunkter och att öka inflyttningen.</p> <p>Service i glesbygd, Region Västerbotten 2011. Skapa hållbara servicelösningar i landsbygden. Arbeta i bred samverkan mellan kommuner, dagligvaruhandel och medborgare.</p> <p>Innovativ service för tillväxt, Region Västerbotten 2011–2012. Skapa tillväxt och attraktivitet via digitala, logistiska och innovativa servicelösningar för en långsiktig och hållbar service. Skapa mötesarenor.</p> <p>Servicepunkter i Nordmalings kommun 2010–2011. Utveckling av kommersiell service för en mer levande landsbygd. Skapa servicepunkter och öka inflyttningen. Fyra landsbygdsbutiker skrev avtal med kommunen om att utgöra servicepunkter.</p> <p>Gafsele servicecenter 2011–2012. Skapa en realistisk bild av serviceönskemål som kan tillgodoses lokalt. Hur organisera och finansiera uppstart av basservice. Målet att bygdegården blir ett miljösmart lokalt nav för service och social samvaro. Information o bygden. Synergieffekter av projektet är Gafsele draghundselorado.</p> <p>Projektet Hållbara sociala servicepunkter 2012–2013.</p> <p>Under 2013 i kommunal regi (Skellefteå kommun). Syftar till att inhämta kunskap om vilken service som behövs för att människor ska vilja bo i kommunens byar och för att potentiella och befintliga företag ska etableras resp. finnas kvar. Gemensamt engagemang från invånare, föreningar, företag och kommunen. Fem byars servicebehov utreddes varefter servicepunkter skapades för samarbete och test av nya lösningar. Under 2013 har ytterligare två servicepunkter i nya byar tillkommit. En studie avseende handel via webben, s k e-handel, pågår.</p> <p>Förstudie: Nya lokala serviceaktörer i glesbygd 2012.</p> <p>För ökad regional och lokal servicetillgänglighet behövs nya serviceaktörer med potential att stimulera redan existerande servicefunktioner, att skapa nya innovativa lösningar och att åstadkomma en lokal service anpassad för länets befolkning och deras specifika förutsättningar.</p> <p>Enligt RSP 2010–2013:</p> <p>5 servicepunkter inrättas under perioden för test av nya lösningar.</p> <p>En studie genomförs avseende handel via webben, s k e-handel.</p>
<p>B. Tillgänglighetslösningar: Studier som visar hur tillgängligheten till den kommersiella servicen utvecklas samt informationsinsatser och åtgärder</p>		<p>Tillgänglighet vid bensinstationer och dagligvarubutiker 2011.</p> <p>Studie av Kompetenscenter för tillgänglighet.</p> <p>Enligt RSP 2010-2013:</p> <p>Ett försök med inköpsresor genomförs</p> <p>En studie genomförs avseende tillgängligheten till butiker för funktionsnedsatta.</p>

<p>C. Betaltjänster:</p> <p>Kartlägga effekter av det nya systemet med betaltjänster och därmed vidta åtgärder för att påverka utvecklingen</p>	<p>En kartläggning över tillgängligheten till betaltjänster har genomförts under 2013 i Västerbottens län. Genom intervjuer med företag och kommunala tjänstemän samt genom statistikinhämtning har brister i tillgången till grundläggande betaltjänster kartlagts. I GIS-kartor redovisas bl a banker och serviceboxar. Förberedelser för långsiktiga lösningar berörs. Kartläggningen färdigställs under januari 2013 och utgör ett komplement till Länsstyrelsens bevakandeuppdrag för grundläggande betaltjänster. Materialet kommer att utgöra underlag i utarbetandet av RSP 2014-2018.</p>	<p>Kartläggning av hur grundläggande betaltjänster är tillgodosedda 2012.</p> <p>Kompetenscenter för tillgänglighet (KCT) genomförde 2012 på uppdrag av Länsstyrelsen en kartläggning av hur grundläggande betaltjänster är tillgodosedda med inriktning på personer över 80 år och personer med funktionsnedsättning samt boende i glesbygd klarar att sköta sina grundläggande betaltjänster vad gäller möjligheten att ta ut kontanter och att betala räkningar. Resultaten visar på ett stort missnöje vad gäller tillgången till kontantuttag och ett ökande hjälpbehov samt äldres ointresse av att lära sig ny teknik.</p> <p>Enligt RSP 2010–2013:</p> <p>En kartläggning genomförs för bedömning av huruvida de grundläggande betaltjänsterna motsvarar samhällets behov.</p>
<p>D. Kompetens – informationsinsatser:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mentorsinsatser för kommersiell service. - Spridning av kunskap och information om lokal upphandling kopplat till skolor, serviceboende, dagligvarubutiker etc 	<p>Projektet mentorverksamhet i Västerbotten. 8 av länets 15 kommuner deltog.</p> <p>Information från Länsstyrelsen/Västerbottens Upphandlingsråd i sep 2013 för länets kommunala näringslivsansvariga om förutsättningarna för lokal upphandling.</p> <p>Antal deltagande kommuner: 15 = samtliga länets kommuner.</p>	<p>Hjälp vid butiksoverföringar och utbildning i ekonomi om bland annat stöd till kommersiell service har genomförts med butikägare. Utbildningspärm och utbildningsmaterial om Ekonomi, Frukt & Grönt har delats ut. Även egenkontrollprogram och kurser i Textning har ägt rum.</p> <p>Enligt RSP 2010–2013:</p> <p>Ett projekt genomförs med utbildning/mentorsverksamhet där minst 5 kommuner deltar.</p> <p>En informationsinsats avseende lokal upphandling genomförs.</p>

Län/Region: Västernorrland

<i>Prioriterat insatsområde 1: Tillgänglighet till dagligvaror</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
<p>Sammanfattning insatsområde 1</p>		<p>Insatsmålen rörande befintlig butiksstruktur och andelen av länets befolkning som har mer än 10 minuters färdväg till närmaste butik har inte uppnåtts. Två orter har förlorat sina butiker, och nya kommer inte att starta. På några orter har butiker stängts, men öppnats på nytt av nya ägare efter att de varit stängda kortare eller längre tid. Enligt Tillväxtanalys statistik har andelen länsinnevävnare med längre avstånd än 10 minuter till närmaste butik ökat från 3,7 % till 4,1 %. Ökningen är relativt måttlig.</p> <p>Insatsmålet fullgod tillgänglighetsanpassning kan inte bedömas. Tillgängligheten har kartlagts och redovisats i Tillgänglighetsdatabasen. En möjlig bieffekt av detta kan vara att lätt åtgärdade hinder undanröjts. Inga ansökningar om bidrag till tillgänglighetsanpassning har sökts under programperioden. Detta kan bero på att omfattande investeringar gjordes före 2009.</p>
<p>A. Kompetensutveckling av butikens ägare och personal</p>	<p>Mentorsprogrammet har i linje med tidigare beslut bedrivits under hela 2013. Två utbildningar för ledning och personal i landsbygdsbutikerna har genomförts under 2013.</p>	<p>Alla landsbygdsbutiker, ca 30 stycken, har haft tillgång till butiksmentor. Mentorn har bidragit med råd, förslag och kompetensutveckling till butiksinnehavare och butikspersonal. Mentorn har också svarat för kontakter med myndigheter och leverantörer. Insatserna har sammanlagt bidragit till att butikerna utvecklats. Även om det finns enstaka tydliga exempel på hur mentorns råd lett till minskade driftkostnader i enskilda butiker, är det omöjligt att mäta mentorsinsatserna med ekonomiska mått.</p> <p>Mentorn har medverkat vid överlåtelse och nystart av butiker. Särskilt vid nystart av butik har mentorns insatser – enligt butikägarna - varit av avgörande betydelse.</p> <p>Fyra utbildningar har genomförts under perioden i ämnen som ekonomi, marknadsföring, textning, frukt och grönt, prissättning. Dessutom har ett studiebesök anordnats. Utbildningarnas inriktning bygger på dialog med butiksföreträdare rörande utbildningsbehoven. Utbildningarna har varit uppskattade och det finns önskemål om fortsatta utbildningar, men det är även här omöjligt att mäta hur konkurrenskraft, lönsamhet och servicenivå påverkats.</p>

B. Initiativ för ökad köptrohet	Bygdens dag anordnades den 31 augusti 2013. Butikerna genomförde olika aktiviteter i syfte att öka bygdens intresse för butiken och att i förlängningen påverka kundernas köpmönster. Länsstyrelsen stöttade med annonsering, skyltmaterial mm. 17 av 24 tillfrågade butiker medverkade.	Mentorn har vid ett tillfälle medverkat med information till ortsborna om vikten av köptrohet för att butiken ska ha förutsättningar att överleva. Bygdens dag anordnades för att främja köptroheten. Aktiviteterna lockade kunder till butikerna som erbjöd olika aktiviteter och i vissa fall även kampanjpriser. Det är, bland annat på grund av avsaknaden av mätdata, omöjligt att avgöra om marknadsandelar, försäljningsvolymerna och lönsamhet påverkats av Bygdens Dag. Att det från butikernas sida finns önskemål om återkommande Bygdens Dag-aktiviteter tyder på att dagen fått positiva effekter för butikerna.
C. Logistik- och inköpssamordning	Inga aktiviteter påbörjade.	En kartläggning 2012 visade att fraktkostnaderna generellt sett inte är de största problemen för dagligvarubutikerna. Enstaka små butiker kan drabbas av dyrare fraktkostnader för mejerivaror till följd av att leverantörerna kräver att leveranserna ska ha en viss volym. Distributionsnätet är ett komplext system där samordning är vanlig, inte minst genom att frakterna till stor del sköts av distributionsföretag, inte av grossistföretagen. Mentorn har efter kontakt med butikerna funnit att möjligheterna till ytterligare effektivisering och kostnadsminskning är mycket små. Kraven på kyla för mejeriprodukter mm minskar möjligheterna till samdistribution. Länsstyrelsen Östergötlands projekt "Samordnad livsmedelsdistribution på landsbygden" ledde till slutsatsen att etapp 2 (att testa samordnad distribution i praktiken utifrån den datainsamling som gjorts i etapp 1) inte kunde genomföras. Mot bakgrund av informationen om distributionskostnaderna och förutsättningarna för att samordna distributionen har projektet inte genomfört några insatser för ytterligare samordning av logistik och samordning. Det finns därmed inga resultat att rapportera.
D. Åtgärder för tillgänglighetsanpassning	Den inventering som genomfördes sommaren 2012 kompletterades under 2013 med inventering av två nya/ombyggda butiker. Tyvärr fungerar inte Tillgänglighetsdatabasen så som den skulle ha gjort. Det är därför tveksamt om resultatet av inventeringen får någon spridning.	En tillgänglighetsinventering har genomförts vid ca 40 butiker i länet. Resultatet av inventeringen finns publicerad på Tillgänglighetsdatabasen. Tyvärr är webbsidan www.tillganglighetsdatabasen.se inte känd bland bredare grupperingar i länet. Det är därför tveksamt om funktionshindrade kommer att välja butik med ledning av inventeringsresultatet. Flera insatser för förbättrad tillgänglighet hade genomförts innan 2010. Insatserna 2010 och senare är därför relativt marginella. Några resultat i form av bättre tillgänglighet, bättre serviceutbud och ökad omsättning går inte att påvisa. Huvuddelen av landsbygdsbutikerna erbjuder hemkörning av varor och samtliga kommuner beviljas stöd för sina hemsändningskostnader enligt förordningen om stöd till kommersiell service.
Prioriterat insatsområde 2: Tillgänglighet till drivmedel		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
Sammanfattning insatsområde 2		Mackstrukturen på landsbygden har bibehållits, och i själva verket förbättrats, i varje fall jämfört med 2009 (jämförelsedata från 2008 går inte att finna).
A. Trygga nätverk av drivmedelsstationer	Investeringsbidrag beviljas enligt förordningen om stöd till kommersiell service. Fem mackar, varav två helt nya, har beviljats investeringsbidrag under 2013.	Investeringsbidrag har lämnats till 15 mackar under programperioden. Sex av dessa bidrag har avsett mackar på orter som saknat mack under kortare eller längre tid. Sannantaget har alltså antalet mackar ökat på landsbygden. Länsstyrelsen har under programperioden justerat gleshetskriteriet för investeringsbidrag. Investeringsbidrag, som tidigare kunde beviljas om avståndet till närmaste mack var minst 10 km, beviljas nu bara om det är minst 20 km till närmaste mack. Både privata företag och mackföreningar har på egna initiativ etablerat mackar. Några stödsatser, förutom investeringsbidrag, har inte behövts. Det har således inte funnits något behov av inventeringar av mackbestånd, nätverk för samverkan mellan mackar, eller övriga insatser enligt serviceprogrammet.
B. Underlätta utbudet av alternativa bränslen	Investeringsbidrag beviljas enligt förordningen om stöd till kommersiell service, med upp till 85 procent av kostnaden. Ingen mack har sökt investeringsbidrag för alternativa bränslen.	Marknaden för alternativa bränslen har minskat. Etanol, som betraktades som ett alternativ till bensin när serviceprogrammet formulerades, har hamnat i bakgrunden. Åtskilliga mackar har en etanolkomp, men de mackar som etablerats på senare tid har inte sett någon efterfrågan på etanol, och har därför inte installerat någon etanolkomp, trots möjligheten till 85-procentigt investeringsbidrag.

Prioriterat insatsområde 3: Tillgänglighet genom fungerande kommunikation

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
Sammanfattning insatsområde 3		<p>Slutsatsen av länsstyrelsens serviceenkät är att befintliga kommunikationslösningar inte är anpassade till landsbygdsbefolkningens behov om man ser till vägar, transporter, IT-infrastruktur och mobiltelefoni. Vägarna behöver förbättras, kollektivtrafiken eller komplement till denna behöver utvecklas. Stora investeringar behöver göras i de elektroniska kommunikationssystemen.</p> <p>När det gäller post- och betaltjänster svarar befintliga lösningar relativt väl mot landsbygdsbefolkningens behov.</p>
A. Vägar och transporter	Inga aktiviteter genomförda.	<p>Länsstyrelsen påverkar väginvesteringarna i länet genom arbetet med Transportplanen. Servicefrågor beaktas i viss mån inom ramen för detta arbete.</p> <p>Pendlarparkeringar inrättats på många platser. Projekt som prövat byabuss som komplettering till den vanliga kollektivtrafiken pågår i en kommun.</p> <p>Länsstyrelsens serviceenkät visade att service i form av god vägstandard är en av de viktigaste faktorerna för att man ska kunna bo på landsbygden. Samtidigt var missnöjet mycket stort med vägnas standard.</p>
B. IT-infrastruktur och mobiltelefoni	<p>Den kartläggning av mobiltelefonnätet som genomfördes 2012 var föremål för överläggningar med PTS, de tre största mobiloperatörerna och företrädare för länets kommuner och organisationer i mars 2013.</p> <p>Serviceaspekter vägs in i prioriteringsgrunderna för fördelning av landsbygdsprogrammets "bredbandspengar".</p>	<p>Tillgången till bredband har analyserats gemensamt av Länsstyrelsen, Landstinget och Kommunförbundet. Analysen visar att det krävs investeringar på över en miljard kr för att nå målet i regeringens bredbandsstrategi. Kommersiella incitament saknas, vilket betyder att all utbyggnad måste finansieras med olika former av stöd. Finansiering av bredbandsutbyggnad sker med finansiering från i första hand Landsbygdsprogrammet. De årliga stöden uppgår till omkring 25 miljoner kr.</p> <p>Av slutrapporten från kartläggningen av mobiltelefonnätet framgår att täckningen är mycket dålig. Rapporten har varit föremål för debatt i riksdagen, och troligen bidragit till att PTS fått flera regeringsuppdrag rörande täckning och kapacitet i mobilnäten.</p> <p>Bredband och mobiltäckning tillhör de viktigaste servicefunktionerna enligt Länsstyrelsens serviceenkät.</p>
C. Post- och betaltjänster	<p>Den årliga rapporteringen om betaltjänster har genomförts.</p> <p>Länsstyrelsen har medverkat till att etablera två betaltjänstombud i butik med stöd av projektmedel från PTS.</p>	<p>Avvecklingen av först Svensk Kassaservice och därefter bankernas successiva avveckling av kontanthantering har försvårat betalserVICEN, särskilt på landsbygden.</p> <p>Genom projektet Mer pengar genom lantbrevbäringen undersöktes under 2011 möjligheterna att tillhandahålla kontant-service genom lantbrevbärsystemet. Undersökningen visade att kunderna inte var villiga att betala kostnaderna för en sådan service. Kontanter genom lantbrevbäringen är således inte någon lösning på kontantförsörjningen.</p> <p>Länsstyrelsen genomförde 2012 en kartläggning av tillgången till betalservice. Kartläggningen visade att antalet personer som har långt till närmaste uttagsautomat eller bankkontor är relativt litet, detta främst genom att Handelsbanken behållit sin kontant-service vid samtliga 25 kontor.</p> <p>Allt fler betaltransaktioner görs elektroniskt. För att de elektroniska lösningarna ska fungera även på landsbygden krävs fungerande IT-kommunikationer.</p> <p>Bank i butik-lösningar har etablerats på två orter där avståndet till närmaste betalservice är över fem mil.</p> <p>Många butiker fungerar som postombud. I vissa områden i länet upplever befolkningen att avståndet till postombudet är alltför stort. Vid överläggningar mellan Länsstyrelsen och företrädare för Posten framkom att Posten bedömer att lantbrevbärsystemet ger invånarna bättre service än den som ges hos Postombud. Från postens sida finns därför inga planer på att inrätta Postombud på nya orter.</p> <p>Behovet av service i form av betaltjänster är relativt lågt enligt länsstyrelsens serviceenkät. Efterfrågan på posttjänster är något större.</p>

Prioriterat insatsområde 4: Tillgänglighet genom samordnad service och finansiering

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
Sammanfattning insatsområde 4		Ett antal samordnade servicelösningar har genomförts i enlighet med insatsmålet, exempelvis servicepunkter och lokal idémobilisering. Inom vissa områden, exempelvis kapitalförsörjning, saknas behov av samordnade lösningar och inom andra, t ex statlig service finns inga förutsättningar för samordning.
A. Utveckling av ombudsfunktioner	Inga aktiviteter genomförda.	Många serviceföretag som Apoteket, ATG och Posten har ett väl utvecklat nät av ombud. En genomgång 2011 visade att serviceföretagen inte ser något behov av knyta till sig fler ombud. Svenska Spel och framförallt ATG minskar antalet ombud i och med att allt fler kunder spelar över nätet. Posten och vi viss mån Apoteket löser servicen via andra kanaler. Det finns sammantaget inget som talar för att det skulle vara möjligt att utveckla ombudsfunktionerna.
B. Lokala servicepunkter	Länsstyrelsen har fortlöpande dialog med kommunerna om servicefrågor. Eftersom de flesta butiker har dålig lönsamhet kan breddad verksamhet vara ett sätt att förbättra förutsättningarna för långsiktig tillgång till service. Kommunerna kan medverka i detta genom att etablera servicepunkter i butikerna. Under 2013 har tre av länets kommuner ansökt om projektmedel för att inrätta servicepunkter. När projekten i dessa kommuner fullföljts kommer det att finnas servicepunkter i alla kommuner i länet.	Alla kommuner i länet har tagit till sig idén om servicepunkter. Det finns över 15 servicepunkter i länet, och fler tillkommer successivt. Länsstyrelsen medfinansierar de flesta servicepunkterna med 1:1-medel. En kommun finansierar servicepunkten utan stöd från Länsstyrelsen. Inledningsvis var servicepunkterna relativt likartade med dator, caféhörna och turistinformation. Nu sker en utveckling som innebär att servicepunktens utbud kompletteras med servicefunktioner som svarar mot behoven på respektive ort.
C. Organisatorisk samordning i övrigt	Länsstyrelsen har upphandlat en enkätundersökning "Bilden av service på landsbygden". Enkäten ger en bild av befolkningens uppfattning om tillgången till service i 26 landsbygdsområden.	Lokal upphandling kan stärka de butiker som har möjlighet att leverera till kommunala och andra offentliga inrättningar. Många butiker ligger på orter som saknar offentliga verksamheter, så antalet berörda landsbygdsbutiker är ganska litet. LOU gäller även vid lokal upphandling, vilket ställer krav på att både beställaren/kommunen och leverantören/butiken har god kompetens inom upphandlingsområdet. Under arbetet med serviceprogrammet har det visat sig att frågan om lokal upphandling är aktuell även när det gäller leverans av närproducerade livsmedel till offentliga beställare. Intresset för lokal upphandling har vaknat även inom andra sektorer. I och med att lokal upphandling ställer nya krav på både beställare och leverantör måste informations- och utbildningsinsatser genomföras. Slutsatsen av arbetet med serviceprogrammet är att en satsning på lokal upphandling måste gälla all offentlig upphandling, inte enbart ett begränsat antal butiker. Alla statliga myndigheter har ökat takten i centraliseringen av sin verksamhet, vilket betyder att det inte finns några som helst förutsättningar för att etablera statliga servicecentra. Kommunal serviceplanering och regionala samråd sker inte i formaliserad form, men under programperioden har kommunerna involverats allt mer i arbetet med ansökningar om stöd till kommersiell service. Utvecklingen med servicepunkter har också ökat det kommunala engagemanget. Antalet landsbygdsbutiker varierar starkt mellan kommunerna, från 1 till 8 butiker per kommun. Det betyder att behovet av samråd varierar mellan kommunerna. Lokal idémobilisering har påbörjats genom den serviceenkät som genomfördes under 2013. Resultatet av enkäten kommer att styra inriktningen på kommande program.
D. Samordnad kapitalförsörjning	Dialog med berörd kommun i ärenden rörande servicebidrag. Investeringsbidrag beviljas enligt förordningen om stöd till kommersiell service. Under 2013 har 11 butiker beviljats investeringsbidrag.	Landsbygdsbutikernas ekonomi är generellt sett mycket dålig, men det har ingen koppling till möjligheten att få krediter. Inga insatser har därför genomförts inom detta område. Satsningar inom serviceområdet görs alltid i samverkan med berörd kommun, både när det rör sig om lite större satsningar och när det handlar om ansökningar om kommersiell service i form av servicebidrag. Ansökningar om investeringsbidrag är i regel inte föremål för överläggningar med kommunen.

Län/Region: Västmanland

Prioriterat insatsområde 1: Kommunerna försöker upphandla livsmedel till små kök på ett sådant sätt att lanthandlarna kan vara med och lägga anbud

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Utformning av riktlinjer för stöd till kommersiell service så de kommuner gynnas som gör upphandling till småkök där lanthandlare kan vara med	Vi har utformat riktlinjer för stöd till kommersiell service så handlarna i en kommun kan få ett extra servicebidrag om kommunen gör upphandlingar där lanthandlarna kan vara med. Synnerliga skäl anses alltså föreliggare om kommunen engagerar sig på det sättet.	Ett sådant servicebidrag har betalats ut. Mig veterligen har dock ingen lanthandel verkligen varit med vid någon upphandling. Därför är resultat och aktivitetsmålen inte intressanta. Sala har ändrat sin in upphandlingspolicy, se de sista punkterna i bifogat dokument. Butiken hade troligtvis inte varit kvar utan stöd.

Prioriterat insatsområde 2: Länsstyrelsen tillsammans med kommunerna försöker stärka turistiska satsningar i lanthandlarnas närhet

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Projekt för att främja turistiska satsningar som gynnar lanthandlare	Åtgärden har inte genomförts	Åtgärden har inte genomförts Arbetet med kommersiell service har hängt ganska mycket på en person. Samtidigt har vi haft dåligt med personal och inte så mycket idéer. En hästrastplats i närheten av två av lanthandlarna har diskuterats. Man skulle kunna stanna om man hade hästransport och rasta hästar som reser långa sträckor.

Prioriterat insatsområde 3: Läget för bensinstationer i länet skall bevakas och vid behov skall vissa av dem prioriteras så att de kan få stöd enligt förordningen om stöd till kommersiell service

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kontakta viktiga drivmedelsstationer för att undersöka om de behöver prioriteras för stöd till kommersiell service	Läget har bevakats	Något behov av åtgärder har inte funnits. Inga drivmedelsstationer har lagts ner. De verkar klara sig även om de bara säljer en kubikmeter drivmedel per dag. De har då fått stöd vid uppförande av macken eller kombinerar macken med butik.

Prioriterat insatsområde 4: Sträva efter samverkan mellan kommersiell och offentlig service

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Utformning av riktlinjer för stöd till kommersiell service så att de kommuner gynnas som samordnar verksamheter med lanthandlarna	Åtgärden har inte genomförts	Inga resultat Vi har bara fyra kommuner som har lanthandlare och vi hittade inga intressanta möjligheter till samordning. Information exempelvis söks ju numera via internet.

Prioriterat insatsområde 5: Tillhandahålla kompetensförsörjning till lanthandelsbutiker och potentiella köpare av sådana

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Länsstyrelsen tillsammans med andra aktörer startar ett projekt som tillhandahåller kompetens	Landsbygdsservice har haft projekt i länet och Länsstyrelsen har haft ett projekt där landsbygdsmentorer tas in mot faktura.	Högst en tredjedel av de som köpt en butik kan möjligen tycka att de gjort en bra affär. Landsbygdsservice har varit inblandat i 2 av 3 ägarbyten men bara innan köpet i ett fall. När de väl blivit ägare har samtliga fått hjälp i olika sammanhang. Eiler Lundahl som hjälpt lanthandlarna har själv haft en liten butik i Karlsborg och har mycket erfarenhet av hur man bedriver lanthandel. Han besöker lanthandlarna eller har kontakt med dem via telefon. Projektet finansierades av landsbygdsprogrammet tillsammans med 1:1 anslaget.

		<p>Han hjälper till med allt från hur butiken bör se ut till hur verksamheten bör följas upp ekonomiskt. Våra intentioner har också varit att han ska kunna komma in och hjälpa till vid förvärv med lagervärdering och liknande. Men det är fortfarande svårt att komma in. Lanthandlarna brukar säljas när de hamnar i svårigheter och är sällan intresserad av att vi är med. Vi står ju på den nya ägarens sida. När de nya ägarna väl äger butiken får de dock hjälp.</p> <p>Ibland är han uppskattad ibland inte. Lanthandlarna brukar uppskatta råd om hur butiken kan drivas lönsamt och vilka möjligheter det finns. Det är ofta svårt att bedöma vad som hänt om man inte gjort det man gjorde men man får förmoda att butikerna haft sämre omsättning och lönsamhet.</p>
--	--	---

Län/Region: Västra Götaland

<i>Prioriterat insatsområde 1: Analys och utvärderingsverktyg</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Utveckling av GIS-baserad analys kring tillgänglighet till offentlig och kommersiell service på landsbygden på regional och kommunal nivå	<p>Munkedals kommun har under 2013 arbetat vidare med det som framkommit då de tillsammans med Dalslandskommunernas kommunalförbund och ett par andra kommuner utvecklade kartor för att analysera servicefrågorna.</p> <p>Underlag inför nästa programperiod är under upparbetande och där kommer GIS-kartor att vara en del av analysen av servicebehovet.</p>	<p>Kartor har utarbetats som på ett lättöverskådligt sätt visar kommuninvånarnas tillgänglighet med bil och kollektivtrafik till livsmedel och drivmedel.</p> <p>Tillgänglighetsatlasen visar underlag på transportsystem (restider), upptagningsområde för skolor och sjukhus mm.</p> <p>En slutkonferens med anledning av projektet Utveckling av lokalt anpassade, samordnade servicelösningar genomfördes med deltagande kommunal tjänstemän och politiker. Resultatet ligger till grund för kommunernas budgetarbete. Kartor har utarbetats som på ett lättöverskådligt sätt visar kommuninvånarnas tillgänglighet med bil och kollektivtrafik till livsmedel och drivmedel. Fortsatt nätverkande sker inom området även efter projektslut.</p> <p>Under 2012 har intresset för kartor över tillgängligheten ökat hos kommunerna, bland annat inom pågående EU-projekt i kommunerna.</p> <p><i>Är programmets mål uppnått (vad aktivitet A, B och C ska leda till)?</i></p> <p>De projekt som har genomförts har bidragit till ett utvecklat samband mellan analys av servicesituationen på landsbygden, samhällsplanering och genomförda åtgärder på regional och kommunal nivå, vilket var målet med åtgärden. Däremot har vi inte uppnått vår förväntade effekt att det ska finnas ett regionalt verktyg att tillgå för analys av service. Detta har visat sig vara mer resurskrävande och komplicerat än vi trodde då programmet utarbetades. Men förhoppningen är att kunna utveckla ett samarbete med LST i dessa frågor och eventuellt koppla detta till regionens arbete med att analysera kommunernas översiktsplaner utifrån ett tillväxtperspektiv (vilket är ett nytt uppdrag from 2014).</p>
B. Informationsinsatser för att sprida kunskap om hur man kan arbeta med GIS i serviceplaneringen	Jan-Erik Larsson (Munkedals kommun) informerar om deras erfarenheter från projektet i olika sammanhang vilket väcker intresset hos andra kommuner att arbeta på samma sätt.	Politikerna ansåg att kartorna är ett bra underlag för beslut. Bland annat visade kartorna att det vid flera platser i kommunerna var bra tillgänglighet till service, vilket kan användas i t ex informationsinsatser gentemot nya kommuninvånare och nya företagare.
C. Utbildning av kommunala tjänstemän för tillämpning av utvecklat GIS-verktyg för analys och planering av offentlig och kommersiell service	Projektet "Delårsboende – tillväxtgrupp" avslutades under 2013 och där var en av slutsatserna att kartläggning är en direkt förutsättning för kommunen att kunna arbeta med serviceutveckling. Något som kommunerna i projektet har tagit med sig.	I de projekt som genomförts inom området har deltagande kommuners politiker och tjänstemän fått lära sig mer om hur service och planering hänger ihop. Dock har det inte funnits någon regional GIS-modell att utbilda i mot bakgrund av vad som redovisats ovan.

Prioriterat insatsområde 2: Lokal offentlig upphandling och lokalt samordnade logistiksystem

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Pilotprojekt genomförs med inriktning på samdistribution till landsbygdshandlare och restauranger	Projektet "Coachning av livsmedelsföretag och gårdsbutiker.." inleddes 2013 och pågår. Målet är att ta fram fungerande logistiklösningar för små företag eftersom det i dag kan vara ett hinder i utvecklingen.	Är programmets mål uppnått (vad aktivitet A – E ska leda till)? De insatser som genomförts har bidragit till programmets mål om att fler småskaligt producerande företag ska leverera till det offentliga och där logistiksystem samordnas och utvecklas. Det går dock inte att härleda utvecklingen endast till programmets insatser, det handlar om att frågan har kommit på agendan både pga av våra insatser och för att fler och fler offentliga aktörer har insett det ohållbara i att inte se kopplingen mellan upphandling och lokal utveckling och tillväxt. Vi känner dock att de åtgärder vi har genomfört har varit lyckade och att vi fått igång flera bra projekt som bidragit till målet. Det som vi inte har lyckats med är att få med restaurangerna. Det har helt enkelt inte passat in så bra i de projektinitiativ som kommit in.
B. Förstudier	Vi har tidigare redovisat genomförda förstudier för andra år.	Se ovan
C. Projekt för lokal upphandling påbörjas	VGR har påbörjat ett internt arbete som syftar till att få med fler lokala producenter och leverantörer i sina upphandlingar och där har de mindre butikerna på landsbygden varit en del av målgruppen. Västra Götalands län är Sveriges till ytan största jordbrukslän med en bred livsmedelsproduktion från hav och jord till bord. Mat från länet, där odling och uppfödning sker efter stränga miljö- och djurskogskrav, borde i mycket större utsträckning serveras i skolor och förskolor, på sjukhus och äldreboenden och samtidigt uppfylla reglerna inom Lagen om offentlig upphandling (LOU). Både kommuner och producenter kan behöva ett utomstående stöd under upphandlingsprocessen. Tillsammans med andra aktörer i länet har Länsstyrelsen under 2013 gjort en satsning för att regionalproducerade produkter ska få större genomslag i offentliga upphandlingar. Arbetet ska leda till att • Alla livsmedelsupphandlingar utformas så att det blir möjligt för lokala producenter att delta i upphandlingen. • 10 procent av länets livsmedelsföretag ska svara på fyra anbud under 2013.	Se ovan
D. Utbildnings- och informationsinsats riktad till politiker och tjänstemän inom offentlig upphandling i länet genomförs	Se ovan, där målgruppen varit bland annat politiker och tjänstemän.	Vi har tidigare genomfört projektet "Utbildning i Innovativ upphandling". I den nya Tillväxtstrategi i Västra Götaland för 2014–2020. Finns mål om upphandling. Bland finns målet att en fjärdedel av alla inköp ska vara innovationsfrämjande (vilket är viktigt för möjlighet att bli upphandlad på lokal nivå).
E. Utbildnings- och informationsinsats riktad till lokala restauranger och landsbygdshandlare genomförs	Se ovan	Ingen gemensam insats har skett gentemot denna målgrupp däremot ger vi stöd vid enskilda tillfällen med privata näringsidkare. Däremot har vi beviljat konsultcheckar till två företag som för att få hjälp med deras planer att bygga och driva en kombiterminal där man ska samordna transporter med stora lagerhus. Om det väl blir etablerat kan det hjälpa fler mindre företag på landsbygden att bli upphandlade (då transporter ofta är problemet för upphandlingen).

Prioriterat insatsområde 3: Samordnade servicelösningar

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
<p>A. Informationsinsatser riktade till berörda kommunaltjänstemän kring hur man kan upprätta kommunala serviceplaner och deras betydelse för service och näringslivsutveckling på landsbygden</p>	<p>Januari 2013 sände Länsstyrelsen en enkel mailenkät till länets kommuner för att ta reda på hur många av kommunerna som hade en aktuell landsbygdsstrategi. Det visade sig att två kommuner hade aktuella strategier, ytterligare två hade "gamla" landsbygdsprogram, en hade en handlingsplan för landsbygdsutveckling och en kommun hade en servicestrategi. 14 kommuner ansåg att landsbygdsutveckling behandlas i översiktsplaneringen då oftast i LIS-områden (områden för utveckling i strandnära lägen)</p> <p>Länsstyrelsen erbjöd då kommuner som visade intresse för att upprätta en landsbygdsstrategi medfinansiering med högst 50 tkr. Ett strategiarbete följt av tydliga prioriteringar kan komma att öka antalet arbetstillfällen och förbättra servicenivån i landsbygdsområden. De kommunala prioriteringarna påverkar även kommande landsbygdsprogram.</p> <p>De kommuner som nu arbetar med landsbygdsstrategier är Dals-Ed, Essunga, Grästorp, Falköping, Mariestad, Munkedal, Skara, Svenljunga och Uddevalla. Strategierna ska vara klara sommaren 2014.</p>	<p>Är programmets mål uppnått (vad aktivitet A – F ska leda till)?</p> <p>Under åren har vi genomfört flera projekt som bidragit till målet om att samordnade servicelösningar mellan offentlig och kommersiell service möjliggörs genom kommunal serviceplanering och främjandet av samordnade servicelösningar. Som exempel kan nämnas BiD Vrångö, butiken på Dyrön och på Gullholmen samt Bengtsfors kommun</p> <p>Slutkonferens har skett med spridning från projektet Lokalt samordnade servicelösningar. Beslut om två servicepunkter har beviljats under 2012 som en direkt följd till detta projekt.</p>
<p>B. Pilotprojekt för upprättandet av kommunala serviceplaner</p>	<p>Se ovan</p>	<p>Fortsatt arbete med kommunal serviceplanering i Falköping pågår. Andra kommuner som arbetat med planer är Munkedal, Gullspång, Bengtsfors, Trollhättan m.fl.</p>
<p>C. Pilotprojekt för att finna nya lösningar på statlig service</p>	<p>Inga projekt inom detta område har genomförts under 2013.</p>	<p>Kontakt med Länsstyrelsen sker inom detta området men behöver vidareutvecklas. Bland annat har samarbete skett inom området kontanthantering.</p> <p>Vi bedömer att området behöver utvecklas under kommande programperiod, inte minst avseende postens service som ofta lyfts upp som ett "problemområde" och där en dialog mellan posten och lokala aktörer behöver stimuleras.</p>
<p>D. Kommunala enkätundersökningar för att kartlägga medborgarnas servicebehov och skapa delaktighet för lokala och samordnade servicelösningar</p>	<p>Se ovan</p>	<p>Inga kommuner har nappat på att dra igång ngt sådant projekt inom ramen för programmet. Vi tar alltid upp nyttan med enkätundersökningar när vi träffar butikerna och näringslivsutvecklarna/landsbygdsutvecklarna. Butiken på Vrångö har genomfört en enkätundersökningar för att anpassa sitt utbud och stimulera köptroheten.</p>
<p>E. Pilotprojekt där den ideella sektorns roll i tillhandahållandet av offentlig service undersöks</p>	<p>Projektet på Dyrön, Gullholmen, Rossö, Gustavsfors och BID-projektet som alla genomfördes under 2013.</p>	<p>Möten har skett tillsammans med föreningslivet och kommunala tjänstemän och politiker runt om i regionen om lokala utvecklingsfrågor. Bland annat tillsammans med Länsbygderådet i Fyrbodal, samverkansförening i Uddebo, Hushållningsällskapet i Fyrbodal samhällsföreningen i Ålekulla och Ottebäckens innebandyförening.</p> <p>Pilotprojekt har varit på gång men har brustit i medfinansiering, bland annat pga att pengarna är slut inom Landsbygdsprogrammet och från Tillväxtverket.</p> <p>Vi ser detta som ett klart utvecklingsområde inför nästa programperiod och den sociala ekonomin (ideell sektor, föreningar, byalag etc.) har visat stort intresse för att delta i partnerskap 2014–2018.</p>
<p>F. Västra Götalandsregionen upprättar en kontakt med det centrala samordningsforumet för servicegivare (CSF)</p>	<p>Det har inte pågått ngt projekt 2013.</p>	<p>Det har inte funnits så stort behov av detta under programperioden. Vi har upplevt att den kommunala nivån och den kommersiella servicen har varit prioriterade från alla medverkande parter och detta område har därmed prioriterats bort.</p>

Prioriterat insatsområde 4: Investerings- och andra stödåtgärder för utveckling av drivmedelsstationer och dagligvarubutiker

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. En gemensam strategi för Västra Götalandsregionens och Länsstyrelsens hantering av stöd till lanthandel och drivmedelsstationer utarbetas	Det finns redan en sådan. Under 2013 har det även tagits fram en intern strategi för hemsändningsbidrag.	En strategi finns i dag vilket är ett konkret resultat av programmet. Strategin bygger på ett samarbete mellan Länsstyrelsen/landsbygdsprogrammet och VGR när det gäller stöd till drivmedelsföretagen. Under 2012 har Länsstyrelsen pengar helt varit slut. Vilket har gjort att regionen får ta en större andel gällande drivmedel. Vi ser även en tendens att investeringskostnaderna för butikerna blir högre (det kostar mer med kassasystem, utbyggnad av lokaler, drivmedelsanläggningar mm). Och det blir svårt för butikerna att räkna hem investeringarna.

Prioriterat insatsområde 5: Kompetensutveckling och mobilisering inom området landsbygdsutveckling

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iaktas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Seminarier om servicens betydelse för landsbygden riktade till kommunala, regionala och nationella tjänstemän	VGR var med och arrangerade Mellanlandakonferensen i Mellerud och Lokalekonomidagarna i Herrljunga, där servicefrågorna var en del. Eva Bamberg (projektledare BID) har varit på regionutvecklingsnämnden och informerat om projektet vilket väckte stort intresse från både tjänstemän och politiker. Vi har informerat för politiker och tjänstemän i olika sammanhang om de resultat som vi uppnått inom programmet och om betydelsen av service.	<i>Är programmets mål uppnått (vad aktivitet A – D ska leda till)?</i> Vi känner att programmet har bidragit till målet om en bättre kunskapsnivå för servicefrågorna i och utanför partnerskapet och en bättre spridning av framgångsrika arbetssätt och metoder. Samtliga kvantitativa resultat som satt upp i programmet (avseende antal tj.män/politiker etc. som nåtts av insatser) bedöms vara uppnådda. Vi ser detta insatsområde som ett av de mest grundläggande för framgångar inom serviceområdet eftersom det ger ringar på vattnet och fungerar som en katalysator för att få igång processer ute i kommunerna. Nyhetsbrevet har varit ett bra sätt för att nå ut brett med inspiration och även ge de som nått framgång lite uppmärksamhet för sitt arbete. Spridning och inspiration av regionala och lokala projekt. Samt workshop om lokala förutsättningar. Partnerskapsmötena har följts upp av en av oss anlita konsult som har stöttat organisationer/kommuner i att följa upp idéer från workshopen. Information till KS i Lerum kommun om BID-modellen. Information till politiker i Dalsland om GIS-verktyg och regionala frågor i budgetplaneringen. En stor konferens genomfördes hösten 2012 om servicens betydelse för landsbygdens utveckling. Bland annat presenterades nya metoder och exempel från pågående verksamheter. Deltagare från hela länet samt nationella aktörer.
B. Studieresor till kommuner som är att betrakta såsom "goda exempel" för serviceutveckling på landsbygden	Inga sådana studieresor genomfördes under 2013 på grund av att det inte funnits något intresse.	Studieresa till Skottland och New York för att besöka lokala goda exempel. Deltagare från flera kommuner i Västra Götaland. Inga lokala studieresor inom Västra Götaland har genomförts. Däremot har vi erbjudit möjligheten genom våra nyhetsbrev.
C. Enkäter riktade till lokalbefolkningen kring hur de ser på serviceutvecklingen och vad de önskar inför framtiden	Ingen enkät har genomförts under 2013.	Planen är att genomföra en enkät under 2014 som input till det arbete som kommer ske under nästa serviceperiod.
D. Informationsbroschyrer med 5 olika "goda lokala exempel" på projekt för serviceutveckling på landsbygden	Två nyhetsbrev har gått ut under 2013 till partnerskap, politiker m.fl. där goda exempel har lyfts fram.	I stället för att ta fram informationsbroschyrer med goda exempel valde vi modellen med nyhetsbrev. Då blir exemplen mer aktuella och når en bredare krets och vi tycker att den modellen har fungerat väldigt bra. Prenumeranter (2-3 nyhetsbrev per år) är partnerskapet samt regionutvecklingssekretariatet och regionutvecklingsnämnden. Totalt: 375 st. Projekt och goda exempel sprids via webbsidan där det finns faktablad att tillgå. Genom projektet BID har det tagits fram en broschyr med exempel på serviceutveckling.

Prioriterat insatsområde 6: Programmets ledning, administration och information

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Särskild grupp bestående av kommunal-, och region-politiker utses att leda genomförandet av programmet	Vi går i stället via våra befintliga politiska beslutsforum för avstämning av programmet och diskussioner om framtida inriktning.	Målet var att få till ett väl fungerande partnerskap och administration och ledning av programmet. Svårigheten för oss i Västra Götalandsregionen är storleken på regionen (49 kommuner). Det gör det svårt att utgå från en statisk grupp (ett partnerskap), även om vi har haft en "kärngrupp" med representanter från alla sektorer som fungerat som partnerskap. Denna grupp har sedan varit större eller mindre vid olika tillfällen och de flesta kontakter ut lokalt har skett informellt genom telefonsamtal eller mejl. Den respons vi har fått från alla de olika parter vi har varit i kontakt med och som bjudits in till möten och partnerskap, är att "dörren in till" Västra Götalandsregionen har varit öppen och att man upplever att vi svarar snabbt och alltid är behjälpliga. Därför ser vi att den modell vi har valt har fungerat väl. Till nästa omgång av programmet kommer vi dock att sträva efter att arrangera fler delregionala partnerskap så att vi når ut bredare geografiskt. Avseende administrationen har den fungerat bra även om vi inte valde den modell som vi tänkt oss från början (se nedan). Flera av de andra aktiviteter som vi hade som mål att genomföra har vi genomfört. Såsom att VGR avsatt särskilda resurser till genomförandet. Återrapportering till våra politiska organ och partnerskapsmöten. Den politiska förankringen av programmet sker genom ordinarie politiska grupperingar (Regionfullmäktige, Regionutvecklingsnämnden och Beredningen för hållbar utveckling).
B. Till sitt stöd bör denna ledningsgrupp ha en tjänstmannagrupp som kan bereda frågor som blir aktuella vid programmets genomförande. Repr. från länsstyrelsen och berörda statliga myndigheter bör ingå i gruppen	Se ovan och i vår redovisning av förändringar som vi gjort i början av detta dokument.	Behovet av styrgruppen var störst då programmet var nybildat och en styrgrupp bestående av tjänstemän från VGR och LST fanns under 2009 och 2010. Två tjänstemän är ansvariga för genomförandet av programmet. Vi arbetar ofta lokalt med berörda parter i specifika frågor och utvecklingsinsatser. Vi deltar även i en arbetsgrupp som jobbar med regionens input till det nya landsbygdsprogrammet. Genom att serviceprogrammet finns är vi också delaktiga i detta arbete med fokus på servicefrågor. Vi arbetar med hela partnerskapet för genomförandet av programmet.

Län/Region: Örebro

Prioriterat insatsområde 1: Lönsam och tillgänglig butik/alternativa lösningar för kommersiell service

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser som utvecklar butiken affärsmässigt och ekonomiskt utifrån en ortspecifika förutsättningar. Stor vikt på vad kommunen, de boende och företagen på orten anser är viktigt för butiken. Affärsplaner alternativt lokala utvecklingsplaner med butiken i centrum ska tas fram för varje butik som riskerar att försvinna.	Förutom stödet till kommersiell service och de samrådsmöten som genomförts ute på landsbygdsorterna med butikerna har Länsstyrelsens projekt om lokala utvecklingsplaner avslutats. Under 2013 har inga andra aktiviteter genomförts.	Förutom den arbetsmetodik med samrådsmöten som skett i samband med ansökningar om stöd till kommersiell service eller när en butiks/drivmedelsstations framtid diskuterats i övrigt med ortens representanter, kommunen och affärsinnehavarna/ägarna till drivmedelsanläggningarna har framför allt tre projekt drivits som direkt berör insatsområde 1, punkten A. Innehållet i samrådsmötena har huvudsakligen berört idéer och förslag på åtgärder som butiken behöver genomföra för att bli attraktivare i kundupptagningsområdet (sortiment, leveransavtal, ekonomi, priser, invändig och utvändigt fysisk miljö, marknadsföring/erbjudanden, hemleveranser, samverkan med företag, utvecklingsgrupper/byalag, föreningar, bilda butiksråd m.m.). Det har även handlat om hur boende, företag, föreningar, utvecklingsgrupp etc. samt kommunen kan fungera som stödfunktion till butiken (förutom att handla i butiken), exempelvis hjälpa till med myndighetskontakter, städning och uppröjning utanför butiken, upprustning av butiken, aktiviteter utanför butiken såsom lopp- och antikmarknader.

		<p>De projekt som drivits är:</p> <p><i>Landsbygdsmentorernas projekt "Kompetens- och affärsutveckling i landsbygdsbutiker".</i> Mentorerna påbörjade 2011 ett kompetensutvecklingsprojekt för butikerna var totalt 24 landsbygdsaffärer slutligen medverkat. Under projekttiden har utformningen delvis förändrats och insatsområdena omdefinierats vilket skett i samråd med Länsstyrelsen när nya kompetensbehov uppstått. Samtliga butiker har genomgått tillgänglighetsanalyser och butiksbesiktningar (hur matsäkerheten/egenkontrollerna fungerar, utbudet av kringsserviceverksamhet samt investeringbehov). 8 av butikerna (med en omsättning under 10 MSEK) har varit föremål för en mera omfattande och fördjupad affärsutveckling i två etapper med fokus på säkerhet i butik, färskvaruhantering (matsäkerhet ingår), sortiment, varukvalitet, ekonomi/marknadsföring (bl.a. genomgång av leveransavtal) samt samverkan med kommun och lokal utvecklingsgrupp/byalag. På de 16 orter som har drivmedelsanläggningar har även en kartläggning av stationerna och deras nuvarande status gjorts. Kommunerna har varit med och delfinansierat projektet som avslutades i november 2012.</p> <p>Det resultat som kan utläsas är att butiksinnehavarna ökat sin kunskap, förståelse och insikt om att alla delmoment som funnits med i utvecklingsprogrammet är av vikt för affärens köpkraft och funktionalitet och i förlängningen dess omsättning, kostnadsläge och lönsamhet. Projektet visar också på att kringsservicen ökat, främst apoteksombuden och paketutlämningen via Schenker och DHL. Kommunerna och den lokala nivån har genom projektet förstärkt sin samverkan med butikerna och Länsstyrelsen och är mer involverade i planeringen av åtgärder med koppling till lanthandelns verksamhet. Tillgängligheten har blivit bättre i några butiker, nämnas kan anvisade parkeringsplatser för funktionshindrade och byte av entrépartier som underlättar att ta sig in och ut ur affären. Målet i RSP om att samtliga butiker ska undanröja enkelt avhjälpna hinder är dock inte uppfyllt då fler investeringar krävs.</p> <p><i>Länsstyrelsens projekt "Kommersiell och offentlig service som en del av lokala utvecklingsplaner".</i> Lokala utvecklingsplaner som berör 3 befintliga butiker finns framtagna. Inga särskilda affärsplaner förutom i ett fall (Hjortkvarn) har tagits fram. Länsstyrelsen har avlagt rapport till Tillväxtverket (se rapport för vidare resultat).</p> <p><i>Regionförbundets (Energikontoret) projekt "Energieffektivisering i landsbygdsbutiker".</i> Energikontoret på Regionförbundet Örebro har tillsammans med kommunernas energi- och klimatrådgivare och ett konsultföretag gjort energikartläggningar och tagit fram detaljerade energieffektiviseringsprogram i 15 butiker (som valts ut av Länsstyrelsen, de med lägst omsättning). Programmet medför att affären kan sänka sina energikostnader och bli mer lönsam. Projektet ligger dessutom i linje med länets klimat- och energistrategi. Länsstyrelsen har haft en plats i projektets styrgrupp. Även Landsbygdsmentorerna har suttit med i styrgruppen för att få synergieffekter mellan projekten. Projektet avslutades i november 2012 med ett slutseminarium, ca 40 personer deltog från hela landet.</p> <p>Resultatet hittills har blivit att drygt 10 butiker genomfört investeringar som en följd av projektet. Många andra län har hört av sig till Länsstyrelsen och Energikontoret för att planera liknande projekt med Örebro län som modell. Projektet var i november nominerat till Landsbygdsgalan inom kategorin "Årets miljöinsatsning".</p> <p>http://www.youtube.com/watch?v=ihfPREWqWY0</p> <p>Målet i RSP om att varje butik ska ha en omsättning, bruttomarginal och lönsamhet som gör det möjligt att driva verksamheten utan ett årligt servicebidrag är i det närmaste uppfyllt. Servicebidragen har minskat över tid. På flera orter som saknar lanthandel görs försök att hitta andra inköpsvägar, bl.a. anropsbaserad busstrafik för de målgrupper som inte kan ta sig till en affär och/eller utkörning av varor. Den kommersiella servicen kan inte sägas vara helt tryggad på alla orter som saknar butik, fler lösningar krävs så målet i RSP är inte till fullo uppnått.</p>
--	--	---

B. Energikartläggningar och energieffektiviseringsprogram utarbetas för varje butik i den tätortsnära landsbygden	Avslutades 2012	Se punkten A ovan för innehåll, resultat och mål. I projektet ingick 15 butiker, inte alla som var inriktningen när RSP utformades.
C. Investeringsplaner/program utarbetas för respektive butik utifrån tillgänglighetsinventering och åtgärdsplaner för butikerna som gjorts 2009 i projektet "Landsbygdshandeln - butik för alla - tillgänglighet för funktionshindrade".	Avslutades 2012	Se punkten A ovan för innehåll, resultat och mål. 24 butiker ingick i analysen av tillgänglighet, men bara några få har gjort konkreta investeringar för att förbättra tillgängligheten.
D. Investeringsstöd till alla stödberättigade butiker om investeringen medför att butiken kan bli mera tillgänglig och lönsam.	2013 har investeringsbidragen till butikerna ökat. Drygt 900 tkr har betalats ut (11 butiker). Ett bidrag har betalats ut till drivmedelsinvesteringar, 239 tkr. Servicebidaget ökade något till 125 tkr (2 butiker). Hemsändningsbidrag betalades ut med 180 747 kr (4 kommuner). Se text ovan under rubriken "Beskriv om och hur efterfrågan på investeringsbidrag, servicebidrag, hemsändningsbidrag och investeringslån förändrats under perioden 2010–2013".	Se punkten A ovan för innehåll, resultat och mål.
E. Inventering av andra lösningar i Sverige för att trygga den kommersiella servicen. Nya lösningar ska testas och utvärderas för att se om de är tillämpliga i Örebro län.	Den inventering som gjorts under året har skett i samband med de erfarenhetsutbyten som skett med andra projekt inom t.ex. programmet Lokala servicelösningar.	På några orter som blivit av med butiken ordnas inköpsresor (anropstrafik) med buss till tätorten. Inköpsresor och hemsändning är den primära lösningen i nuläget när ingen butik finns på orterna. Mål, se punkten A ovan.

Prioriterat insatsområde 2: Motverka utglesning av drivmedelsstationer

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Informera om vilka möjligheter som finns till att finansiera investeringar i drivmedelsanläggningar med hjälp av stöd till kommersiell.	Inga särskilda informationsinsatser är genomförda under 2013.	Två av projekten har även berört drivmedelsanläggningar (affärs- och kompetensutvecklingsprojektet samt projektet om lokala utvecklingsplaner). Inom dessa projekt har informationsinsatser genomförts tidigare. Målet i RSP är i stort uppfyllt.
B. Främja investeringar i stödberättigade drivmedelsanläggningar via stödet till kommersiell service om så krävs finansiellt	En investering är slutredovisad under 2013. Se text ovan under rubriken "Beskriv om och hur efterfrågan på investeringsbidrag, servicebidrag, hemsändningsbidrag och investeringslån förändrats under perioden 2010–2013".	Ingen större utglesning av drivmedelsanläggningar har skett under programperioden på de orter som omfattats av RSP. Ingen station har försvunnit på landsbygden (på de orter som ingått i RSP). Drivmedelsstationer fanns vid programstarten på 25 orter. Totala antalet stationer uppgick till 28. I dag finns drivmedelsanläggningar på 28 orter. Antalet stationer är 32. I nuläget saknar bara en ort som anses ha ett strategiskt behov av drivmedelsförsörjning station. Se text ovan under rubriken "Beskriv hur tillgängligheten till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer har förändrats i länet under perioden 2010–2013". Mål, se punkten B ovan.
C. Pilotprojekt i syfte att utarbeta förslag och genomföra aktiviteter som kan bidra till att långsiktigt utveckla och stärka.	Inga insatser under 2013.	Har inte påbörjats något särskilt projekt som enbart inriktas mot drivmedelsstationerna. Däremot finns drivmedelsanläggningarna med som en del i projektet om lokala utvecklingsplaner (har även gjorts en kartläggning inom affärs- och kompetensutvecklingsprojektet). Mål, se punkten B ovan.

Prioriterat insatsområde 3: Servicecentrum/servicekontor och servicepunkter för medborgare och företag

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samverka med de statliga myndigheterna och kommunerna och utreda förutsättningarna för en ökad service i de tätorter där servicen bör förbättras.	Inga insatser under 2013.	Inga aktiviteter har påbörjats under programperioden med koppling till servicekontor och/eller s.k. servicecentrum i tätorterna. Under programtiden har ett av länets fyra servicekontor där Skatteverket, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten samverkat lagts ned. Myndigheterna har kvar servicekontor i Örebro, Lindesberg och Karlskoga. Målet i RSP ej uppfyllt.
B. Samverka med de statliga myndigheterna och kommunerna och utreda förutsättningarna för att starta upp servicepunkter i kommunerna.	Insatser har gjorts inom ramen för Länsstyrelsens projekt om lokala utvecklingsplaner som avslutades 2013.	Som beskrevs under rubriken "Har det under perioden 2010–2013 skett en ökning eller minskning av antalet serviceställen i länet där kommersiell och offentlig service samordnas" finns ett behov av mera samordnad service i form av servicepunkter på en del av länets landsbygdsorter. Under programtiden har det gjorts försök att starta upp servicepunkter framför allt i det projekt som drevs av Hela Sverige ska leva under 2010 och 2011. Länet hade med två orter i projektet, Vedevåg i Lindesbergs kommun och Hammar i Askersunds kommun. Utöver Vedevåg och Hammar har diskussioner även förts med Laxå kommun om en servicepunkt i Tived och med Nora kommun och företaget Järnboåsbygden AB som driver butik och drivmedelsstation i Järnboås om en servicepunkt i butiken. Resultatet av projektet som Hela Sverige ska leva ägde blev att Hammar och Askersunds kommun lade ner sina planer på servicepunkten då det inte fanns något finansiellt utrymme att gå vidare. I Lindesbergs kommun pågår fortfarande arbetet med att skapa servicepunkter inom ramen för programmet "Pilotkommuner för serviceutveckling". I Tived i Laxå kommun pågår inte längre något aktivt arbete med servicepunkten. I Järnboås för Länsstyrelsen samtal med representanter för Järnboåsbygden AB om en fortsatt satsning på en servicepunkt. Projektet om lokala utvecklingsplaner har genererat ett underlag för en vidare diskussion och planering kring servicepunkter på några av de orter som ingick i projektet. Målet i RSP ej uppfyllt.
C. Inventera hur den statliga och kommunala servicen har utformats och eventuellt integrerats på andra orter i Sverige och överföra kunskaper/ erfarenheter från goda exempel till länet.	Den inventering som gjorts under året har skett i samband med de erfarenhetsutbyten som skett med andra projekt inom t.ex. programmet Lokala servicelösningar.	Har under programtiden gjorts kontinuerligt på de seminarier och konferenser som bl.a. Tillväxtverket arrangerat. Nämnas kan pilotkommunprojektet. Inget konkret exempel har dock implementerats i länet. Målet i RSP ej uppfyllt (mål för punkt A och B ovan).

Prioriterat insatsområde 4: Ökad lokal upphandling för att främja lokal produktion av varor och lokala tjänsteföretag

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kartlägga befintliga lösningar för hur lokal upphandling tillämpas i andra kommuner och överföra kunskaper/ erfarenheter från goda exempel till länet.	Inga insatser under 2013.	Flera kommuner i länet har sedan tidigare anslutit sig till ett större centralt avtal för inköp av livsmedel via en upphandling som Örebro kommun gjort. Det har enligt många småföretag inte främjat deras möjlighet att vara med och lämna anbud, t.ex. en liten lanthandel på landsbygden. Länsbyggerådet har tagit upp frågan med Örebro kommun om att ta fram en lämplig modell för hur lokal upphandling kan göras, men inget konkret har kommit ut av samtalen. Målet i RSP ej uppfyllt.

B. Utbilda kommunala företrädare och företag i lokal upphandling. En utbildningsaktivitet per år ska arrangeras under programperioden.	Inga insatser under 2013.	2011 planerade Länsstyrelsen för en utbildning med företaget Criadora Consult AB. Inbjudan gick till företag och kommunala företrädare som arbetar med upphandling. Criadora Consult AB har särskilt inriktat sig på upphandlingar inom livsmedelsområdet. Intresset var dock mycket dåligt, vilket medförde att utbildningen ställdes in. Därefter har Länsstyrelsen inte tagit initiativ till några fler aktiviteter. Inga andra utbildningsaktiviteter har bedrivits under programperioden. Mål, se ovan under A.
C. Utforma minst ett pilotprojekt i länet som kan fungera som modell för lokal upphandling.	Inga insatser under 2013.	Degerfors kommun gjorde under 2011 ett försök med att starta upp ett mindre pilotprojekt kring lokal upphandling. Även kommunen anlät Criadora Consult AB för att utbilda kommunens tjänstemän och småföretagare. Slutsatsen blev att både kommunen och företagen upplevde upphandlingsförfarandet som krångligt. Projektet mynnade inte ut i någon modell som går att jobba vidare med. Mål, se ovan under A.

Prioriterat insatsområde 5: Effektiva och samordnade transport- och logistiklösningar som kan främja både kommersiell och offentlig service

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samverka med kommunerna och transport- och distributionsföretag och utreda förutsättningarna för samordnade transportlösningar och vilka modeller/system som kan vara lämpliga.	Inga insatser under 2013.	3/2 2011 arrangerade Miljöresurs Linné ett seminarium i Örebro om samordnad varudistribution. Ett antal kommuner presenterade sina lösningar för hur transporter samordnas, vilka kan användas för att utforma liknande transportlösningar i länet. Seminariet som var tänkt att vara ett startskott för vidare diskussioner och planering med kommunerna och transportbolag har inte lett fram till några projekt eller aktiviteter i övrigt för att utforma någon modell för samordnade transporter. Målet i RSP ej uppfyllt.
B. Fördjupad kartläggning av befintliga modeller/system för samordnade transport-lösningar och överföra kunskaper/erfarenheter från goda exempel till länet.	Inga insatser under 2013.	Se ovan under punkten A. Mål, se punkten A ovan.
C. Pilotprojekt i länet som kan fungera som förebild för transporterna.	Inga insatser under 2013.	Se ovan under punkten A. Mål, se punkten A ovan.

Prioriterat insatsområde 6: Grundläggande betaltjänster

Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttagas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Göra en utredning 2010 för hur utbudet av grundläggande betaltjänster ser ut och om det finns brister i utbudet i respektive kommun. Samverkan ska ske med Regionförbundet.	En analys och kartläggning av utbudet av betaltjänster pågår nu inom ramen för det arbete som processledaren Åsa Ödman gör. Även processledaren för RSP Patrik Pettersson har delvis deltagit under 2013. Därutöver har betaltjänstrapporten inom bevakningsuppdraget lämnats in till Länsstyrelsen i Dalarna.	Arbetet är inte klart, kommer att fortsätta under 2014. Länsstyrelsen har dock under året fått tydliga indikationer på att det finns brister i utbudet av betaltjänster mot alla de målgrupper som är föremål för insatser inom uppdraget med betaltjänster (företag, föreningar, äldre, de med funktionshinder, människor med annat etniskt ursprung). Målet i RSP ej uppfyllt.

<p>B. Föra en dialog med de aktörer som erbjuder betaltjänster för att se om bristerna i kommunerna kan åtgärdas.</p>	<p>Under året har ett breddat och fördjupat arbete skett för att få mer information om hur utbudet av betaltjänster ser ut gentemot de målgrupper som är i behov av lösningar. Många aktiviteter är genomförda under 2013. Åsa Ödman som har huvudansvaret som processledare för betaltjänsterna genom de medel som PTS beslutar om medverkar i en rad olika grupper. En dialog har förts med flera av målgrupperna i olika sammanhang ute i länet.</p> <p>I ett projekt som berör äldre där intervjuer ska göras med flera PRO-föreningar samverkar Länsstyrelsen i Örebro län med Kalmar, Uppsala och Jämtlands län.</p> <p>Länsstyrelsen ingår även i en arbetsgrupp för individer och kommunsamverkan tillsammans med Värmland, Västra Götaland, Norrbotten och Uppsala.</p> <p>Någon försöksverksamhet för att testa nya lösningar har dock inte kommit igång ännu.</p> <p>Länsstyrelsen har fyra fokusområden som utgångspunkt för arbetet med betaltjänsterna.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tillgänglighet till betaltjänster för äldre och funktionsnedsatta • Ny teknik • Kontanthantering på mindre orter • Samverkan med kommuner 	<p>Vi hänvisar till den korta rapport som Länsstyrelsen sänt in till PTS där det som gjorts redovisas. Rapporten bifogas.</p> <p>Under 2012 gjordes en enkätstudie riktad mot företag i länet. Studien genomfördes för att få svar på om företagen på landsbygden upplever problem med kontanthantering och vad som kännetecknar problemen. Att företagsperspektivet prioriterades före övriga målgrupper berodde på att Länsstyrelsen i Örebro län tidigare under året tillsammans med fyra andra länsstyrelser ingick i projektet med den s.k. filtreringsmodellen. Då filtreringsmodellen mer gav en kvantitativ bild av hur det förhåller sig med kontanthantering geografiskt såg Länsstyrelsen behovet av att gå vidare med ytterligare studier. 20 mindre orter utanför kommunernas centralorter spridda över hela länet valdes ut för att ingå i filtreringsmodellen. Dessa orter har också funnits med i Länsstyrelsens undersökning. Innan formuläret sändes ut kompletterade Länsstyrelsen listan med företag från filtreringsmodellen med fler företag från kreditupplysningsföretaget UC (databasen WebSelect). Anledningen var att listan med företag från filtreringsmodellen inte var fulländad. En genomgång gjordes i WebSelect av samtliga företag på varje ort. De som antogs hantera kontanter utifrån verksamhetsbeskrivning och branschtillhörighet lades till i listan från filtreringsmodellen innan frågeformuläret skickades ut.</p> <p>Enkäten gick ut till totalt 172 företag. Svar inkom från 98 företag (svarsfrekvens 57 %). Av dessa uppgav 38 företag att de har problem med hanteringen av kontanter (39 % av de företag som svarat). Resultatet visade att det finns variationer mellan orterna sett både till antal företag som hanterar kontanter och omfånget av hanteringen. Att orterna skiljer sig åt storleksmässigt är givetvis en av förklaringarna, men skillnaderna kan också till viss del sägas bero på vilka branscher och vilken typ av företag som finns på respektive ort.</p> <p>Det som genomgående framkom i svaren från de företag som angav att problem finns var:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flera bankkontor på landsbygden (även i kommunernas centralorter) tar inte emot kontanter längre, vilket medför att kostnaderna ökar när avståndet till närmaste bank som hanterar kontanter blir längre (många företag är hänvisade till bank i Örebro). Både transportkostnaden och kostnaden för den extra tid det tar att köra vägs in i fördyringen. • Bankerna i storstäderna tar ut högre avgifter för att lämna kontanter i serviceboxar, vilket är ett krav hos många banker. Kontanter kan således inte lämnas över disk (några bankkontor har inte kvar sina serviceboxar). Vissa banker accepterar inte mynt. • Det har blivit svårare att få tag på växelpengar när det lokala bankkontoret upphört med kontanthantering. Växel får köpas (kostar en viss procent av beloppet). Fler kunder vill använda sig av butiker på landsbygden som bank och ta ut pengar, då ökar behovet av kontanter ytterligare. För att citera en affärsinnehavare "vi butiker gör bankernas jobb". • Riskerna ökar då flera företag väljer att ha en större kassa kvar hemma i butiken för att minimera sina kostnader för transporter av kontanter. Att köra en större mängd kontanter och därutöver kanske behöva gå med pengarna i storstan då parkering oftast inte finns i direkt anslutning till banken ökar ränterisken ännu mer. • Bankernas öppettider är inte anpassade till de tider då företagen kan göra sina bankärenden. <p>Målet i RSP ej uppfyllt.</p>
---	--	--

Län: Östergötland

<i>Prioriterat insatsområde 1: Kompetensutveckling och upphandling</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Mentorsbesök hos alla handlare i länet samt extra insatser vid behov	Det treåriga projektet med landsbygdsmentorerna har fortsatt under året. Projekt har haltat något på grund av tillfälliga personella brister hos landsbygdsmentorerna. Under hösten 2013 fick vi en ny mentor för länet och denna har besökt alla butiker.	• Mentorerna har årligen besökt alla butiker och vid behov givit extra stöd. Uppgifter rörande butikerna har tagits fram i samband med besöken.
B. Minst en seminariserie om upphandling riktade till kommunerna	Länsstyrelsen, Regionförbundet Östsm och matprojektet Rätt och Slätt har under 2013 genomfört två seminarier om upphandling av lokala produkter.	• Sex seminarier har genomförts med kommuner och producenter. Stort intresse för frågan i länet. Totalt har sex seminarier genomförts under 2011 och 2013. Seminarierna har vid två tillfällen utvärderats av ett studentföretag och deltagarna har i stort varit nöjda och tycker att relevant information givits samt att de fått en ökad kunskap. Andelen lokala leverantörer har i vissa kommuner även ökat.
<i>Prioriterat insatsområde 2: Ökad köptrohet och lönsamhet</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samordningsprojekt mellan företag, länsstyrelsen, leadergrupper, kommuner m.m.	Under året slutfördes en byggnation av en drivmedelsanläggning där länsstyrelsen, leader, kommunen, Q-star och den lokala bygdeföreningen varit inblandad. Länsstyrelsen, Regionförbundet Östsm och Energikontoret har under året genomfört en energikartläggning i 22 st butiker. I arbetet har även energi- och klimatrådgivarna från kommunerna varit delaktiga.	• Två projekt. En ny drivmedelsanläggning i ett serviceglest område har anlagts genom ett samordningsprojekt. Ytterligare en drivmedelsanläggning har anlagts i ett projekt där den lokala butiken, företagarföreningen, bensinbolaget, kommunen och länsstyrelsen samverkat. Varje butik har fått en genomgång av energiförbrukningen och fått förslag på åtgärder.
B. Utveckla drivmedelsförsörjningen i Östergötlands skärgård	Stöd har givits till en sjömack i Sommen och till en ny brygga som ska underlätta tankning vid en sjömack i Sankt Anna.	• Det finns nu tre moderna och väl fungerande sjömackar vid skärgårdens knutpunkter. Investeringar har under perioden skett vid de prioriterade drivmedelsanläggningarna i skärgården och i de områden där avstånden till närmsta drivmedelsanläggning var som störst i början av programperioden.
C. Bättre tillämpa och prioritera stödet till kommersiell service	Vi har uppdaterat våra riktlinjer med riktlinjer kring stöd för grundläggande betaltjänster.	Inga större förändringar i riktlinjer har skett under programperioden. Arbetet för vidare in i nästa program. Oklarheter finns kring t.ex. förordning för stöd till grundläggande betaltjänster. De totala stöden till kommersiell service har under perioden ökat. Totalt har det beslutats om 63 investeringsstöd under perioden. Vi har ihop med Linköpings universitet gjort en studie över samhälls-ekonomiska effekter när butiker stänger delvis kopplat till offentligt stöd.
<i>Prioriterat insatsområde 3: Samordning</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Insatser för nya samordningslösningar mellan kommersiell och offentlig service	-	• Ett pilotprojekt Ett projekt i Linköpings kommun som påbörjades under 2011 har fortsatt. Ydre kommun har under året blivit en pilotkommun för serviceutveckling. Linköpings kommun är en ambassadröskommun.
B. Utreda möjligheterna vad gäller samordnade transporter från grossister till servicepunkter på landsbygden.	-	• Ett projekt Ett projekt som syftar till att testa en modell för detta har tidigare avslutats. Just det projektet har inte lett till någon ökad samordning av transporter.

Prioriterat insatsområde 4: Grundläggande betaltjänster samt elektroniska kommunikationer

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Bevaka utvecklingen av invånarens och företags möjligheter till grundläggande betaltjänster	Länsstyrelsen har till Dalarna rapporterat kring sin bevakning av grundläggande betaltjänster. Länsstyrelsen har även genomfört sökt ut medel för och påbörjat två projekt under 2013.	Årliga bevakningsrapporter har skrivits. Vi har dessutom gjort en regional behovsbedömning, beviljat medel för en deponeringslösning i skärgården och ihop med länsbiblioteket utökat samhällsorienteringen för nyanlända med moment kring betalning på internet.
B. Aktiv dialog med ansvariga för bredbandsstöd	Länsstyrelsen har under året aktivt arbetat med bredbandsfrågan. Detta dels via landsbygdsprogrammet, dels via egna projekt. En bredbandsstrategi och en digital agenda har tagits fram. Ett regionalt forum för IT-infrastruktur har bildats.	Andelen med tillgång till höghastighetsnät har ökat i länet.

Prioriterat insatsområde 5: Tillgänglighetsanpassning för personer med funktionsnedsättning

Planerade åtgärder/ aktiviteter enligt RSP 2009–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Tillgänglighetsanpassning genom stöd för tillgänglighetshöjande insatser	-	Inga investeringar som har fått stöd har skett.

De målen som fanns i vårt serviceprogram har i stort uppfyllts.

1) Utveckla befintlig dagligvaruhandel och drivmedelsförsörjning på landsbygden i Östergötland

Kommentar: Svårt att mäta men investeringar som utvecklade företagen har genomförts och åtgärder som t.ex. energikartläggning har gjorts.

2) Minska utslagningstakten av kommersiell service på landsbygden jämfört med tidigare programperiod

Kommentar: Utslagstakten har minskat från 28 procent till 15 procent.

3) Bevaka minst tre väl fungerande och för allmänheten tillgängliga sjömackar i skärgården som är avsedda för både bil- och båtrafik

Kommentar: Investeringar har gjorts så detta mål uppfyllts.

Bilaga 2

Projekt och insatser som länen vill lyfta som särskilt framgångsrika eller särskilt intressanta ur ett lärandeperspektiv

I samband med den uppföljningsmall som skickades ut till länen inför slutredovisning av regionala serviceprogram 2009–2013, ombads länen uppge om det under perioden funnits något projekt eller någon insats som varit särskilt framgångsrikt eller särskilt intressant ur ett lärandeperspektiv. Alla län har inte uppgett någon särskild insats eller projekt, men några av förslagen redovisas nedan.

Dalarna vill lyfta fram Bengt Welin och Monika Rönnlunds rapport ”Så arbetar Dalarnas kommuner med service och landsbygdsutveckling 2012”, på uppdrag av Dalarnas RSP. De menar att det är viktigt att reda ut vad RSP rimligen kan klara i sammanhanget. Eftersom programmet skrevs för en femårsperiod kan dessutom frågor som ansågs som mycket viktiga då, nu vara överspelade. Det processinriktade arbetssätt som beskrivs i riktlinjerna inför kommande RSP, är relevant och intressant inför fortsättningen. Det är också något som efterlysts av flera följeforskare i Dalarna under nuvarande programperiod. Inför arbetet med kommande RSP är det viktigt att kommunledningarna är involverade, samt inte minst att de personer som utses att arbeta med frågorna i kommunen måste ha kommunledningens mandat i det konkreta arbetet, och tid avsatt för att arbeta med frågorna. Det tycks också vara så att utvecklingsarbeten som drivs inom området skulle vara i behov av mer nytänkande och öppenhet. Flera av de intervjuade i Welin/Rönnlunds rapport, som arbetat länge ”i branschen” anser att man arbetar ungefär på samma sätt med frågorna idag som för många år sedan och att det finns ett behov av förnyelse. I rapporten Konsekvensanalyser av service – servicefrågan i den kommunala processen, på uppdrag av Dalarnas RSP, beskriver Johan Kostela och Bengt Welin (2011) en modell för att integrera servicefrågan i den kommunala planeringen. En del kan vara att göra ortsanalyser, som innehåller bland annat det som serviceplanerna innehåller idag. De ska i så fall göras tillsammans med invånarna och metoderna kan utvecklas till att innehålla användandet av modern teknik, tillsammans med fysiska möten. Analyserna bör handla om vilket utbud av tjänster och service som ska finnas och hur den fysiska miljön ska utvecklas. En viktig del är också att analysera vilka förutsättningar en ort har att upprätthålla funktioner.

Gävleborg vill lyfta fram att dom fick till en lokal upphandling i Ram-sjö som har fått en stor betydelse för butiken där. Det har också gett erfarenhet hur man ska gå tillväga för att lyckas med en lokal upp-handling. Ett flertal orter förlorade sina drivmedelstationer men de har ersatts av nya som har finansierats genom bland annat bidrag från kommersiell service. Genom mentorinsatser har ett flertal investeringar gjorts i butikerna.

Halland vill lyfta fram att processen är ett lärande för alla i partner-skapet. Inventeringar av olika slag är ett framgångsrikt lärande – man går från att tro till att veta. Samarbeta mellan olika myndighetskun-skaper är en nyckel för lärande och insikt – tex mellan regionala kun-skaper runt turism, handikapp, äldrevård, infrastruktur, kollektivtra-fik, näringsliv etc. Det är också viktigt att ett lärande sker på tvärs inom kommunala sakfrågor. T.ex. så berör dessa frågor ämnena näringslivsutveckling, planeringsfrågor och sociala frågor.

Jämtland vill lyfta fram projektet *Energieffektivisering i lantortsbutiker* – projektägare Regionförbundet – Energikontoret. Projektet har arbetat med att öka antalet energieffektiva livsmedelslokaler genom att erbjuda, skapa och förmedla kunskap och goda exempel om hur elförbrukning kan minskas. Energikontoret arbetar tillsammans med kommunernas energi- och klimatrådgivare i Jämtlands län. I projek-tet har målet varit att genomföra en bred informationsinsats på temat att minska utsläpp av växthusgaser, både på kort sikt genom effekti-vare energianvändning och genom ökad användning av förnybar energi. Målgruppen har varit butiker i Jämtlands län klassificerade enligt SNI-kod 47112 Livsmedelshandel med brett sortiment, ej varu-hus eller stormarknad. Främst butiker som omsätter < 10Mkr, är ensam på orten och/eller längre än 30 km ifrån närmsta butik. Det har genomförts informationstillfällen, besök hos butikerna samt handlingsplaner. Detta har utmynnat i ett antal nya ansökningar för utbyte av gamla frys- och kyldiskar. På det sätt som Energikontoret har lagt upp arbetet så har kunskapen ökat hos butiksägarna om hur det kan göra stora besparingar per år genom att investera och för-ändra. Sedan vill Jämtland även lyfta fram Tillväxtverkets Pilotkom-munsprojekt där Härjedalens kommun deltagit. Det har hjälp kom-munen att själva ta tag i servicefrågorna och lyfta in dem i ordinarie verksamhet. Rent konkret har projektet resulterat i en ny policy för hemsändning i kommunen med ett helhetsgrepp. Kommunen erbjuder nu alla livsmedelsbutiker att erbjuda hemsändning av livsmedel/ matvaror till pensionärer och funktionshindrade. Förändringen inne-bär att denna service ska avlasta hemtjänsten då de inte behöver lägga resurser och tid på inköp i butiker där avtal om hemsändning finns. Detta har genererat intresse från de andra kommunerna i länet

Jönköping vill lyfta fram att det är viktigt att ha med riktad expert-kunskap och ser att det varit givande att jobba med parallella projekt. Samarbetet med Landsbygdsmentorerna har utvecklats och fått en mycket fin utveckling det sista året av serviceprogrammet. Det opera-

tiva arbetet och samverkan mellan mentorer, lanthandlare, kommuner och Länsstyrelsen har varit givande för alla parter där det under året har hållits 7 kommunträffar för de kommuner som har fler än 4 butiker. Frågor om god service, tillväxt och vad som bidrar till en Orts attraktivitet har lyfts fram, samtidigt som begreppet ”god service” inte är entydigt. En kartläggning av behov/efterfrågan på service i olika former skulle kunna bli underlag för prioritering av insatser. Under 2013 genomfördes projektet ”Integration för familjer på landsbygden” av Individuell Människohjälp som finansierats delvis av regionala tillväxtmedel. I rapporten belystes nysvenskars efterfrågan av service och utbud i dagligvarubutiken på landsbygden som en viktig del för att öka attraktiviteten. En väsentlig del för serviceutbudet är att den anpassas för olika målgrupper för att skapa köptrohet och samhörighet i en bygd.

Kalmar vill lyfta fram projektet *Service Skapar Tillväxt*. Projektet har varit viktigt för lärandet och har gett god insikt om både hur kommunerna och ideell sektor arbetar med frågorna. Fokus har varit på mindre orter (300–1 000 inv), där frågorna har större aktualitet – d.v.s. det finns fortfarande kvar en service, men som i många fall är i riskzonen. Kontakterna med kommunerna i olika servicefrågor har blivit bättre, bl.a. genom projektet, men kan bli ännu bättre, t.ex. kommunernas egna tillsatta resurser.

Kronoberg vill lyfta fram projektet *Lanthandeln som ökat turistmål* som framgångsrikt i den del som handlar om turistinformation och teknisk utrustning i butikerna. Arbetet har också levt vidare i ett särskilt projekt som drivs av Ljungby kommun som har gått ut på att ta fram en särskild skylt för de butiker som uppfyller vissa krav när det gäller turisinformation. Denna skylt ska lanseras under 2014.

Norrbotten vill lyfta fram Bodens kommun, servicepunkten i Harads där de samverkar med bl. a. Landstinget med distansteknik till vårdcentraler. Arjeplogs kommun som arbetar med samordning av transporter mm

Skåne vill lyfta projektet *Servicelösningar Skåne nordväst*. Projektet hade som syfte att tillsammans med ideella och lokala aktörer bygga lokal kapacitet för bibehållen och utvecklad service i nordvästra Skåne. Målet var att de byar/bygder som ingick i projektet efter projekttiden skulle ha byggt upp egen kompetens för att bilda och driva bolag och för att kunna ta över och driva service lokalt.

Projektet gick ut på att:

- koordinera kapacitetshöjande insatser
- skapa nätverk
- inspireras av varandra
- att stödja och coacha byalagen och utvecklingsprocesser i processen
- genomföra lokalekonomiska analyser och styrelseutbildningar

- utveckla modeller för spridning av projekttiden och de resultat som framkom
- de lokala processer som initierades skulle leva kvar efter projektets slut
- projektledarna i respektive projekt nyttjades som resurser i andra projekt

Projektet *Lokala servicepunkter* hade ambitionen att utveckla lokala servicelösningar genom en aktiv samverkan mellan offentliga, ideella och privata aktörer. Målet var att genom information, stöd, uppmuntran och utbildning öka förutsättningarna för ett lokalt ansvarstagande hos civilsamhällets aktörer för att skapa större möjligheter för till exempel byalag att driva serviceverksamheter på ett mer affärsmässigt sätt och att hitta nya lösningar för både kommersiell och offentlig service. Projektet har varit framgångsrikt och bland annat lett till ökad kunskap och inspirerat till lokala utvecklingsprocesser.

Stockholm vill lyfta *dagskasseprojektet i Stockholms skärgård* som har genomförts under fyra sommarsäsonger. Dagskasshämtningarna har upplevts som mycket positiva både av handlarna och av övriga företagare. Trots ökad kortanvändning kvarstår behovet av dagskasshämtningar, ett behov som med all säkerhet inte kommer att lösas av kommersiella aktörer. Stora investeringar har gjorts i fyra stycken recyclingmaskiner. Tyvärr har maskinerna ännu inte fungerat på ett helt tillfredställande sätt. Förhoppningen är naturligtvis att maskinerna ska nå full kapacitet och därmed kunna erbjuda en god betal-service samtidigt som behovet av dagskasshämtningar kan minska.

Södermanland vill lyfta fram de två projekten *LDL*, (lokalt driven landsbygdsutveckling) och *Innov*, som mycket bra exempel som har uppmärksammats nationellt. Bredbandsarbetet har varit mycket framgångsrikt och givit tusentals hushåll och företag helt nya möjligheter att bo och verka på landsbygden. För att skapa mötesplatser och arenor för process – och kunskapsutveckling anordnar länsstyrelsen tillsammans med olika parter årligen ett landsbygdsting. Landsbygdstinget har blivit en stor framgång och ger en temperaturtagning på länets landsbygdsutveckling. I år var fokus på bygdeutveckling, service och småskalig mat som drivkraft och utflyktsmål på landsbygden. Landsbygdstinget har blivit en stor framgång och fått en stor legitimitet som en väl fungerande mötesplats, en årlig gemensam inspirations- och erfarenhetsarena för landsbygdsutveckling i Södermanland.

Västerbotten vill lyfta fram modellutveckling för hållbara servicelösningar som varit ett framgångsrikt projekt som samlade ett stort antal offentliga aktörer, ideella föreningar och privatpersoner. Engagemanget visar att intresset för att rädda/bevara servicefunktioner i glesbygdsområdena är stort.

I **Västernorrland** har satsningen på lokala servicepunkter varit framgångsrikt. Satsningen är väl känd genom att Örnsköldsviks kommun, som varit en förebild, presenterat modellen i olika sammanhang. Landsbygdsmentorns insatser har varit av stort värde för butikerna och för länsstyrelsens handläggning av ansökningar om stöd till kommersiell service. I och med att mentorsprogram genomförts i över 10 år är detta inget nytt. Det finns ändå anledning att lyfta mentorns avgörande betydelse för att butiks nät kan bibehållas relativt oförändrat under programperioden. Mentorns arbete med att utveckla butikernas verksamhet, förbättra deras ekonomi och medverka i dialogen mellan länsstyrelsen och de enskilda butikerna är den enskilt viktigaste insatsen i serviceprogrammet.

I **Västmanland** har man dragit lärdom av att ha varit i kontakt med handlare som sålt sin butik. De som bytt ägare sammanfaller helt med de som har svag omsättning. Servicebidrag kan i vissa fall vara vilseledande för nya ägare när det gäller att bedöma hur verksamheten går.

Västra Götaland vill gärna lyfta fram *BID-projektet* (business improvement district) som särskilt framgångsrikt och en modell som de gärna vill arbeta vidare med under kommande programperiod och även sprida till andra län. Dyrön och Gullholmen är goda exempel när det handlar om att få med sig alla aktörer och få till något hållbart och dynamiskt med ett stort engagemang och där man lyckats vända en negativ utveckling till en positiv. Arbetssättet har varit framgångsrikt men det kommer att krävas en ökad samverkan med turismområdet och Kulturområdet. Det goda samarbetet med Länsstyrelsen och Kollektivtrafiksekretariatet (VGR) ska utvecklas och fördjupas.

Länsstyrelsen **Örebro** vill lyfta fram sättet att arbeta nära kommunerna, ortens byalag, utvecklingsgrupper och servicegivarna ute på orterna i samband med ansökningar om stöd till kommersiell service eller när andra åtgärder ska vidtas för att t.ex. förbättra en butiks lönsamhet. Att få med kommunerna i större utsträckning har varit en väsentlig och prioriterad fråga. Länsstyrelsens projekt om lokala utvecklingsplaner (LUP) och då i synnerhet processarbetet med kommunerna. Den direkta dialogen under hela process tiden mellan den lokala nivån och kommunen har spelat en viktig roll för att inte säga avgörande. Samspelet har skapat ett ökat samförstånd mellan orten och kommunen som fått ökad förståelse och insikt om de behov av utvecklingsinsatser som beskrivs i LUP. Plattformen för ett vidare samarbete med LUP som grund har stärkts. Att kommunen varit med från början och gett sitt stöd och positiva respons på LUP har varit extra betydelsefullt för att ge tyngd och mening till både processarbetet och innehållet i LUP. Några kommuner har redan under arbetsgruppens processarbete lyft in vissa behovsområden i det pågående arbetet med översiktsplanen.

Bilaga 3

Redovisningsmall

Arbetet med de regionala serviceprogrammen 2010–2013 är nu i det närmaste slut och fyra år av programarbete med kommersiell och offentlig service i gles- och landsbygder ska slutredovisas.

Arbetet med regionala serviceprogram kommer att fortsätta under perioden 2014–2018. Detta möjliggör för att erfarenheter och kunskap från tidigare program kan tillvaratas, genom att uppföljning av programmet kan ligga tillgrund för planering av nya insatser.

Årets uppföljning av länens arbete och resultat har till syfte att utgöra underlag till Tillväxtverkets rapport som ska sammanfatta erfarenheter och lärdomar av genomförandet av de regionala serviceprogrammen 2010–2013. Ambitionen är att Tillväxtverkets rapport till Näringsdepartementet även ska lyfta fram eventuella trender, framgångsfaktorer och potentiella utvecklingsområden. Detta för att kunna utgöra underlag till planering och beslut om kommande insatser och utvecklingsprocesser i den nya perioden.

Vi vill därför be er att i samband med den avslutande redovisningen för genomförda aktiviteter 2013 även reflektera över era samlade erfarenheter och iakttagelser avseende hela programperioden 2010–2013.

I tabellen nedan ska länens arbete inom de regionala serviceprogrammen 2013 beskrivas. Tabellen innehåller insatsområden och aktiviteter för ert läns aktuella serviceprogram. Respektive län ska i tomma kolumner redovisa vad som har hänt inom olika länsspecifika insatsområden 2013. Beskriv vilka aktiviteter som har påbörjats respektive genomförts, samt huvudsakligt innehåll. Ange vilka resultat som har uppnåtts. Observera att i kolumnen för resultat ska det samlade resultatet för 2010–2013 beskrivas. Återkoppla till eventuella indikatorer som ni själva valt. Lägg till nya rader om fler aktiviteter har tillkommit i serviceprogrammet.

Redovisning ska lämnas i digital form till Tillväxtverket senast 17 januari 2013. För frågor och samråd kontakta Camilla Jägerhem, camilla.jagerhem@tillvaxtverket.se, telefon: 08-681 6593.

Län/Region:

Regionala serviceprogram 2009–2013

Erfarenheter av att genomföra insatser inom kommersiell och offentlig service i form av ett program

Beskriv hur ni i programarbetet samverkat med andra program för regional tillväxt och om några förändringar har skett under programperioden.

Den regionala processledarrollen är av stor betydelse för ett framgångsrikt programarbete, hur har den uppgiften fungerat/prioriterats i ert län?

Hur har finansieringen av programmets insatser sett ut?

Genomförandeprocessen

Vänligen beskriv om ni upplever att det funnits en tydlig process i genomförandet av ert regionala serviceprogram. Har det skett några förändringar under programperiodens gång?

Vänligen beskriv partnerskapets roll och syfte samt om det har skett några förändringar under programperioden.

Vänligen beskriv kommunernas medverkan i genomförandet och om några förändringar har skett under programperioden.

Tillgång till Dagligvaror och drivmedel

Beskriv hur tillgängligheten till dagligvarubutiker och drivmedelstationer har förändrats i länet under perioden 2010–2013.

Ökning/minskning (kommentarer)

Beskriv om och hur efterfrågan på investeringsbidrag, servicebidrag, hemsändningsbidrag och investeringslån förändrats under perioden 2010–2013.

Ökning/minskning (kommentarer)

Uppskatta även de kommande två årens efterfrågan på investeringsbidrag, servicebidrag, hemsändningsbidrag och investeringslån.

Ökning/minskning (kommentarer)

Samordning av kommersiell och offentlig service

Har det under perioden 2010–2013 skett en ökning eller minskning av antalet serviceställen i länet där kommersiell och offentlig service samordnas.

Går det att urskilja vad som kännetecknar lyckosamma respektive mindre lyckade exempel?

Upplever ni att dagligvaruhandel och drivmedel har fått större eller mindre betydelse för tillgången till serviceställen under programmets gång?

Allmänt

Finns det något projekt eller någon insats som ni skulle vilja lyfta fram som särskilt framgångsrikt eller särskilt intressant ur ett lärandeperspektiv?

Kan ni se att det finns det något i ert sätt att arbeta med servicefrågorna som kan förbättras?

Har ni upplevt att det under perioden saknats någon form av ”verktyg” för att tillmötesgå ett behov som uppstått?

Län/Region: Exempel Blekinge

<i>Prioriterat insatsområde 1: Stöd till kommersiell service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2010–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Investeringsstöd för dagligvarubutiker		
B. Investeringsstöd för drivmedel		
C. Investeringsstöd för tillgänglighetsanpassning av dagligvarubutik och drivmedelsstationer		
<i>Prioriterat insatsområde 2: Bredda butikernas utbud genom kompletterande service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2010–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Projekt som samordnar kommersiell och annan serviceverksamhet		
<i>Prioriterat insatsområde 3: Ökad köptrohet</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2010–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Kompetensutvecklingsprojekt för butiker		
B. Mentorstöd till butiker för utformning av attraktiva butik		
<i>Prioriterat insatsområde 4: Öka den lokala upphandlingen</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2010–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Projekt inriktade på lokal upphandling		
<i>Prioriterat insatsområde 5: Regionalt samråd för kommersiell service</i>		
Planerade åtgärder/aktiviteter enligt RSP 2010–2013	Påbörjade/genomförda aktiviteter 2013	Innehåll /Resultat / Kommentarer 2010–2013 Ange vilka resultat som hittills kan iakttas, och återkoppla till de indikatorer som ni själva valt i ert RSP.
A. Samrådsgrupp för serviceförsörjningsfrågor		

**Tillväxtverket underlättar
förnyelse i företag och regioner,
och gör det enklare för företag.**